

EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi

EDE Education Language and Literature Journal

EDE, 2022; (1): i-iv

Jenerik / Jeneric

Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi	Dergi adı	Journal Title	Journal of Education Language and Literature
EDE	Kısa Adı	Short Name	EDE
2980-0102	e-ISSN	e-ISSN	2980-0102
Türkçe, İngilizce	Yayın Dili	Language	Turkish, English
Yılda iki kez	Periyot	Frequency	Biannual
Yıldız Teknik Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü A-116 PK.34220 Esenler-İstanbul, TÜRKİYE	Adres	Address	Yıldız Technical University Department of Turkish and Social Sciences Education A-116 PK. 34220 Esenler-Istanbul, TURKEY
editor.ede@gmail.com	e-posta	e-mail	editor.ede@gmail.com
0902123834887	Telefon	Telephone	0902123834887

● YIL/YEAR: 2022 ● SAYI/ISSUE: 1 ● KIŞ/WINTER ●

Yazılarda ifade edilen görüş ve düşünceler yazarlarının kişisel görüşleri olup derginin ve yayıncının görüşlerini yansıtmaz.

The opinions and views expressed in the papers published in the journal are only those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the journal and its publisher.

Amaç

Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi (EDE) özgün ve üstün nitelikli makaleleri bilimsel bir yaklaşımla ele almak amacıyla yayımlanan uluslararası katılıma açık hakemli bir e-dergidir. Alanında öncü bir dergi olup Türkiye hakkında nitelikli çalışmalarını yayımlamayı amaçlar. Türkiye'yi ilgilendiren konulardaki bilgiyi toplamak ve yaymak çabasıdadır. EDE, Türkçe ve İngilizce dillerinde alanına yenilik getiren özgün veya derleme makalelere yer verir. Dergi, makaleler yanında bilimsel çeviri ve kitapların tanıtımlarını da yayımlar. Yılda iki defa düzenli olarak yayımlanan EDE gerekli gördüğünde özel sayı(lar) da çıkarmaktadır.

Kapsam

Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi (EDE), eğitim, dil ve edebiyat alanlarında Türkiye'yi ilgilendiren tarihi ve güncel konuları bilimsel bir bakış açısıyla ele alan, bu konuda çözüm önerileri getiren yazılara yer verir. Bu yüzden Türkiye odaklı eğitim, dil ve edebiyat odaklı özgün ve nitelikli çalışmalar yayımlanmaktadır. Bu bağlamda eğitim, dil ve edebiyat alanlardaki özgün ve nitelikli bilimsel çalışmalarını kabul etmektedir. Eğitim, dil ve edebiyat alanlarında Türk araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarını da kapsamına alır. EDE, Türkiye ile yakın ilişkileri olduğundan Kıbrıs ve Avrupa ülkelerini ele alan çalışmalara da açıktır.

Aim

The Journal of Education Language and Literature (EDE) is a peer-reviewed e-journal open to international participation, published in order to deal with original and high quality articles with a scientific approach. It is a leading journal in its field and aims to publish quality studies about Turkey. It strives to collect and disseminate information on matters concerning Turkey. Journal EDE includes original or compilation articles in Turkish and English languages that bring innovation to the field. The journal publishes scientific translations and book reviews as well as articles. Journal EDE, which is published regularly twice a year, also issues special issue(s) when it deems necessary.

Scope

The Journal of Education Language and Literature (EDE) includes articles that deal with historical and current issues concerning Turkey in the fields of education, language and literature from a scientific point of view and offer solutions on this issue. Therefore, it publishes original and qualified studies focused on education, language and literature focused on Turkey. In this context, it accepts original and qualified scientific studies in the fields of education, language and literature. It also includes studies conducted by Turkish researchers in the fields of education, language and literature. Since Journal EDE has close relations with Turkey, it is also open to studies dealing with Cyprus and European countries.

Baş Editör

Doç. Dr. Hayrullah KAHYA,
Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye,
hayrullahkahya@hotmail.com

Alan Editörleri

Eğitim Alanı Editörleri

Temel Eğitim: Prof. Dr. Mustafa BAŞARAN
Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE

Okul Öncesi Eğitimi: Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE

Türkçe Eğitimi: Doç. Dr. Onur ER
Düzce Üniversitesi, TÜRKİYE

Dil Alanı Editörleri

Türk dili: Doç. Dr. Hayrullah KAHYA
Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE

Edebiyat Alanı Editörleri

Türk Edebiyatı: Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Marmara Üniversitesi, TÜRKİYE

Editor-in-chief

Assoc. Prof. Dr. Hayrullah KAHYA,
Yıldız Technical University, Turkey
hayrullahkahya@hotmail.com

Editörlük

Eğitim Alanı

Basic Education: Prof. Dr. Mustafa BAŞARAN
Yıldız Technical University, TÜRKİYE

Pre-school Education: Assoc. Prof. Dr. Özkan SAPSAĞLAM
Yıldız Technical University, TÜRKİYE

Turkish Education: Assoc. Prof. Dr. Onur ER
Düzce University, TÜRKİYE

Dil Alanı

Turkish language: Assoc. Prof. Dr. Hayrullah KAHYA
Yıldız Technical University, TÜRKİYE

Edebiyat Alanı

Turkish literature: Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Marmara University, Turkey

Dil Uzmanları

Zeynep Ebrar KÜÇÜK
Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE

Sekreteryası

Fatih DEMİR
Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE

Language Specialists

Zeynep Ebrar KÜÇÜK
Yıldız Technical University, TÜRKİYE

Secretariat

Fatih DEMİR
Yıldız Technical University, TÜRKİYE

Bu Sayının Hakemleri Reviewers

(Ada göre alfabetik)

Sıra	Hakem	Kurum	Uzmanlık Alanları
1	Dr. Ali TÜRKEL	Dokuz Eylül Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
2	Dr. Bayram ARICI	Muş Alparslan Üniversitesi	Türkçe Eğitimi
3	Dr. Bekir İNCE	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Türkçe Eğitimi
4	Dr. Bertan AKYOL	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
5	Dr. Emre ER	Yıldız Teknik Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
6	Dr. Hakan UŞAKLI	Sinop Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
7	Dr. Kenan DEMİR	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
8	Dr. M. Sani Adıgüzel	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	Türkçe Eğitimi
9	Dr. Selim EMİROĞLU	İstanbul Aydın Üniversitesi	Türkçe Eğitimi
10	Dr. Selim H. ÖZKAN	Yıldız Teknik Üniversitesi	Sosyal Bilgiler Eğitimi
11	Dr. Suat UNGAN	Trabzon Üniversitesi	Türkçe Eğitimi
12	Dr. Zeki ÖĞDEM	Ankara Güzel Sanatlar ve Müzik Üniversitesi	Eğitim Bilimleri
13	Dr. M. Sani Adıgüzel	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	Türkçe Eğitimi

...

İÇİNDEKİLER

1	Mualla Erdem, Behsat Savaş, Celal Gülcan, Adem Özkan Covid-19 Pandemisinin ve Uzaktan Eğitimin Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Öğrenci Başarılarına Etkisinin İncelenmesi	1-11
2	İbrahim Özdemir, Serap Koçak, Emin Balaman Türkiye’de Okul Yönetimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2001-2021)	12-23
3	Betül Çetin Bozdaş, Talat Aytan Çocuk Edebiyatı ve Mizah Kuramları: Muzaffer İzgü Örneği	24-42
4	Oğuzhan Yılmaz, Talat Aytan Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Kültürel Unsurlar	43-67
5	Zeynep Ebrar Küçük Kitap Tanıtımı: Mustafa Gündüz, Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları	68-76

Covid-19 Pandemisinin ve Uzaktan Eğitimin Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Öğrenci Başarılarına Etkisinin İncelenmesi

Investigation of the Effect of Covid-19 Pandemic and Distance Education on Student Achievement in Vocational and Technical Anatolian High Schools

Mualla Erdem
Behsat Savaş
Celal Gülcan
Adem Özkan

* Sorumlu yazar
Doç.Dr. Behsat SAVAŞ

¹ Öğretmen, İzmir Konak Nevvar Salih İşgören Eğitim Kampüsü-5 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Türkiye, muallaerdem2005@hotmail.com,

ORCID: 0000-0001-8082-9879

² Doç.Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi Temel Eğitim Fakültesi, Türkiye, bsavasb@gmail.com

ORCID:0000-0003-3164-9745

³ Müdür, İzmir Konak Nevvar Salih İşgören Eğitim Kampüsü-5 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Türkiye, celalgulcan@gmail.com

ORCID.0000-0002-7504-2542

⁴ Müdür Başyardımcısı, İzmir Konak Nevvar Salih İşgören Eğitim Kampüsü-5 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Türkiye, demkan66@gmail.com

ORCID:0000-0003-0502-3765

Makale geliş tarihi / First received : 1 Kasım 2022

Makale kabul tarihi / Accepted : 2 Aralık 2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- 1- İlk iki yazarın katkısı %30, son iki yazarın katkısı %20'dir.
- 2- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 3- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur. Dökümandan veriler elde edilmiştir. Etik kurul onayı gerektirmemektedir.
- 4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *intihal.net* Similarity Index 21%

Atıf bilgisi / Citation: Erdem, M., Savaş, B., Gülcan, C. & Özkan, A. (2022). Covid-19 Pandemisinin ve uzaktan eğitimin mesleki ve teknik Anadolu liselerinde öğrenci başarılarına etkisinin incelenmesi. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1, 1-11.

ÖZ

2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ile birlikte, yakın geçmişte hayal bile edilemeyecek seviyede deneyimler küresel anlamda hayatımıza girmiştir. Hayatın her alanını derinden etkileyen Covid-19 virüsü tüm sektörleri olduğu gibi eğitime yönelik bakış açısını da yeniden değerlendirmeyi gerekli kılmıştır. Öyle ki; salgının tüm dünyada ciddi sağlık sorunları oluşturması ve yüksek ölüm oranlarına ulaşılması ile eğitim öğretim faaliyetlerinde normal düzenin dışına çıkılması ve alternatif çözümlerle yeni, hızlı bir düzen oluşturulması gündeme gelmiştir. Sosyal izolasyonu sağlamak amacıyla alınan karantina önlemleriyle, zorunlu olarak devreye sokulan uzaktan eğitim faaliyetleri, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de pandemi sürecinin getirdiği eğitsel olumsuzluklara başlangıçta hızlı ve olumlu bir cevap vermiştir. Araştırmada zorunlu uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri ve uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime karşı başarıya katkısı istatistiki verilerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı; korona virüs salgını nedeniyle uzaktan eğitime hızlı bir geçiş yapan ve eğitim sisteminin önemli bir parçası olan mesleki ve teknik eğitimde yaşanan olumlu ve olumsuz yönleri belirlemek, mesleki ve teknik Anadolu liselerinde teorik ve uygulamalı eğitimde yaşanan aksaklıkları değerlendirerek yıl sonu öğrenci başarılarını irdelemektir. Araştırmada 413 öğrencinin son dört yıllık not ortalamalarındaki değişim test edilmiştir. Kadın öğrencilerin pandemi sürecinin başlangıcında erkek öğrencilerle denk olan başarı ortalamalarının son üç yılda kadınlar lehine yükseldiği anlaşılmıştır. Aynı kampüste bulunan okulların başarı ortalamalarının yıllara göre değişim gösterdiği gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler

Covid-19, Uzaktan Eğitim, Akademik Başarı, Mesleki Teknik Eğitim

ABSTRACT

With the Coronavirus (Covid-19) pandemic that emerged in 2019 in Wuhan, China and spread all over the world rapidly, experiences which were unimaginable in the recent past have entered our lives globally. The Covid-19 virus, which affects deeply all areas of life, has made it necessary to reevaluate the perspective to education as well as all sectors. So that; as the epidemic has created serious health problems all over the world and has reached high death rates, going out of the normal order in education and training activities and creating a new and fast order with alternative solutions have come into question. With the quarantine measures taken to ensure social isolation, compulsory distance education activities gave a quick and positive response to the educational negativities brought by the pandemic process in Turkey as well as in the whole world. In the research, the positive and negative aspects of compulsory distance education and the contribution of distance education to the success of face-to-face education were tried to be determined with statistical data. The aim of this study is to determine the positive and negative aspects of vocational and technical education which has made a rapid transition to distance education because of the corona virus epidemic as an important part of the education system, and to examine the end-of-year student achievements by evaluating the problems experienced in theoretical and applied education in vocational and technical Anatolian high schools. In the study, the change of the grade averages of 413 students in the last four years was tested. It has been understood that the average of success of female students, which is equivalent to male students at the beginning of the pandemic process, has increased in favor of women in the last three years. It has also been observed that the averages of success of the schools located on the same campus vary according to the years.

Keywords

Covid-19, Distance Education, Academic Success, Vocational Technical Education

GİRİŞ

Dünyanın son yıllarda yaşadığı en büyük krizlerinden biri olan Covid -19 korona virüs salgını, hemen her ülkeyi etkisi altına almıştır. Tüm dünyada uygulanan zorunlu karantina önlemleri bazı alışkanlıkların değişmesine ve yeni normal anlayışın benimsenmesine yol açmıştır. İnsanların yeme içme alışkanlıklarından, sosyal yaşamdaki alışkanlıklarına kadar birçok konuda değişim yaşanmış ve yeni uygulamalar, yeni anlayışlar hayatımıza girmiştir. Evde internet, bilgisayar, cep telefonu, tablet gibi teknolojik araçların kullanımı fazlasıyla artmış, bankacılık hizmetlerinden alışverişe kadar her türlü online uygulama pandemi öncesine göre çok daha fazla kullanılır hale gelmiştir. Covid-19 salgını; şiddeti ve endişe verici ölüm vakalarıyla tüm dünyada tüm hizmetleri durma noktasına getirirken eğitim sektörünü de derinden etkileyerek küresel bir krize neden olmuştur. Dünya genelinde yüzden fazla ülkede okullar kapatılırken bazı ülkelerde ise yerel, bölgesel olarak okullarda yüz yüze eğitime ara verilmiştir. UNESCO'nun hazırladığı istatistiki verilere göre salgınla mücadele eden ülkelerdeki öğrencilerin yaklaşık %92'si yüz yüze eğitim öğretimden uzak kalmıştır. Bu durum eğitim öğretimde alternatif arayışlara gidilmesine neden olmuştur. Böylelikle Türkiye'de ve dünyada Covid-19 salgınıyla birlikte diğer alanlarda olduğu gibi eğitimde de yeni bir dönem başlamıştır. Salgın, örgün eğitimden yaygın eğitime ve mesleki teknik eğitim kurumlarından üniversitelere kadar tüm eğitim paydaşları üzerinde evrensel bir etki yaratmıştır.

Covid-19 Pandemi Sürecinde Türkiye'nin Uzaktan Eğitim Deneyimi

Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuz etkilerden az hasarla kurtulabilmek amacıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de her sektör için hızlı önlemlerin alınması ve acil eylem planlarının hayata geçirilmesi söz konusu olmuştur. Ülkeler, salgının yayılımını önlemek ve eğitimin aksamasını engellemek amacıyla çeşitli acil eylem planları oluşturmuşlardır. Bu planlar çerçevesinde yarı zamanlı ya da tam zamanlı olarak okullar kapatılmış ve eğitim uzaktan olarak devam ettirilmiştir. Türkiye'de de salgının başlangıç zamanı olan 2019-2020 bahar döneminde ilkokullar, ortaokullar ve liseler öncelikle kısa süreli olarak tatil edilmiştir. Bu kapsamda, Covid-19 pandemi süreciyle birlikte, dünya üzerinde tüm yaş gruplarından yaklaşık bir buçuk milyar öğrenci, Türkiye özelinde ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından açıklanan "Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2020-2021" verilerine göre; okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde, toplam 18 milyon 85 bin 943 öğrenci, yüz yüze eğitimden uzaktan eğitim faaliyetlerine geçiş yapmıştır. Uzaktan eğitim faaliyetleri eşzamanlı ve eş zamansız olarak uygulanmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından EBA platformu üzerinden eşzamanlı olarak canlı dersler planlanmış ve okullar kendi planlamalarıyla eğitim öğretimi uzaktan devam ettirmiştir. Teknolojik alt yapısı olmayan, tablet ve bilgisayara erişimi olmayan öğrenciler içinde eş zamansız olarak TRT EBA TV yayınları aracılığıyla tüm gün ders akışları planlanmıştır.

Harmanlanmış Eğitim Modeli

Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamaları yapılandırılmamış öğrenme açısından değerlendirildiğinde insanlık tarihinin çok eski dönemlerine kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Ancak yapılandırılmış öğrenme yaklaşımı olarak bakıldığında yaklaşık 300 yıllık bir geçmişe sahip olduğu söylenebilmektedir (Bozkurt, 2019) Geçmişten günümüze bakıldığında %80'i sınıf ortamlarında geleneksel bir anlayışla gerçekleşen eğitim

uygulamalarına teknolojideki gelişmelerin etkisiyle yenilikçi öğrenme ve öğretim yaklaşımları da eklenmiştir. Bu yeni yaklaşımlardan birisi olan harmanlanmış öğrenme; doğru kişisel öğrenme şekilleriyle, doğru becerilerin, doğru kişiye, doğru zamanda kazandırılması için yüz yüze ve uzaktan öğrenme faaliyetlerini birleştirerek, çevrimiçi etkinlikler yoluyla öğrenme sürecini destekleyen ve böylelikle maksimum başarıyı sağlamaya odaklanan, zengin içerikli bir öğrenme yaklaşımıdır. Bu öğrenme yaklaşımı., Türkçe alan yazında “karma” veya “harmanlanmış” kavramlarıyla ifade edilirken, uluslararası alan yazında “hybrid”, “mixed” veya “blended” kavramlarıyla kullanılmaktadır.

Harmanlanmış öğrenme ile öğretmen merkezli geleneksel öğrenme anlayışı daha da zenginleştirilerek yeni teknik ve uygulamalarla öğrencilerin aktif katılımının olduğu bir öğrenme süreci gerçekleşmektedir (Brown,2001; Driscoll, 2002; Mantyla, 2001; Osguthorpe ve Graham, 2003; Singh, 2002; Young, 2002). Bu sayede teknolojinin avantajları ile bilgiyi yapılandırabilen, problem çözme becerilerini geliştirebilen sürece aktif katılan bireyler yetiştirilmesi sağlanabilmektedir (Aydemir, 2012). Harmanlanmış öğrenmenin en önemli unsurlarından biri, her öğrenme ortamının avantajlı yanlarının alınarak, dezavantajlı yanlarının öğrenme ortamında uygulanmamasıdır. Burada amaç dengenin, avantajların fazla olduğu alanda kurulmaya çalışılmasıdır (Osguthorpe ve Graham, 2003).

Covid -19 Pandemisi Ile Mesleki Ve Teknik Eğitim

Mesleki eğitim; sosyal ve ekonomik hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklerde kalifiye iş gücünü yaratmak için gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitimidir. Meslekî ve teknik eğitimde amaç; sosyal ve ekonomik sektörler ile iş birliği içerisinde sektörün ihtiyacı olan kalifiye ara elemanı yetiştirmek, ulusal ve uluslararası meslekî yeterliliğe, meslek ahlakına ve meslekî değerlere sahip, yenilikçi, girişimci, ekonomiye değer katan yetkin iş gücünü sağlamaktır. Meslekî ve teknik eğitim ile bireylerin ilgi, yetenek ve istidatları doğrultusunda uygun öğrenme olanaklarının sunulması, iş ve meslek ahlakını merkeze alan yenilikçi, istihdama yönelik, ekonomik ve sosyal sektörlerin ihtiyaçlarına göre geliştirilen ve sektör paydaşlarıyla iş birliği içinde sürekli yenilenen bir meslekî ve teknik eğitim sistemi oluşturulması amaçlanmaktadır.

Meslekî ve teknik eğitim, bireysel ve toplumsal açıdan ekonomiye doğrudan etki etmesi nedeniyle sosyal ve ekonomik yönden ülkenin gelişimine katkı sağlayacak önemli bir potansiyele sahiptir (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018; Bozgeyikli, 2019). Mesleki ve teknik eğitim, ülkelerin ekonomik kalkınmasındaki önemli katkısıyla küresel ölçekte büyük değere sahip bir eğitim alanıdır. Dünya ölçeğinde her ülke kendi ekonomik yapısı ve yönelimlerini göz önünde bulundurarak mesleki ve teknik eğitimi yeniden kurgulayıp, revize etmektedir(Özer, 2018). Türkiye’deki mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının toplam sayısı 3.591’dir. Bu kurumların 2.486’sı (%69,23) mesleki ve teknik Anadolu lisesi, 781’i (%21,75) çok programlı Anadolu lisesi ve 324’ü (%9,02) mesleki eğitim merkezlerinden oluşmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında devam eden öğrenci sayısı 1.421,704’tür.Bunlardan 1.293,741 öğrenci mesleki ve teknik anadolu liselerinde,127,963 öğrenci ise mesleki eğitim merkezlerinde eğitim görmektedir.(MEB,2020).

Covid-19 Pandemi Sürecinde Mesleki Ve Teknik Anadolu Liselerinde Uzaktan Eğitim Deneyimleri

Küresel salgının etkileri ile tüm endüstrilerde görülen benzersiz baskılar, eğitim sistemini uzaktan eğitime zorunlu bırakmıştır. Bu süreçte, Türkiye’de zorunlu karantina önlemleri kapsamında, mesleki ve teknik eğitim liselerinde öğretim yılının ilk sekiz haftalık sürecinde teorik dersler uzaktan eğitim yolu ile, uygulamalı dersler ise seyreltilmiş olarak (hibrit sistem) hem yüz yüze hem de uzaktan eğitim yolu ile yürütülmüştür (MEB, 2020). Bu sayede özellikle mesleki yeterliliklerin artırılmasını hedefleyen uygulamalı derslerde, yüz yüze eğitim ile çevrimiçi teknolojilerin bir arada kullanıldığı (Başer, 2019; Graham, 2006) harmanlanmış (hibrit) eğitim yaklaşımı uygulanmıştır. Bu süreçte yapılan alan yazın çalışmaları öğrencilerin derslere aktif katılımının yeterli düzeyde olmadığını, öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen etkileşiminin daha az olduğunu, öğrenciler arası bireysel farklılıkların gerektiği kadar dikkate alınmadığını ve öğretmenlerin çevrimiçi eğitim materyalleri konusunda yeterli donanıma sahip olmadıklarını göstermektedir (Başaran, Doğan, Karaoğlu ve Şahin, 2020). Harmanlanmış eğitim faaliyetlerinin Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında diğer orta öğretim kurumlarına göre yeteri kadar etkili olmamasında, mesleki eğitimin uygulamaya yönelik doğasına ve yapısına uygun tasarlanmamasının (Bora vd., 2010) teknik altyapı yetersizliklerinin, öğretim materyali ve öğretmenlerin çevrimiçi uygulamalardaki bilgi ve deneyim eksikliklerinin neden olabileceği düşünülmektedir.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında, öğrencilerin öğretim programlarıyla kazandırılması öngörülen mesleki bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazanmaları ve geliştirmeleri, sektörü tanımaları, iş hayatına uyum sağlamaları ve gerçek üretim ve hizmet ortamında yetişmeleri amacıyla işletmelerde beceri eğitimi veya staj uygulaması yapılmaktadır. Okullarda gerçekleşen teorik eğitimin devamında işletmelerde gerçekleştirilen uygulamalı eğitim ile tamamlayıcı bir eğitim imkanı oluşmaktadır.

Ne yazık ki pandemi nedeniyle 2020 yılı mart ayı itibariyle alınan karantina önlemleri, yoğunlaştırılmış eğitim uygulayan turizm meslek lisesi gibi mesleki ve teknik liselerin nisan ayından itibaren gerçekleştirmeleri gereken beceri eğitimlerini yapamamalarına, diğer meslek liselerinde ise yıl boyu devam eden beceri eğitimi ve stajların da yarım kalmasına sebebiyet vermiştir.

Görülmektedir ki; mesleki ve teknik eğitim öğrencileri için temel zorluk, sınıflarda, okul ve atölyelerinde veya işyerlerinde gerçekleşmesi gereken eğitimin gerçekleşmemesidir. Bazı mesleki alanlarda, teori online olarak öğretilir ve öğrenilebilir iken; araç-gereçlere, ekipman ve makinelere erişim eksikliği nedeniyle uygulamalı eğitimler etkili bir şekilde gerçekleştirilememektedir. Bu durum mesleki ve teknik eğitimde önemli aksamalara neden olmaktadır (OECD, 2020).

Mesleki Ve Teknik Eğitimde Uzaktan Eğitim Ölçme Ve Değerlendirme Süreçleri

Covid-19 pandemisi ile oluşturulan acil uzaktan eğitim sürecinde; teknolojik sorunlar, altyapı yetersizliği, eğitimde fırsat eşitsizliği gibi birçok konuda başarılı ve başarısız pek çok uygulama gerçekleştirilmiştir. Ancak bu süreçte en büyük sorun ölçme ve değerlendirme aşamasında ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumlarının Covid-19 pandemisinin bu derece etkilerinin olabileceğinin öngörülememesi ve birçok açıdan sürece hazırlıksız geçiş, birçok ülkede ders geçme/kalma üzerine kurulu ölçme ve değerlendirme süreçlerinin askıya alınmasını (Bozkurt vd., 2020) veya geleneksel sınavlar ve testler yerine yeterli geçerlik ve güvenirlik çalışmaları olmadan bir anda çevrimiçi sınavlar yapılmasını gerektirmiştir (d’Orville, 2020). Bu olağanüstü süreçte uygulanan ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğrencilerin gelecek eğitim hayatlarını

etkileyecek sonuçlar yaratacaktır. Bu süreçte Sistematik bir ölçme ve değerlendirme yapmamak, herkese aynı puanı verip dersten geçirmek, öğrenme sürecini tam olarak değerlendirmeden rastgele not vermek, gelecekte öğrenci hakkında verilecek kararları hayati derecede etkileyecektir. Bu durum öncelikle sınavın geçerliği ve puanların güvenilirliğini düşürecektir. Aynı zamanda da öğrencilerin yılsonu genel not ortalamaları bu durumdan etkilenecektir. Mesleki ve teknik eğitime yeni başlayan ya da uygulama ağırlıklı dersleri olan öğrencilerin uzaktan eğitimde ne kadar öğrendiğinin test edilmemesi; bir ömür boyu meslek yaşantısında telafisi mümkün olmayacak sıkıntılar yaratacaktır. Dolayısıyla içinde bulunulan koşullar olağandışı olsa da ileriye dönük sonuçları önemli olduğu için ölçme ve değerlendirme süreçlerinde gösterilmeyen özen, fazladan verilen notlar birçok öğrencinin bu zamana dek elde edemediği başarı ortalamasını muhtemelen 2020-bahar döneminde elde ettiğini göstermektedir. Bu da başarılı öğrenciler için adaletsiz bir durum yaratmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Covid-19 salgını öncesinde liseye başlayan öğrencilerin pandemi sonrası dönemdeki başarı durumlarının karşılaştırılması ve bu süreçte yüz yüze ve uzaktan eğitimin başarıya katkısının incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma eylem araştırması ve doküman incelemesi olarak gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır. Veriler mesleki ve teknik Anadolu Lisesi olan beş farklı örgün eğitim kurumunun kayıtlarından elde edilmiştir. Araştırma verileri farklı uygulama alanlarında olan beş devlet lisesinden mezun olma durumunda olan öğrencilerin, 2019-2022 öğretim yılı genel not ortalamalarını kapsamaktadır. İlk ve son yıllar pandemi döneminde görece çok az etkilenirken, 10. ve 11. sınıflar pandemiden yoğun etkilenmişlerdir. Dokuzuncu sınıflar ikinci dönemde yaklaşık iki ay uzaktan eğitim alırken, on ve on birinci sınıf eğitimi tamamen uzaktan gerçekleşmiştir. 2019 yılı nisan ayı itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığının kararıyla okulların kapatılarak uzaktan eğitime geçmesi ile tüm sınıf düzeylerinde 2.döneme ait bir sınav notuyla yılsonu başarı puanları belirlenmiştir. Çalışma; aynı kampüs alanı içinde beş farklı mesleki ve teknik Anadolu lisesinde 413 öğrencinin verileri ile elde edilmiştir. İstatistiksel çözümleme olarak betimsel istatistikler ile manova ve korelasyon teknikleri kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Salgın devam ederken Covid-19 konusunda özellikle salgının başladığı 2019 yılının son aylarından itibaren çok sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların sayısı hızla artmaya da devam etmektedir. Araştırmamızda İzmir İli Konak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Eğitim Kampüsü 1-2-3-4-5 Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri 2018-2019 ile 2021-2022 eğitim öğretim yıllarındaki öğrenci yılsonu değerlendirme notları dikkate alınarak karşılaştırma yapılmış olup eylem araştırmasında, doküman analizi veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan okullar farklı disiplin alanlarına sahiptir. Eğitim programları ve yıl boyunca devam eden uygulamalı eğitimler ve staj süreleri farklılık göstermektedir.

- Kampüs 1 Çok programlı lise
- Kampüs 2 Kız meslek lisesi
- Kampüs 3 Ticaret Lisesi
- Kampüs 4 Denizcilik Lisesi
- Kampüs 5 Turizm ve Otelcilik Lisesi

Araştırma Problemi

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin pandemi öncesi ve sonrası başarı ortalamalarında değişim yaşanmış mıdır?

Alt Problemler

- 1- Öğrencilerin not değişimleri okullara göre değişmekte midir?
- 2- Cinsiyet not değişiminde etkili midir?
- 3- Yıllara göre ortalamalar arasında ilişki nasıldır?

BULGULAR

Birinci alt probleme yönelik Manova testinin uygulanması için verilerin normallik dağılımı incelenmiş, çarpıklık basıklık katsayılarının +2, -2 değerleri arasında kaldığı görülmüştür. Not ortalamalarının pandemi öncesinde yaklaşık 61 iken, pandemi döneminde tamamen uzaktan eğitimin söz konusu olduğu dönemde yaklaşık üç puan düştüğünü daha sonra sert bir yükselme eğilimine girdiği görülmektedir. Bu duruma başlangıçta öğrencilerin uzaktan eğitimle derse katılımlarında motivasyon azlığı, teknoloji yetersizliği nedenleriyle yetersiz kaldığını daha sonra ise uzaktan eğitime öğrenci katılımının öğretmenler tarafından desteklenmesiyle öğrencilerin bağımsız çalışma becerilerine olumlu katkı yaptığı ve sürece adapte olunduğu düşünülmektedir.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Sınıf Ortalamalarının Okul Değişkenini İnceleyen Tek Yönlü MANOVA Tablosu

Sınıf	OKUL	N	\bar{X}	Ss	F	p	η^2	Fark
9	Kampüs3	75	60,612	6,976	12,936	,001	,113	Kampüs2>Kampüs 3,5,4,1
	Kampüs5	81	58,662	7,609				
	Kampüs4	61	58,162	7,384				
	Kampüs2	87	66,306	11,296				
	Kampüs1	109	59,756	7,159				
10	Kampüs3	75	59,482	6,517	4,007	,003	,038	Kampüs3>Kampüs5 Kampüs2>Kampüs5
	Kampüs5	81	56,102	6,221				
	Kampüs4	61	57,556	6,370				
	Kampüs2	87	60,320	10,904				
	Kampüs1	109	57,550	6,858				
11	Kampüs3	75	70,226	10,707	16,286	,001	,138	Kampüs3>Kampüs4,Kampüs2 Kampüs5>Kampüs2 Kampüs1>Kampüs2,Kampüs4,Kampüs5
	Kampüs5	81	67,892	9,605				
	Kampüs4	61	63,325	10,576				
	Kampüs2	87	62,345	14,381				
	Kampüs1	109	74,731	13,079				
12	Kampüs3	75	85,419	6,867	14,433	,001	,124	Kampüs3>Kampüs5,Kampüs4,Kampüs2, Kampüs1 Kampüs5>Kampüs4,Kampüs2,Kampüs1
	Kampüs5	81	81,882	7,699				
	Kampüs4	61	78,093	8,144				
	Kampüs2	87	75,870	7,137				
	Kampüs1	109	76,386	14,095				
Mezuniyet Ortalaması	Kampüs3	75	68,934	5,869	3,593	,007	,034	Kampüs3>Kampüs5,Kampüs4
	Kampüs5	81	66,134	5,758				
	Kampüs4	61	64,284	6,741				
	Kampüs2	87	66,210	9,403				
	Kampüs1	109	67,106	8,052				

Wilks' Lambda (Λ) ,525 , $F_{(4-408)} = 14,382$

Okul türlerine göre dört yıllık not ortalamaları sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir (Wilks' Lambda (Λ) ,525 , $F_{(4-408)} = 14,382$, $p < .05$). Etki büyüklüğü incelendiğinde mezuniyet ve onuncu sınıf düzeyinde küçük, diğer düzeylerde orta büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. Dokuzuncu sınıflar düzeyinde dört numaralı okul olan Kampüs 2'nin diğer okullara nazaran istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklı ortalamaya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Onuncu sınıflar düzeyinde ise iki numaralı okul olan Kampüs 5, hem bir numaralı okul olan Kampüs 3 hem de dört numaralı okul olan Kampüs 2'ye göre anlamlı düzeyde düşük ortalamaya sahiptir. On birinci sınıflar düzeyinde ise, bir numaralı okul, üç ve dörde, iki numaralı okul dörde, beş numaralı okul, dört, üç ve iki numaralı okula göre daha yüksek ortalamaya sahiptir. On ikinci sınıf düzeyinde bir numaralı okul olan Kampüs3, Kampüs 1, 2.4.5 e, göre anlamlı düzeyde yüksek ortalamaya sahiptir. Mezuniyet not ortalamalarında ise, sadece bir numaralı okul olan Kampüs 3, Kampüs 5 ve üç numaralı okul olan Kampüs 4'e göre istatistiksel olarak anlamlı farka sahipken diğer okullar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır.

İkinci alt probleme yönelik olarak Manova testi yapılmış, sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Sınıf Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine İnceleyen Tek Yönlü MANOVA Tablosu

Sınıf	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	F	p	η^2	Fark
9	Kadın	160	60,971	7,791	,057	,811	,000	
	Erkek	253	60,759	9,324				
10	Kadın	160	59,749	7,037	10,583	,001	,025	K>E
	Erkek	253	57,223	8,072				
11	Kadın	160	71,471	13,505	16,698	,001	,039	K>E
	Erkek	253	66,258	12,046				
12	Kadın	160	82,788	9,370	33,498	,001	,075	K>E
	Erkek	253	77,009	10,196				
Mezuniyet Ortalaması	Kadın	160	68,745	7,238	21,410	,001	,050	K>E
	Erkek	253	65,312	7,412				

Wilks' Lambda (Λ) ,900 , $F_{(1-411)} = 9,020$

Cinsiyete göre sınıf düzeyinde not ortalamaları dokuzuncu sınıf dışında kadın öğrenciler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Etki büyüklüğü dikkate alındığında, sadece 12. sınıf düzeyinde orta diğer sınıf düzeylerinde ise küçük olduğu görülmektedir (Wilks' Lambda (Λ) ,900, $F_{(1-411)} = 9,020$, $p < .05$). Kadın öğrencilerin lehine gerçekleşen değişimin, kadın öğrencilerin ev ortamında daha rahat oldukları ve uzaktan eğitime daha kolay adapte olabilmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Kadınların kriz anlarında durumu yönetme konusunda daha başarılı oldukları üzerine yapılan araştırmalar pandemi gibi olağanüstü dönemlerde benzer durumun yaşandığını kanıtlar niteliktedir. Erkek öğrencilerin uzaktan eğitimde ders ilgilerinin daha çabuk dağıldığı, iletişim teknolojilerine bağımlı olma ve dikkatin evdeki diğer uyarıcılara daha çabuk kayması gibi nedenlerden dolayı derse katılım konusunda daha yetersiz oldukları ders öğretmenleri tarafından da desteklenmektedir. Bu da başarıyı düşüren bir durum yaratmaktadır.

Üçüncü alt probleme yönelik korelasyon yapılarak sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Not ortalamalarının yıllara göre değişimi arasında ilişki

Sınıf	9. sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	Mezuniyet
-------	----------	----------	----------	----------	-----------

9.sınıf	,703*	,327*	,218*	,687*
10.sınıf		,419*	,371*	,769*
11.sınıf			,553*	,819*
12.sınıf				,737*
P<,0001				

Tablo incelendiğinde sınıf düzeyinde not ortalamaları arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Dokuzuncu sınıf notları ile onuncu sınıf notları arasında yüksek düzeydeki ilişki ($r=,703$) on bir ve on ikinci sınıflarda sert düşüş yaşandığı, tekrar mezuniyet not ortalamasında arttığı görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin pandemi öncesi yılsonu not ortalamaları ile pandemi ve sonrasında gerçekleşen yılsonu not ortalamaları arasında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. İzmir ili Konak ilçesine bağlı beş mesleki ve teknik lisede öğrenimlerini sürdüren 2021 yılı itibariyle mezun durumunda olan 413 öğrenci üzerinde yapılan doküman araştırması sonucunda, öğrencilerin pandemi sürecinde aldıkları notların ve yıl sonu ortalamalarının pandemi öncesi ve sonrası döneme göre manidar bir yükseliş gösterdiği aşıkardır. Bu duruma, Milli Eğitim Bakanlığının 2019-2020 eğitim yılı 2.döneminde tüm öğrencilerin sınıf tekrarına kalmadan doğrudan geçmelerinin sağlanması ve okul yönetimleri tarafından öğrencilerin içinde buldukları durumdan olumsuz etkilenmelerini azaltmak için yüksek notla değerlendirmelerin sağlanmasının olduğu düşünülebilir.

Çalışmada yılsonu başarı puanları değerlendirildiğinde öğrenciler lehine sonuçlar olduğu görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitimde harmanlanmış eğitimin uygulanması üzerine yapılan birçok çalışmada da meslek derslerinde harmanlanmış eğitimin öğrencilerin bağımsız çalışma becerilerine olumlu katkı sağladığı, (Handayani, Maulida, Sugiyanta, 2020) öğrencilerin akademik başarılarını da olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir (Deechai ve Sovajassatakul, 2019). Yüksek riskli mesleki uygulamaların bilgisayar teknolojileriyle uzaktan simülasyon yöntemleriyle yapılmasının iş güvenliği risklerinin ortadan kaldırılmasına da yardımcı olduğu ifade edilmiştir. Ancak bunların aksine çevrimiçi ortamlarda sürdürülen derslerde atölye ve laboratuvar ortamının kullanılamaması nedeniyle, mesleki bilgi ve becerilerin yaparak yaşayarak gerçekleşmemesi nedeniyle yeterli düzeyde kazanılamadığı ve öğretimin kalıcı olmadığı da (Özgüler, Özgüler, Kağızmanlı ve Ulaş, 2018) alan yazın araştırmalarında da gözlenmiştir.

Sonuç olarak COVID-19 pandemi sürecinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde başarı ortalamalarının diğer dönemlere göre daha yüksek olduğu, farklı alanlarda eğitim veren mesleki ve teknik eğitim kurumlarında pandeminin mesleki başarı değerlendirmesi yönünde çok büyük farklılık göstermediği, uygulamalı meslek derslerinin uzaktan eğitimle yetersiz kaldığı, bu süreçte EBA ve diğer uzaktan eğitim platformlarına erişimde altyapı sorunları nedeniyle olumsuzluklar ortaya çıktığı görülmüştür.

Bu bağlamda;

- Uygulamalı meslek derslerinin uzaktan eğitim yoluyla öğretilmesinde öğrenci dikkatini çekecek, öğrenmeyi kolaylaştıracak ve aynı zamanda da öğrenci etkileşimini artıracak yöntem ve teknolojilerle aktarılmasının gerekliliği,
- EBA ve diğer uzaktan eğitim platformlarındaki altyapı sorunlarının giderilerek derslerde kesintilerin önlenmesi,
- Mesleki derslerde öğretim modüllerinin sunumunda güncel teknolojik bilgi ve gelişmelerin takip edilerek sunumun daha zengin içeriklerle verilmesi, e-kitap ve diğer öğrenme modüllerinin revize edilmesi güncel bilgilerle donatılması,
- Uzaktan eğitimde Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrenci becerilerinin artırılması için verilen uygulamalı derslere yönelik benzetim programlarının sayısının artırılması ve çeşitliliğin sağlanması,
- Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde eğitim gören maddi imkansızlıkları olan öğrencilere; tablet, bilgisayar gibi teknolojik donanım ve internet alt yapı desteği sağlanması, Covid-19 pandemisi ve benzer olağandışı durumlarda eğitimin kalitesinin artırılması ve uzaktan eğitimde öğrenci başarısının en üst seviyeye çıkarılması konusunda çok önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydemir, S. (2012). *Harmanlanmış öğrenme ortamının fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimin doğası ve bilimsel araştırmayı anlamaları üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir araştırma. *AJER-Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368–397
- Başer, D. (2019). Harmanlanmış öğrenme ortamları. E. Tekinarslan ve M.D. Gürer (Ed.), *Açık ve uzaktan öğrenme* (2. Basım). ss. 86–100. Pegem Akademi.
- Brown, D. G. (2001). *Hybrid courses are best. Syllabus: New dimensions in education technology*. <http://campustechnology.com/articles/38645/>
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *AUAd*, 6(3), 112-142. <https://doi.org/10.29065/usakead.777652>
- Deechai, W., & Sovajassatakul, T. (2019). Efficiency and effectiveness of blended learning for critical thinking development in thai vocational students. *Revista Espacios*, 40(19).
- Fidan, N., & Erden, M. (1987). *Eğitim bilimine giriş*, Repa Yayınevi.
- Handayani, T., Maulida, E., & Sugiyanta, L. (2020). Blended learning implementation and impact in vocational schools. *Teknodika*, 18(2), 146–155. <https://doi.org/10.20961/teknodika.v18i2.42032>
- MEB. (2020). Mesleki ve teknik eğitimde atölyelerdeki uygulama eğitimleri öncesinde son hazırlıklar değerlendirildi. <http://www.meb.gov.tr/mesleki-ve-teknik-egitimde-atolyelerdeki-uygulama-egitimleri-oncesinde-son-hazirliklar->

- MacBrayne, P. (1995). Rural adults in community college distance education: What motivates them to enroll? In Killacky, J. & Valadez, J.R. (Eds.). *New directions for community colleges* (pp. 85-93). Jossey-Bass Publishers.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Turan, S. (Çev. Ed.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Osguthorpe, T. R., & Graham, C. R. (2003). Blended learning environments definitions and directions. *The Quarterly Review of Distance Education*, 4(3), 227-233.
- Özgüler, D., Özgüler, A. T., Kağızmanlı, B., & Ulaş, M. (2018). Uzaktan eğitimde mesleki becerilerin kazanılması: Malatya Meslek Yüksekokulu örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7(2). <https://advancity.com.tr/>

Türkiye’de Okul Yönetimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2001-2021)

Analysis of Graduate Theses in the Field of School Management in Turkey (2001-2021)

İbrahim Özdemir^{1*}

Serap Koçak²

Emin Balaman³

* Sorumlu yazar

Corresponding author

¹Müdür Yardımcısı, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

ibrahimzdemir0@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2412-764X>

²Müdür Yardımcısı, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

serapkocak05@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0754-7925>

³Müdür, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

eminbalaman@yahoo.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2839-7823>

Makale geliş tarihi / First received : 20.11.2022

Makale kabul tarihi / Accepted : 28.12.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Araştırmanın yazarları araştırmanın tüm süreçlerine eşit derecede katkı sağlamıştır.

2- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

3- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur. Çünkü araştırmamız tüm insan araştırması ya da kısmen insan araştırması, hayvan araştırması, herhangi bir deney, gözlem, anket içermemektedir.

3- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Atf bilgisi / Citation:

Özdemir, İ., Koçak, S., & Balaman, E. (2022). Türkiye’de okul yönetimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (1), 12-23.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de okul yönetimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Bu kapsamda son yirmi yıl içerisinde yürütülen yüz bir lisansüstü tezi tezin türüne, yürütülen üniversitelere ve illere, konu alanlarına, çalışma gruplarına ve yürütüldüğü yıllara göre incelenmiştir. Bu araştırma, nitel bir araştırmadır ve veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Yükseköğretim Kurulu Tez Dokümantasyon Merkezi’nde okul yönetimi bölümünde kayıtlı olan tüm lisansüstü tezlere ulaşılmıştır. Ulaşılan tezleri incelemek üzere araştırmacılar tarafından çalışmanın amacına yönelik bir “Tez İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Veriler grafikler üzerinde gösterilmiştir. Araştırma sonucunda lisansüstü tezlerin doksan sekiz tanesinin yüksek lisans düzeyinde ve sekiz tanesinin doktora düzeyinde olduğu, okul yönetimi alanında elli farklı üniversiteden toplam yüz bir tezin yürütüldüğü, en fazla on bir taneyle Yeditepe Üniversitesi’nde yürütüldüğü, tezlerin yirmi yılda düzensiz dağılım gösterdiği ve en fazla 2019 yılında yürütüldüğü, tezlerde çalışma grubunun sıklıkla öğretmenler olduğu, konu olarak en fazla eğitim ve öğretim alanında yazıldığı, çalışma alanı olarak Türkiye genelinde otuz dört ilde çalışmaların yürütüldüğü bulunmuştur.

Anahtar kelimeler

okul yönetimi, lisansüstü tezler, tez inceleme

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the postgraduate theses in the field of school management in Turkey. In these last twenty years, one hundred and one postgraduate thesis are handled according to the type of thesis, universities and provinces of execution, subject areas, family of study and years carried out. This research is a qualitative research and was collected by examining the documents. All postgraduate theses registered in the school management department of the Yüksek Öğretim Kurulu Tez Dokümantasyon Merkezi were accessed. To create a "Thesis Review Form" for the application of the reached theses by the review consultants. Segments on data graphs. As a result, ninety-eight of the postgraduate theses are master's and eight are doctorate, a total of one hundred and one theses from fifty different universities in the field of school management are carried out in Yeditepe University, the theses circulate twenty times a year, and they are carried out in the world at most in 2019, The study group examples in the theses are teachers, the subject is mostly written in the field of education and training, and studies are carried out in thirty-four provinces throughout Turkey as a field of study.

Keywords

school management, graduate theses, thesis review

GİRİŞ

Eğitim öğretim görevlerinin uygulanmasında ve ülke için nitelikli birey yetiştirilmesinde çok önemli bir hizmeti yerine getiren okullar, iyi yönetilmelerinin doğru orantısıyla tesirli olabilirler (Aslanargün, 2011). Türk Eğitim Sistemi ve eğitim yönetimi alanı son senelerde yeniden inşa süreci içerisine girmiştir. Türk Eğitim Sistemi’nin problemleri gün geçtikçe artmakta, değişen sosyal gerçeklik neticesinde birçok yönden daha kompleks bir hal almaktadır (Örücü, 2014). Türkiye ve Dünya’da okul yöneticilerinin 21. asırdaki nitelikleri de üzerinde konuşulan ve tartışılan konulardandır. Balcı (2011), eğitim yönetiminin değişen kaynağı kapsamında okul yöneticilerinin yeni görevlerini değerlendirmiş ve yöneticilerin politik, ekonomik, etik, kültürel, bilgi, pedagojik, örgütsel, içsel ve maddesel okuryazarlık olmak üzere dokuz alanda global ve ulusal okuryazarlık yeterlilikleriyle donatılmış olmaları gerektiğini belirtmiştir (Örücü, 2014).

Eğitim yönetimi sistem ile görevliken, okul yönetimi, okul düzeyinde odaklanan problemler ile görevlidir. Eğitim yönetimi eğitime umumi düzeyde, okul yönetimi ise hususi düzeyde bir görüş ile yaklaşır (Erdoğan, 2000). Bir okulda, eğitim ve öğretim görevleri, destek hizmetleri, öğrenci bireysel hizmetleri, rehberlik hizmetleri vb. tamamı okul yönetimini oluşturur. Okul yönetimi, başta okul müdürü ve okul müdür yardımcıları olmak üzere okulun yönetim kadrosunca uygulanır. Okul yönetiminin ehemmiyeti, aslında yönetimin vazifesinden doğmaktadır. Yönetimin vazifesi, örgütü gayelerine uygun olarak ayakta tutmaktır. Okul yönetiminin vazifesi ise, okulu gayelerine uygun olarak ayakta tutmaktır (Bursalioglu, 1991; akt. Demirtaş, Üstüner ve Özer, 2007). Bu amaçla yönetici, milli eğitimle ilgili yönetmelik hükümleri, programlar ve üst yönetimin emirlerinin hudutları içinde, okulun tüm işlerini yürütmeye, düzenlemeye ve denetlemeye sorumlu ve yetkili olup okulun gayeleri doğrultusunda yönetilmesinden, geliştirilmesinden ve değerlendirilmesinden yetkili ve sorumlu görülmektedir (Şişman ve Turan, 2004).

Okul yönetiminin boyutlarını; görevli ve öğrenci hizmetleri, öğretim ve eğitim ile ilgili hizmetler ve okul işletmesi oluşturmaktadır. Görevli hizmetleri; bir okulda görevli bütün personelin göreve başladığı andan itibaren görevi bitene kadar özlük işlerini yapmak üzere gösterilen gayretlerin bütününe denir. Bir okulda görevli hizmetleri alanında yapılan işler; atama yapılması stajyerlik ve adaylık işlerinin yapılması, sicil ve disiplin işlerinin yürütülmesi, nakil işlemleri ve görevlendirme yapılması, personel özlük haklarının sağlanması, sağlık, güvenlik ve askerlik işlerinin yapılması, devamlı izleme ve denetlemenin yapılması şeklinde özetlenebilir. Öğrenci hizmetleri; bir okulda öğrencilerin başarılarını değerlendirmek ve özlük işlerini yürütmek için yapılan işlerin bütünüdür. Okul yönetiminin öğrenci hizmetleri alanında yaptığı işler; öğrenci devamlılığının takip edilmesi, nakil işleri ve kayıt silinmesi, sağlık ve güvenlik önlemleri alınması, kimlik, seyahat kartı verilmesi, sınav ve sınıf geçme ile ilgili işlemlerin yapılması, öğrencilerin kaydedilmesi, burs sağlanması, mezuniyet ve diploma işlerinin yapılması olarak listelenebilir. Öğretim ile ilgili hizmetler; toplumun beklentileri ve dinamiği ve okullara devam eden öğrencilerin ihtiyaç ve istekleri değiştikçe, öğretim programlarında belirlenen gaye, kapsam ve yöntemin de değiştirilmesidir (Bayrakçı ve Dizbay, 2013).

Bilimsel araştırmalar, tüm bilim dallarında olduğu gibi eğitim bilimleri için de ilerlemenin ilk şartıdır. Herhangi bir bilim dalında yapılan araştırmalara ait sayı ve kalite bilgisi, o alanın pozisyonu ve önemi ile ilgili açıklamalar yapar (Yıldız, 2004). Bu alanlarda yapılan

araştırmaların en geniş alanda yapıları yüksek lisans ve doktora tezleridir (Bakioğlu ve Gürdal, 2001).

Literatür tarandığında çeşitli bilim dallarında ve anabilim dallarında lisansüstü tezlerin incelenmesine ve analiz edilmesine yönelik çalışmalar tespit edilmiştir. Ahi ve Kıldan (2013); Türkiye’de okul öncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezleri incelemiştir. Tosun Sümer ve Güven (2018), okul psikolojik danışmanlarıyla ilgili lisansüstü tezleri incelemiştir. Tereci ve Bindak (2019), matematik eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezleri incelemiştir. Genç (2020), Fen Bilgisi eğitimi alanında kavram karikatürü ile ilgili tezler üzerine bir içerik analizi yapmıştır. Kazu ve Çam (2019), öğretmen yeterliği ve nitelikleri üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesini yapmıştır. Özkan ve Şentürk (2017), eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesini yapmıştır. Ceran, Aydın ve Onarıcıoğlu (2018), okuma eğitimi üzerine yapılan tezlerde eğilimleri incelemiştir. Yaşar ve Papatğa, (2015), ilkökul matematik derslerine yönelik yapılan lisansüstü tezleri incelemiştir. Püsküllüoğlu ve Hoşgörür (2017), Türkiye’de yapılan karşılaştırmalı eğitim lisansüstü tezlerinin değerlendirilmesini yapmıştır. Güven ve Özçelik (2017), ilkökul matematik dersine yönelik gerçekleştirilen lisansüstü eğitim tez çalışmalarına ilişkin bir inceleme yapmıştır. Gürler (2021), müzik öğretmenliği alanında yapılan araştırmalar üzerine bir inceleme yapmıştır. Başman, Uluman ve Tunç (2018), eğitim bilimleri alanındaki lisansüstü tezlerde varsayım kullanımını incelemiştir. Kadioğlu Ateş ve Kadioğlu (2017), Türkiye’de ilk okuma yazma alanında yapılan lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Ayaz, Oral ve Söylemez (2015), Türkiye’de öğretmen eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesini yapmıştır. Literatür incelendiğinde okul yönetimi alanında lisansüstü tez incelemesine rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmamızın literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmamızın amacı, okul yönetimi alanında yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin çeşitli değişkenlerle inceleyerek sonrasında yapılacak araştırmalara yeni bir görüş getirebilmek ve farklı düşüncelerle okul yönetimi alanına yararlı olacağı düşünülmektedir. Yapılan alanyazın incelemesinde eğitim yönetimi tezlerin ayrıntılı incelenmesine yönelik araştırmaların az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Eğitim yönetimi gibi büyük bir süratle ilerleyen ve akademik araştırmaların günden güne nicelik arttığı bir alanda, araştırmacılara güncel verilerin sunulmasının ehemmiyetli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma da Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan tezlerin son yirmi yıllık bir süre içerisindeki bütün çalışmaları kapsadığı ve geniş bir tarih aralığında inceleme yapıldığı düşünüldüğünde, araştırmamızın şu an ki durumu ortaya koymasından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmamızda aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir

1. Okul yönetimi alanında yer alan tezlerin türleri nedir?
2. Okul yönetimi alanında yer alan tezler hangi yıllarda yazılmıştır ve dağılımları nasıldır?
3. Okul yönetimi alanında yer alan tezlerin yürütüldüğü üniversiteler hangileridir?
4. Okul yönetimi alanında yer alan tezlerde hangi gruplarla çalışılmıştır?
5. Okul yönetimi alanında yürütülen tezlerin çalışıldığı illerin dağılımının nasıldır?
6. Okul yönetimi alanında yer alan tezlerin konularına göre nasıl dağılmıştır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

2001-2021 yılları içerisinde hazırlanmış bütün yüksek lisans ve doktora tezlerinin mümkün oldukça özenli ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, tarama modelinden betimsel araştırma deseni tercih edilmiştir (Karasar, 2020). Bu tezler incelenirken nitel veri toplama türlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2022).

İncelenen Dokümanlar

Çalışmanın evrenini 2001-2021 yılları arasında okul yönetimi alanında hazırlanmış bütün yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada kriter; tezlerin 2001-2021 yılları arasında yapılmış olması ve Yükseköğretim Kurulu Tez Dokümantasyon Merkezi’nde okul yönetimi bölümünde kayıtlı olmalarıdır. Araştırma içeriğinde okul yönetimi kapsamında raporlaştırılmış ve Yükseköğretim Kurulu Tez Dokümantasyon Merkezine kayıtlı 101 tez incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilk olarak YÖK’ün internet sitesinde yer alan ulusal tez merkezi sayfasında Okul Yönetimi anahtar kelime olarak belirlenerek tezler indirilerek başlanmıştır. Erişime kapalı olan tezlerin bir kısmı, araştırmacılar tarafından üniversitelerin kütüphanelerinden sağlanmasına rağmen bazı tezlerin tamamına ulaşamamıştır. Ulaşamayan tezlerin özetlerinden yararlanılmıştır.

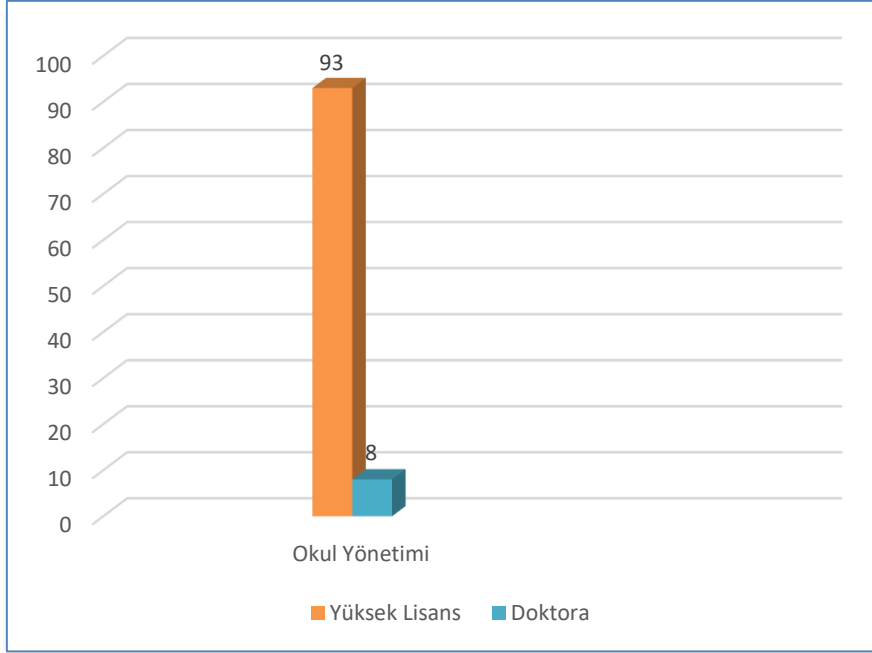
Verilerin Analizi

Ulaşılan tezleri incelemek gayesiyle araştırmacılar tarafından çalışmanın amacına yönelik bir “Tez İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Form oluşturulurken ilgili literatür taranmış, başka alanlarda yapılan benzer araştırmaların veri toplama araçları özenle incelenmiştir. Geliştirilen formda tezlerin türü, yılı, yürütüldüğü üniversite, tezin çalışma grubu, araştırmanın türü, araştırmanın yapıldığı il, tezin konusu hakkında bilgiler mevcuttur. Araştırmada yer alan tezlerden elde edilen veriler grafikler halinde gösterilmiştir.

BULGULAR

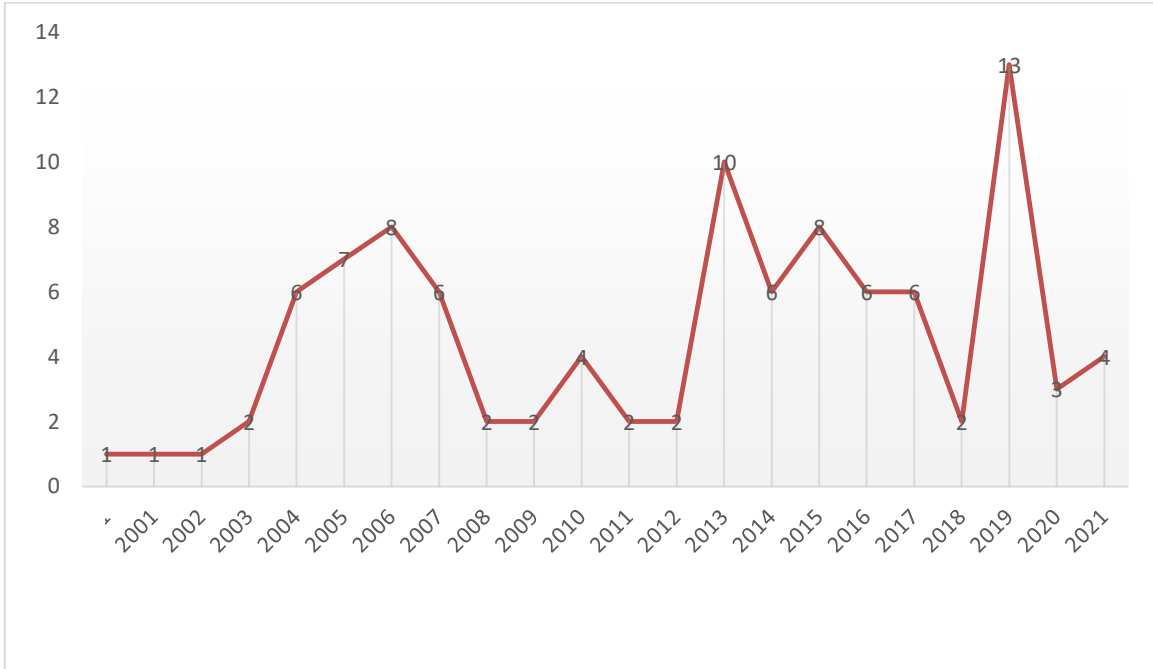
Son yirmi yılda okul yönetimi alanında hazırlanmış lisansüstü tezlerin ayrıntılı olarak incelenmesi amaçlanan bu araştırma kapsamında ulaşılan tezlerden elde edilen verilere yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Grafik 1. Okul Yönetimi Yer Alan Tezlerin Türleri

Grafik 1 detaylı incelendiğinde literatürde bulunan çalışmaların çoğunluğu yüksek lisans tezlerinin olduğu saptanmıştır. Lisansüstü tezlerin 93 tanesini yüksek lisans tezleri, 8 tanesini doktora tezleri oluşturmaktadır.

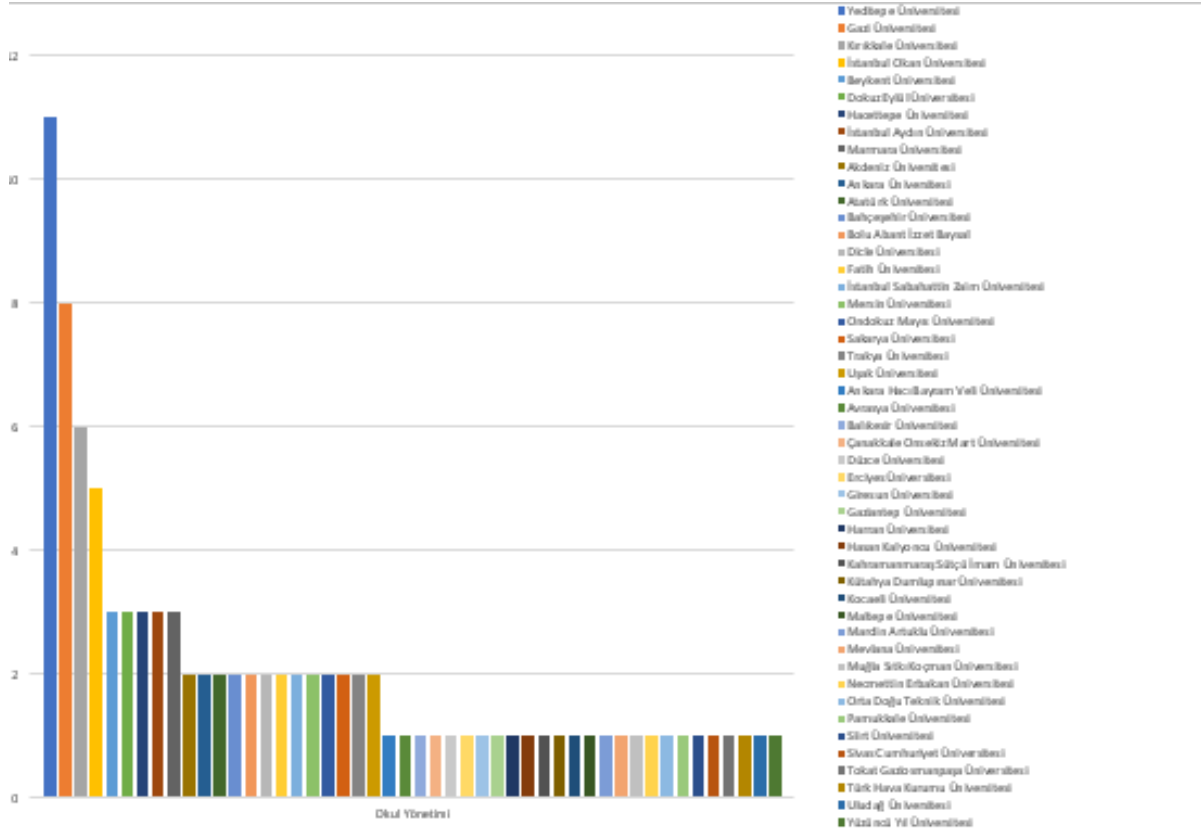
Grafik 2. Okul Yönetimi Alanında Yer Alan Tezlerin Yazıldığı Yıllar ve Dağılımları

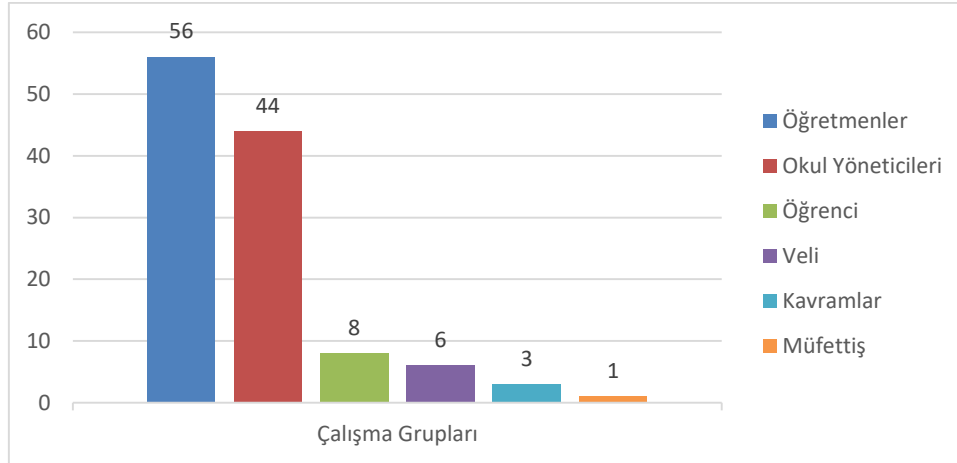
Grafik 2 incelendiğinde okul yönetiminde devam eden çalışmaların geçen zaman içerisinde düzenli bir dağılım göstermediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlarda algılara hitap eden ve araştırmacılar nezdinde lüzumlu olduğu düşünülen olaylar ise; 2006, 2013 ve 2019 yıllarında büyük bir sıçrayış olmasıdır. 2003, 2004, 2005, 2006, 2010, 2013, 2015, 2019 ve 2021 yıllarında bir

önceki yıla göre artış; 2007, 2008, 2011, 2014, 2016, 2018 ve 2020 yıllarında ise bir önceki yıla düşüş tespit edilmiştir.

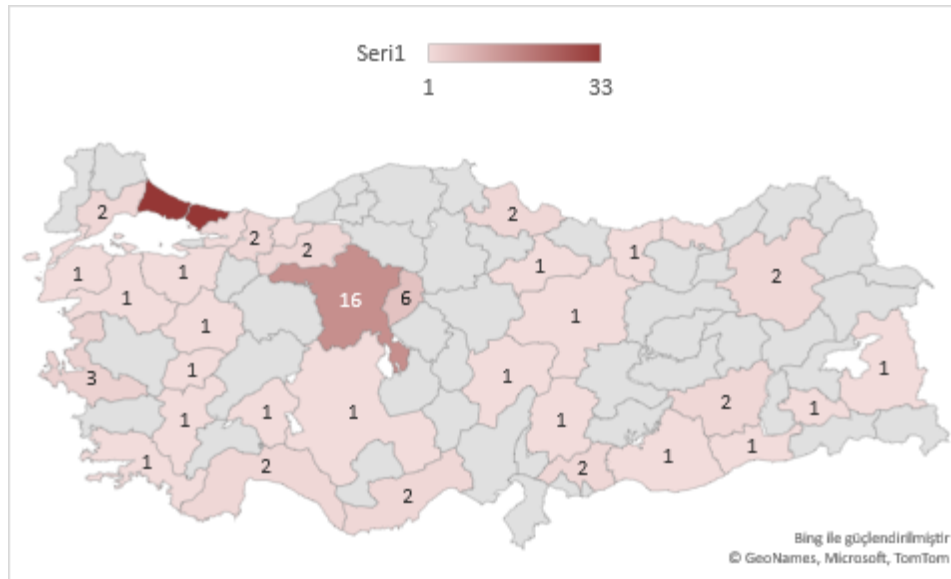
Grafik 3. Okul Yönetimi Alanında Yer Alan Tezlerin Yürütüldüğü Üniversiteler

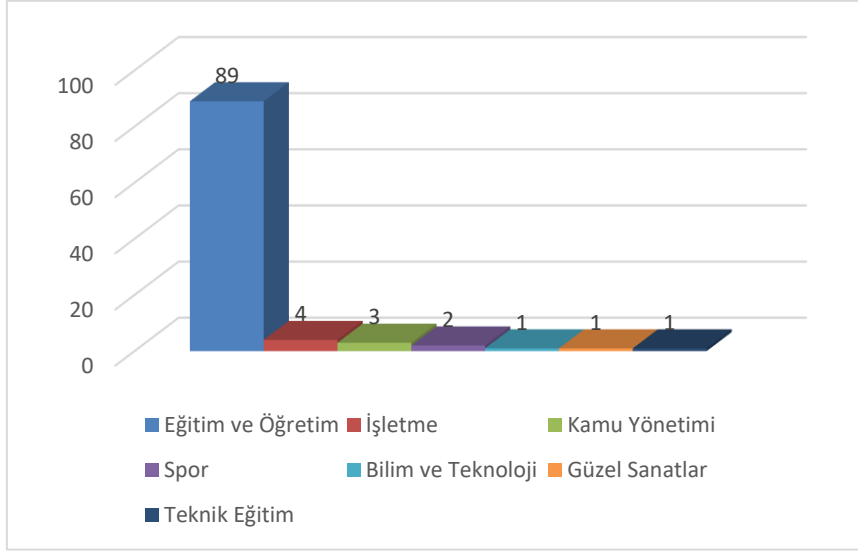
Grafik 3 detaylı incelendiğinde okul yönetimi alanında çalışılan tezlerin 50 değişik üniversitede çalışmaların devam ettirildiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmaların sıralanmasında ilklerde sıralamak gerekirse on bir tanesi Yeditepe Üniversitesi, sekiz tanesi Gazi Üniversitesi, altı tanesi Kırıkkale Üniversitesi, beş tanesi İstanbul Okan Üniversitesi kapsamında yürütülmektedir. Beykent Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi kapsamında üçer tez yürütülmektedir. Akdeniz Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal, Dicle Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Trakya Üniversitesi ve Uşak Üniversitesi kapsamında ikişer tez yürütüldüğü tespit edilmiştir. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Avrasya Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Harran Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mevlana Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Siirt Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Zirve Üniversitesi kapsamında birer tez yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Grafik 4. Okul Öncesi Eğitimi Alanında Yer Alan Tezlerdeki Çalışma Grupları

Grafik 4 incelendiğinde yapılan çalışmalara konu olan kitlelerin en başında öğretmenler olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların paydaşlarının başında öğretmenlerin gelmesi çalışmayı üretenler tarafından olağan karşılanan bir olaydır. Bu çalışmaların önde gelen paydaş gruplarından birisi öğretmenlerdir. Bu çalışmalarda okul yöneticilerinin de önemli bir yeri olduğu yadsınamaz. Öğrenciler, veliler, kavramlar ve müfettişler de lisansüstü tezlerin çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bazı tezlerde birden fazla çalışma grubu ile çalışıldığı için tez sayısından daha fazla çalışma grubu sayısı tespit edilmiştir.

Grafik 5. Okul Yönetimi Alanında Yürütülen Tezlerin Türkiye Haritasındaki Dağılımı

Grafik 5 incelendiğinde yapılan çalışmaların yayılımı Türkiye’de geniş alanlara ulaşamadığı tespit edilmiştir. Çalışmaların yoğunlaştığı ilk sırada olan dört il ise İstanbul, Ankara, Kırıkkale ve İzmir olarak sıralanabilir. Bu dört ilden sonra, Antalya, Bolu, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Mersin, Sakarya, Samsun ve Tekirdağ illerinde ikişer defa okul yönetimi alanında tez çalışması yürütüldüğü görülmektedir. Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Düzce, Giresun, Isparta, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Kütahya, Mardin, Muğla, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Uşak ve Van illerinde de birer kez okul yönetimi alanında tez çalışması yapıldığı tespit edilmiştir.

Grafik 6. Okul Yönetimi Alanında Yer Alan Tezlerin Konularına Göre Dağılımları

Grafik 6’da okul yönetimi ile ilgili devam eden çalışmaların konularına göre dağılımı ele alınmıştır. Okul yönetimi ile ilgili çalışmaların ilk başlarında eğitim ve öğretim olduğu gerçeğine ulaşılmıştır. Eğitim ile ilgili çalışmaların başında , okul yönetimine ve kararlara katılma, okulların yönetim sürecinde ortaya çıkan problemler, güçlükler ve çözüm tavsiyeleri, okul yönetimine ve öğretmene ilişkin algılar, okul yönetiminde kayırmacılık, liderlik davranışları, pozitif okul yönetimi, çevre faktörü, öğretmenlerin tutumu, yönetimde cinsiyet etkeni, yöneticilerin becerileri ve yeterlilikleri, ahlak olgusu, diğer ülkelerle Türkiye'deki okul yönetimlerini karşılaştırma, okul mevcudu, okul yönetimine yaklaşımlar, okul yönetiminden beklentiler, çok kültürlülük, yönetim kuramları incelemesi, öğretmenlik mesleğine yönlendirmede, yönetim politikaları, mesleki deformasyon, bürokrasi, online uygulamalar, yönetim paradoksları, okula uyum, örgütsel adalet, akademik başarı, bilimsel yayın analizi, okul kültürü, yapılandırmacı eğitim, evrensel değerler, okul incelemeleri, sosyal medya kullanımı, tükenmişlik düzeyi, fiziksel iyileşme ve öğrenme analitiğine ile ilgili araştırmalar diye belirlenmiştir. İşletme ile ilgili dört tane çalışma yapılmıştır. Bahsi geçen çalışmaların ilgi alanlarının; okul yönetimine ve öğretmene ilişkin algılar, bilişim sistemleri ve iletişim olduğu görülmüştür. Kamu Yönetimi alanında yapılan tezlerin konuları okul yönetimine ve kararlara katılma, okul yönetiminde karşımıza çıkan problemler, güçlükler ve çözüm tavsiyeleri ile ilgilidir. Diğer bir konu alanı olan spor alanında yapılan tezlerin konuları; okul yöneticilerinin tutumu ve okul öncesi eğitim olarak tespit edilmiştir. Bilim ve Teknoloji alanında yapılan tezin konusu, bilişim sistemleri; Güzel Sanatlar alanında yapılan tezin konusu, okul yönetiminde karşılaşılan sorunlar, güçlükler ve çözüm önerileri; Bilim ve Teknik alanında yapılan tezin konusu ise demokratik tavır olarak tespit edilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada 2001-2021 yılları arasında okul yönetimi alanında yapılan tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında altı problem belirlenmiştir. İlk problem olan okul yönetimi alanında yer alan tezlerin türleri neler olduğudur. Tezlerin doksan üç tanesinin yüksek lisans düzeyi tez olduğu, sekiz tanesinin doktora düzeyi tez olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebinin az sayıda kişinin okul yönetimi kapsamında doktora düzeyinde eğitim aldığı, bu alanda az sayıda üniversitenin doktora

eğitimi vermesi olduğu düşünülmektedir. İkinci problem okul yönetimi alanında yer alan tezler hangi yıllarda yazıldığı ve dağılımlarının nasıl olduğudur. Okul yönetiminde yürütülen tezlerin sayısının yıllara göre düzenli olmayan bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu bulgularda ehemmiyetli görülen durum ise; 2006, 2013 ve 2019 yıllarında büyük bir sıçrayış olmasıdır. 2003, 2004, 2005, 2006, 2010, 2013, 2015, 2019 ve 2021 yıllarında bir önceki yıla göre artış; 2007, 2008, 2011, 2014, 2016, 2018 ve 2020 yıllarında ise bir önceki yıla düşüş tespit edilmiştir. Üçüncü problem okul yönetimi alanında yer alan tezlerin yürütüldüğü üniversitelerin hangileri olduğudur. Okul yönetimi kapsamında yapılan tezlerin 50 farklı üniversitenin bünyesinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan tezlerin sayısında ilk sıralarda sırasıyla on bir tanesi Yeditepe Üniversitesi, sekiz tanesi Gazi Üniversitesi, altı tanesi Kırıkkale Üniversitesi, beş tanesi İstanbul Okan Üniversitesi kapsamında yürütülmektedir. Tezlerin genellikle belirli üniversitelerde daha çok yürütülmesinde, anabilim dallarında öğretim üyesi sayılarının ve unvanlarının bu programları açmaya yeterli olması, üniversitelerin gelişmiş üniversiteler olmasının ile bu üniversitelerde mevcut programların zeminlerinin oturmuş olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu üniversitelerin birçoğunun büyük illerde olması hem lisansüstü eğitime hem de çalışma gruplarına kolay ulaşıldığı için tercih edildiği düşünülmektedir. Dördüncü problem okul yönetimi alanında yer alan tezlerde hangi gruplarla çalışıldığıdır. En fazla öğretmen ve okul yöneticileri olmak üzere genel olarak incelendiğinde okul yönetimine yönelik hemen hemen tüm paydaşların araştırmalara dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin en fazla çalışılan grubun içinde olmasının sebebinin öğretmenlerin yönetime katılma, yönetim algı ve tutumları, kayırmacılık hakkındaki fikirlerini tespit etmek olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin, velilerin ve müfettişin çalışma grubu olduğu araştırmaların da okul yönetimine yönelik algılar ve beklentileri belirlemek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Beşinci problem olan okul yönetimi alanında yürütülen tezlerin çalışıldığı illerin dağılımının nasıl olduğudur. Türkiye'nin otuz dört ilinde okul yönetimi ile ilgili lisansüstü tez yürütüldüğü tespit edilmiştir. Fakat illerin çok büyük bir çoğunluğunda ikişer ya da birer kez çalışıldığı tespit edilmiştir. Bunun sebebinin lisansüstü eğitime ulaşmanın zor olduğu, okul yönetimi alanında çalışma yapmak isteyen kişilerin çoğunluğunun büyük şehirlerde yaşadığı ve çalışma gruplarına ulaşma açısından büyük şehirlerin daha avantajlı olması olduğu düşünülmektedir. Altıncı problem olan okul yönetimi alanında yer alan tezlerin konularına göre nasıl olduğudur. Yürütülen lisansüstü tezlerin konu olarak çoğunlukla eğitim boyutuna yönelik araştırmalar olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu beklenen bir bulgudur. Fakat, yürütülen tezlerin eğitim alanları kapsamında da sınırlı kalmadığı eğitim öğretime göre nispeten az olsa da işletme, kamu yönetimi, spor, bilim ve teknoloji, güzel sanatlar ve teknik eğitim konularında da çalışıldığı görülmektedir. Bu durum başka alanlara yönelik yapılmış benzer çalışmalarda da tespit edilmiştir (Baba, Öksüz, Çevik ve Güven, 2011; Tarman, Acun ve Yüksel, 2010). Genel olarak tezlerin konularında belirli kalıpların içinde kaldığı, diğer alanlarda çok daha az çalışıldığı tespit edilmiştir.

Yukarıda tespit edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılar tarafından şu öneriler getirilebilir:

Tezlerin çok küçük bir alanda çalışıldığı neticesinden hareketle tezlerin diğer şehirlere dağılmasının alana yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Eğitim bilimleri, bireysel uygulamalardan ve kültürlerden etkilenmeyen bir alandır. Bu sebeple çok zengin bir kültürel

altyapıya sahip olan Türkiye’de bazı bölgelerde yoğunlaşmış araştırma sonuçlarının tüm ülkeye genellenmesinin araştırmaların sınırlılıkları içerisinde yer aldığına inanılmaktadır.

Tezlerin sayısının giderek artması gerektiği bu alanda çalışma yapacak kişilerin daha fazla bilgiye ulaşması açısından bunun önemli olduğu düşünülmektedir. Böylelikle okul yönetimi alanında derin bir bilgi birikimi elde edileceği düşünülmektedir.

Okul yönetimi ile ilgili daha fazla doktora programının açılması gerektiği böylelikle bu alanda ilerlemek isteyen kişilerin eğitime daha kolay ulaşacağı, böylelikle niteliğin artacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahi, B. & Kıldan, A. O. (2013). Türkiye’de okul öncesi eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2002-2011). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(27), 23-46.
- Akyol, B., & Akçay, R. C. (2015). Türkiye’deki örgütsel davranış çalışmalarının analizi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(1), 149-170.
- Akyol, B. & Yavuzkurt, T. (2016). Türkiye’de lisansüstü tezlerde eğitim denetimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(2), 908-926.
- Aslanargün, E. (2011). Türkiye’de okul yönetimi ve atama yönetmelikleri. *Eğitim Bilimleri*, 6(4), 2646-2659.
- Ayaz, M. F., Oral, B. & Söylemez, M. (2015). Türkiye’de öğretmen eğitimi ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 787-802.
- Bakioğlu, A. ve Gürdal, A. (2001). Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: yönetim için göstergeler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 9- 18.
- Balcı, A. (2011). Eğitim yönetiminin değişen bağlamı ve eğitim yönetimi programlarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 196-208.
- Başman, M., Uluman, M., & Tunç, E. B. (2018). Eğitim bilimleri alanındaki lisansüstü tezlerde varsayım kullanımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 736-751.
- Bayrakçı, M., & Dizbay, S. (2013). Ortaöğretim kurumlarında okul aile birliklerinin okul yönetimine katılım düzeyleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 98-112.
- Ceran, D., Aydın, M., & Onarıcıoğlu, A. S. (2018). Okuma eğitimi üzerine yapılan tezlerde eğilimler: bir içerik analizi çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 2377-2392.

- Demirtaş, Y. D. D. H., Üstüner, M. & Özer, N. (2007). Okul yönetiminde karşılaşılan sorunların öğrenci ve okul ile ilgili değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(51), 421-455.
- Erdoğan, İ. (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. Sistem Yayıncılık.
- Genç, H. N. (2020). Fen bilgisi eğitimi alanında kavram karikatürü ile ilgili tezler üzerine bir içerik analizi: Türkiye örneği (2007-2019). *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 267-290.
- Gürler, D. A. (2021). Müzik öğretmenliği alanında yapılan araştırmalar üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 1858-1880.
- Gündoğdu, K., Yüksel, S., Akyol, B. & Akar Vural, R. (2016). Hayat boyu öğrenme konusunda yayımlanan tez ve makalelere ilişkin bir içerik analizi: 2000-2015. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1491-1513.
- Güven, B., & Özçelik, Ç. (2017). İlkokul matematik dersine yönelik gerçekleştirilen lisansüstü eğitim tez çalışmalarına ilişkin bir inceleme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(4), 693-714.
- Kadioğlu Ateş, H., & Kadioğlu, S. (2017). Türkiye’de 2005-2015 yılları arasında ilk okuma yazma alanında yapılan lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi/ASOS Journal*.
- Kazu, İ. Y. & Çam, H. (2019). Öğretmen yeterliği ve nitelikleri üzerine yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi: bir içerik analizi çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1349-1367.
- Örücü, D. (2014). Öğretmen adaylarının okul, okul yönetimi ve Türk eğitim sistemine yönelik metaforik algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 20(3), 327-358.
- Özkan, Y. Ö., & Şenyurt, S. (2017). Eğitimde ölçme ve değerlendirme alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(2), 628-653.
- Püsküllüoğlu, E. I., & Hoşgörür, V. (2017). Türkiye’de 2010-2016 yılları arasında yapılan karşılaştırmalı eğitim lisansüstü tezlerinin değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 46-61.
- Şişman, M. & Turan, S. (2004). Eğitim ve okul yönetimi. Y. Özden (Ed.), *Eğitim ve okul yöneticiliği el kitabı* içinde. (s. 99–146). Pegem A Yayıncılık.
- Tereci, A. & Bindak, R. (2019). 2010-2017 yılları arasında Türkiye’de matematik eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 40-55.
- Tosun Sümer, E.& Güven M. (2018). Okul psikolojik danışmanlarıyla ilgili lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Journal of International Social Research*, 11(60).
- Yaşar, Ş. & Papatğa, E. (2015). İlkokul matematik derslerine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- Yıldız, A. (2004). Türkiye’deki yetişkin eğitimi araştırmalarına toplu bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1). S.78-97.

Çocuk Edebiyatı ve Mizah Kuramları: Muzaffer İzgü Örneği

Children's Literature and Theories of Humor: The Example of Muzaffer İzgü

Betül Çetin Bozdaş^{1*}

Doç. Dr. Talat Aytan²

* Sorumlu yazar

Corresponding author

¹Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Yıldız Technical University, Turkey

betulcetin67@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4094-1828>

²Doç., Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc., Dr., Yıldız Technical University, Turkey

talataytan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9778-8970>

Makale geliş tarihi / First received : 01.11.2022

Makale kabul tarihi / Accepted : 25.12.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Araştırmacıların katkı oranı eşittir.
- 2- Makale birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
- 3- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- 4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Atıf bilgisi / Citation:

Çetin Bozdaş, B., & Aytan, T. (2022). Çocuk edebiyatı ve mizah kuramları: Muzaffer İzgü örneği. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (1), 24-42.

ÖZ

Çocuk edebiyatı; çocuğu bilişsel, sosyal, duyuşsal yönden geliştirme, topluma uyumlu bir birey haline getirme, estetik bir görüş, farklı bakış açıları kazandırma, çocuğun bireysel farklılıkları fark etmesini sağlama, dört temel dil becerisinin gelişimine katkıda bulunma gibi birçok kazanımı içerisinde bulundurmakta ve bu kazanımları çocuğa aktarırken çocuğa görelilik ilkesini merkeze alıp, sezdirme yolu ile aktarım yapmaktadır. Mizah, çocuk edebiyatının çocuğa kazandırmak istediği tüm bu kazanımları aktarmada kullanılabilecek etkili bir anlatım tarzıdır. Çocuğu eğlendirirken öğreten mizah; çocuğu bilişsel ve sosyal yönden beslemekte, eleştirel, yaratıcı, esnek düşünme becerileri kazandırmakta, içerisinde bulunduğu topluma uyumlu bir birey haline gelmesini sağlamaktadır. Çocuğu birçok yönden besleyen mizah, çocuk edebiyatı eserlerinde sıklıkla kendine yer bulmalı, çocuklar mizah yönünden başarılı eserler ile buluşturulmalıdır. Bu çalışmada mizah eserlerinde ustalıkla kullanan Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde bulunan yirmi kitaptaki hikâyelerde yer alan mizah kuramları, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile tespit edilmiş, tespit edilen mizah kuramları betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Seri içerisinde 279 yerde uyumsuzluk, 30 yerde rahatlama, 27 yerde üstünlük kuramına bağlı mizah yapıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler

Çocuk Edebiyatı, Mizah, Mizah Kuramları

ABSTRACT

Children's literature includes many gains such as developing the child cognitively, socially and emotionally, making him an socially compatible individual, gaining him an aesthetic view and different perspectives, making the child realize individual differences, contributing to the development of his four basic language skills, and while transferring these gains to the child, it takes the child-friendly principle to the center and transfers it through intuition. Humor is an effective style of expression that can be used to convey all these gains that children's literature wants to bring to the child. Humor that teaches while entertaining the child, nurtures the child cognitively and socially, gains critical, creative and flexible thinking skills, and enables him to become an socially compatible individual. Humor, which nurtures the child in many ways, should often find its place in the children's literature, and children should be brought together with successful works in terms of humor. In this study, humor theories in the series of Unbelievable Adventures of My Grandmother of Muzaffer İzgü who used humor skillfully in his works, were determined by document analysis that is one of the qualitative research methods, and the humor theories identified were evaluated with descriptive analysis. Incompatibility theory was found the most in the series. It was followed by the relaxation theory, and it was found to be the least superiority theory.

Keywords

Children's Literature, Humor, Theories of Humor

GİRİŞ

TDK Türkçe Sözlük'te ([09.08.2022]), "gülmece" olarak anlamı verilen mizah, kişiyi eğlendirme işlevinin yanı sıra bilişsel, duyuşsal, toplumsal olmak üzere birden fazla işlevi içerisinde barındırmaktadır. Mizah, bireye günümüz koşullarında her bireyin sahip olması gereken eleştirel düşünme becerisini kazandırmakta, yaratıcı ve esnek düşünme yönünden onu beslemektedir. Toplum içerisinde bireylerarası hoşgörü duygusunu arttırıp toplumda birlik ve beraberlik duygusunu geliştirmektedir.

Aklın ürünü olan mizah insanla var olmuştur. Her toplumda mizah bulunmaktadır. Özcan'a göre (2002, s.19), kötülüğün, adaletsizliğin, düzensizliğin olduğu her toplumda eleştiri ve mizahın varlığı doğal bir sonuçtur. Birey, toplum içerisindeki aksaklıklara mizahla ses çıkararak mizahın doğasında bulunan hoşgörü duvarının arkasında kendini güvende hisseder (Eker, 2009, s.44). İnsanın olduğu her yerde bulunan mizah, hayatın içinde olmazsa olmazdır.

Mizah, evrensel ve kültürel özellikler taşımaktadır. Yapılan bir mizah tüm insanlığa hitap edebileceği gibi belli bir kültüre hatta sadece belli bir gruba hitap edebilir. Bakıldığında farklı milletlerin, aynı milletten olan ancak farklı dünya görüşüne sahip insanların yarattığı mizahın farklılık göstermesi doğaldır. Araştırmacılar, mizahın ulusal ve sınıfsal yapısını, kültür ayrılığına dayandırmaktadır (Usta, 2009, s.46). Mizahın kültürel yapısının doğal bir sonucu olarak bir toplum için gülme konusu olan şeyler, diğer bir toplum için gülme konusu olmayabilir (Usta, 2009, s.49).

Olumlu ve olumsuz olarak çift yönlü bir yapıya sahip olan mizah, kişiyi küçük düşürüp aşağılayabileceği gibi bireyi bilişsel, duyuşsal ve birçok yönden besleyip toplumla uyumlu bir hale getirebilir. Bu açıdan bakıldığında mizah kendi içerisinde bir tezatlık barındırır (Eker, 2009, s.62). Kullanım şekline göre kişiyi olumlu ya da olumsuz yönden etkileyebilme gücüne sahiptir.

Gülme ve güldürme mizahın iki önemli bileşenidir. İki kavram da birçok düşünürün ilgisini çekmiş, bu iki kavram üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bergson , Gülme (2021) isimli kitabında gülmenin gerçekleşebilmesi için insani bir durumun, özelliğın olması gerekliliğinden bahsetmiş, yalnızca insana ait olanın güldürebileceğini söylemiştir. Bergson aynı zamanda gülmenin gerçekleşebilmesi için bireyin gülme nesnesine karşı bir duygu hissetmemesi gerektiğini, duygunun olduğu yerde gülmenin gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir (2021, s.5). Son olarak gülmenin gerçekleşme nedenini mekaniklik, katılık adını verdiği bir kavramla açıklamış, insanın davranışlarının mekanikleşmesinin insanı güldürdüğünü, mekaniklik ya da katılığın, insanın esneklikten uzaklaşmasının gülme tepkisini ortaya çıkardığını kuramında anlatmıştır (Bergson, 2021, s.9-10).

Güldürme kavramına gelindiğinde ise kimi düşünür mizahın içinde güldürmenin olması gerektiğini ifade ederken kimi düşünür ise böyle bir zorunluluğın olmadığını savunmuştur. Nesin, mizahın içinde güldürme olduğunu savunmuş, gülmenin şiddetinin değişebileceğini ifade etmiştir (Nesin, 2001, s.19-21). Öngören ise her gülmenin mizahtan kaynaklanmadığını, mizahın da güldürmek zorunda olmadığını söylemiştir (1998, s.15). Çiftçi, mizahın temelinde gülme olduğunu, mizahla birlikte kullanılan eleştirinin de güldürdüğü takdirde başarılı olduğunu ifade etmiştir (Çiftçi, 1999, s.175). İzgü ise mizahın gülme davranışını ortaya çıkarmak zorunda olmadığını söylemiştir (Bayrak, 2001, s.5).

Mizahın içerisinde yer alan önemli araştırma konularından biri de mizah kuramlarıdır. Mizah kuramları, "İnsan neye güler?" sorusunu cevaplandırmaya çalışmaktadır. Üstünlük,

uyumsuzluk ve rahatlama adı verilen geleneksel mizah kuramları insanın neye güldüğüne farklı bakış açılarıyla yaklaşmış, konuyu farklı noktalardan ele almışlardır.

Üstünlük kuramının öncüsü Hobbes, insanın kendisini bir başkasından ya da önceki halinden üstün görmesinin gülme davranışını ortaya çıkardığını ifade etmiştir (Morreall, 1997, s.11). Toplumla var olan insan bir diğerinin başarı ya da başarısızlığı üzerinden kendini konumlandırır. Yere düşen ayakta kalanın yükselmesini sağlar (Sanders, 2019, s.32). Rekabet duygusunun ön plana çıktığı bu kuramda, insan bir başkasına karşı kazandığı üstünlük sonucu gülme tepkisini ortaya koyabileceği gibi önceki halinden daha iyi bir noktada olduğunu düşündüğünde, bu sefer önceki haline karşı hissettiği üstünlük duygusu ile gülebilir (Türkmen, 1996, s.13).

Uyumsuzluk kuramı, dünyada ve insanın zihninde belli bir düzenin hakîm olduğunu ve bu düzenin dışına çıkan kalıplara uymayan bir durum söz konusu olduğunda kişinin gülme tepkisi verdiğini söylemektedir (Moreall, 1997, s.25). Bireye uyumsuz gelen ancak farklı bir mantık zemininde uyumlu olan şey, ya da bireyin zihinsel şemalarına aykırı olan durum, olay bireyi güldürür (Usta, 2009, s.88). Uyumsuzluk kuramı, mizah kuramları içerisinde adından en çok söz ettiren kuramdır. Ancak diğer kurumlar gibi gülmenin sebebini açıklamada yetersizdir.

Rahatlama kuramının savunucusu Spencer, gülmenin sinirsel enerjinin boşaltımı olduğunu ifade etmiştir (Bayraktar, 2010, s.114). Kişi, gülme yoluyla üzerinde biriken sinirsel enerjiyi boşaltır ve bu boşaltma işlemi onun rahatlamasını sağlar. Kuramın önemli temsilcilerinden biri olan Freud'a göre, kişi bastırıldığı duygu ve düşüncelerini mizah yoluyla dışa vurarak rahatlar. Gülme biriken enerjinin boşaltımını sağlar (Yerlikaya, 2009, 25-26).

Hayatın her alanında karşılaşılan mizah, edebiyatında kullandığı bir anlatım tarzıdır. Çocuk edebiyatında sıkça kullanılan mizah, çocuğun hem eğlenmesini hem öğrenmesini sağlamakta okumayı eğlenceli bir hale getirmektedir.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun iletişim becerilerini geliştirmekte, topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Çocuğa toplum içerisindeki bireysel farklılıkları ve bu farklılıklara saygı duymasını öğretmekte, çocuğun estetik bir zevk kazanmasını sağlamaktadır (Sever, 2013, s.37). Çocuk edebiyatı, dört temel dil becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılan en etkili araçlardan biridir. Çocuğu birçok açıdan besleyen çocuk edebiyatı tüm bu kazanımları çocuğa aktarırken çocuğa görelilik ilkesini merkeze alıp sezdirme yöntemini kullanmalıdır. Mizah, çocuk edebiyatının hedeflediği kazanımları çocuğa aktarımını sezdirme yöntemi ve çocuğa görelilik ilkesi ile verilmesini kolaylaştırmaktadır. Mizahın örtük yapısı çocuğu bilişsel yönden beslediği gibi ona çok yönlü, eleştirel bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Mizah, içerisinde bir topluma ait kültürel unsurları, kodları taşımaktadır (Bilge, 2008, s.17). Çocuk edebiyatı eserlerinde, kültür aktarımı sağlaması yönünden de kullanılan mizah, çocuğu içinde yaşayacağı topluma hazırlamakta, çocuğun içinde yaşayacağı toplumun kültürünü edinmesini sağlamaktadır.

Çocuğu bilişsel, duyuşsal, toplumsal olmak üzere birçok yönden besleyen; çocuğa eleştirel, yaratıcı, esnek düşünme becerisi kazandıran; çocuğun topluma uyum sağlamasını kolaylaştıran, eğlendirirken öğreten mizah çocuk edebiyatı ürünlerinde sıklıkla kullanılmalı; pozitif, yapıcı mizahın öne çıktığı eserler, çocukla buluşturulmalıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve verilerin analizi ve araştırma nesnelere yönelik bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde yer alan 20 kitap, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ilkelerine göre incelenmiştir. "Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır." (Yıldırım, 1999, s.10). "Doküman analizi araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen araştırma yöntemidir." (Sak ve diğerleri, 2021, s.228).

2.2. Veri Toplama Aracı

Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde yer alan mizah kuramları, doküman incelemesi, veri toplama formu ile belirlenmiştir.

3.2. Veri Analizi

Muzaffer İzgü'nün yazmış olduğu Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisi içerisinde bulunan 20 kitapta yer alan mizah kuramları ile ilgili elde edilen veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Betimsel analiz yöntemi, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2016, s.239).

3.3. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Araştırmada Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde yer alan 20 kitap incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Kitaplar ve Yayınevleri

SIRA NO	KİTAP ADI	YAYINEVİ
1.	Anneannem Askere Gidiyor	Bilgi Yayınevi
2.	Anneannemin Gramafonu	Bilgi Yayınevi
3.	Yaşasın Kanal Anneanne	Bilgi Yayınevi
4.	Anneannemin Apartman Kuzusu	Bilgi Yayınevi
5.	Anneannemin Erikli Bahçesi	Bilgi Yayınevi
6.	Anneannem Gelin Oldu	Bilgi Yayınevi
7.	Anneannem Can Kurtaran	Bilgi Yayınevi
8.	Yaşasın Anneannespor	Bilgi Yayınevi

9.	Anneannem Dans Kraliçesi	Bilgi Yayınevi
10.	Anneannemin Bebeği	Bilgi Yayınevi
11.	Anneannem Süsleniyor	Bilgi Yayınevi
12.	Anneannemin Kuyruklu Yıldızı	Bilgi Yayınevi
13.	Anneannemin Konuk Kedisi	Bilgi Yayınevi
14.	Anneannem Hayvanlar Arasında	Bilgi Yayınevi
15.	Anneannem Sihirbaz	Bilgi Yayınevi
16.	Anneannem Bulutları Boyuyor	Bilgi Yayınevi
17.	Anneannemin Cep Telefonu	Bilgi Yayınevi
18.	Anneannemin Güllü Yorganı	Bilgi Yayınevi
19.	Anneannemin Kar Kızı	Bilgi Yayınevi
20.	Anneannemin Anı Defteri	Bilgi Yayınevi

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde görülen mizah kuramlarına dair bulgular verilmiştir.

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinin İçerisinde Yer Alan Mizah Kuramlarının İzleri

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisi 20 kitaptan oluşmakta olup seri içerisinde 3 roman, 17 hikâye kitabı, hikâye kitaplarının içerisinde 80 hikâye bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, seri içerisinde 279 yerde uyumsuzluk, 27 yerde üstünlük, 30 yerde ise rahatlama mizah kuramına rastlanmıştır. Kitaplarda, en çok uyumsuzluk, en az ise üstünlük kuramı görülmüştür.

Tablo 2. Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Mizahi Ögelerin Mizah Kuramlarına Göre Frekans Değerleri

KİTAPLAR	ÜSTÜNLÜK KURAMI	UYUMSUZLUK KURAMI	RAHATLAMA KURAMI
Anneannem Askere Gidiyor	4	13	1
Anneannemin Gramafonu	2	16	5
Yaşasın Kanal Anneanne	3	11	2

Anneannemin Apartman Kuzusu	1	12	2
Anneannemin Erikli Bahçesi	1	9	2
Anneannem Gelin Oldu	1	16	1
Anneannem Can Kurtaran	0	12	2
Yaşasın Anneannespor	2	15	1
Anneannem Dans Kraliçesi	2	11	3
Anneannemin Bebeği	0	14	2
Anneannem Süsleniyor	1	19	1
Anneannemin Kuyruklu Yıldızı	0	21	0
Anneannemin Konuk Kedisi	0	16	3
Anneannem Hayvanlar Arasında	1	14	1
Anneannem Sihirbaz	2	14	1
Anneannem Bulutları Boyuyor	1	21	1
Anneannemin Cep Telefonu	1	9	1
Anneannemin Güllü Yorganı	4	14	1
Anneannemin Kar Kızı	0	12	0
Anneannemin Anı Defteri	1	10	0
Toplam	27	279	30

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Uyumsuzluk Kuramının İzlerine Dair Örnekler

Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde toplamda 279 yerde uyumsuzluk kuramına bağlı mizah yapılmıştır. Seri içerisinde en çok bulunan mizah kuramıdır.

Tablo 3. Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Uyuumsuzluk Kuramının Frekans Değerleri ve Sayfa Numaraları

KİTAP ADI	FREKANS (f) DEĞERİ	SAYFA NUMARALARI
Anneannem Askere Gidiyor	13	8, 11, 20, 28-29, 37, 39-40, 52, 56, 65-66, 72, 75, 88-89, 96
Anneannemin Gramafonu	16	12, 15-17, 35, 49, 51, 53, 55, 59, 68, 71, 78, 81, 95, 108, 116, 132
Yaşasın Kanal Anneanne	11	8, 9, 16, 23, 44, 45, 53, 56, 61, 67,
Anneannemin Apartman Kuzusu	12	8, 8, 7-9, 28, 52-64, 77-78, 87, 88, 91, 112, 118, 122
Anneannemin Erikli Bahçesi	9	17-18, 19, 27, 32-34, 42-43, 48, 53, 71-72, 83
Anneannem Gelin Oldu	16	12, 24, 33, 36, 44, 58, 63, 84, 92-93, 86, 96, 97-98, 100, 105, 99, 114-115
Anneannem Can Kurtaran	13	6, 13-15, 18, 20, 27, 31, 41-42, 71, 87-88, 92, 94, 95-96, 127
Yaşasın Anneannespor	15	7-10, 12-13, 17, 38, 44, 61, 63-64, 65, 72, 76, 80-81, 93, 103-105, 117, 124
Anneannem Dans Kraliçesi	11	11-13, 18, 20, 26-31, 58-60, 72-74, 79, 103-104, 106, 109-110, 112-119,
Anneannemin Bebeği	14	7, 13, 16, 19, 20-22, 31, 32, 36, 33-34, 45-46, 68, 84-85, 87, 103-108
Anneannem Süsleniyor	19	10, 11, 12, 17, 19, 26, 27, 30, 32, 35, 57, 62, 70-71, 75, 78, 104, 106, 117, 120
Anneannemin Kuyruklu Yıldızı	21	14, 21, 24, 25, 27, 28, 32, 42, 44, 44, 45-46, 46, 46, 47, 53, 54, 56, 57, 57, 59-60, 94-95

Anneannemin Konuk Kedisi	16	10, 11, 20, 21, 31-32, 35, 37, 41, 72, 75, 78, 91-92, 94, 99, 113, 114
Anneannem Hayvanlar Arasında	14	12, 17, 18, 20, 22, 24, 24, 26-27, 30-31, 32, 35, 63, 75, 84
Anneannem Sihirbaz	14	7, 8-9, 12, 16, 17, 26, 40-41, 42, 45, 55, 69-70, 72, 77, 114-116
Anneannem Bulutları Boyuyor	21	13-14, 28, 31, 32, 34-35, 43, 46, 51, 60-62, 64, 75, 81, 83,83, 86, 88, 86-87, 89, 92, 94, 101-103
Anneannemin Cep Telefonu	9	10, 11, 16, 24, 31, 67, 68, 81, 89-90,
Anneannemin Güllü Yorganı	14	10, 15, 18, 19, 22, 26, 28, 34, 57, 77, 78, 81, 83, 89-90
Anneannemin Kar Kızı	12	18, 19-20, 38, 39, 40, 42, 49, 54, 73-74, 74, 86, 86-87
Anneannemin Anı Defteri	10	44, 47-48, 49, 57, 67, 70, 71-72, 75-77, 79-93, 96

Hikmet Hanım'ın asker kaçağı olarak görüldüğü için askere çağırılır (Anneannem Askere Gidiyor, s.20). Ülkemizde askerlik erkekler tarafından yapılmakta olup yaşlı bir kadının asker kaçağı olarak görülmesi karakterlerin, okuyucunun, zihinsel şemasına uymamaktadır. Burada mizah kuramlarından uyumsuzluk kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım bir gün rahmetli eşinden kalma gramofonun ne kadar ettiğini öğrenmek amacıyla kapılarının önünden geçen bir antikacının yanına gramofonunu alıp gider. Antikacı gramofonun çok değerli olduğunu fark edince satın almak ister ve bu konuda ısrarcı olur. Gramofonu bir ucundan Hikmet Hanım, bir ucundan antikacı çekiştirmeye başlar. Hikmet Hanım antikacının elinden gramofonu zor kurtarır ve eve doğru koşmaya başlar. Antikacı eve kadar onu takip eder ve gramofonu satması için kapısına kadar dayanır. Sürekli fiyatı arttırır (Anneannemin Gramofonu, s.15-17). Burada antikacının bu kadar ısrarcı olması gramofonun ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Gramofonun bu kadar pahalı oluşu, antikacının satın almak için bu denli ısrar edişi beklenmedik, sürpriz bir durumdur. Burada uyumsuzluk kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanımların televizyonu bozulur. Televizyon izlemekten hoşlanmayan Hikmet Hanım bu duruma çok sevinir. Sevindiğini diğer aile üyelerine belli etmemek için üzülmediğini söyler ve ekler:

"A niye sevineyim ayol? Ben de arada sırada çocuk programlarını izliyordum. Tekir de çizgi filmleri seviyordum." (Yaşasın Kanal Anneanne, s.16)

Yaşlı birinin çocuk programları izlemesi, bir kedinin çizgi filmleri sevmesi gülünçtür. Bunlar insan zihninde uyumsuzluk yaratır. Çünkü yaşlı bir kadından çocuk programları izlemesi ve bir

kediden çizgi filmleri sevmesi beklenilmez. Burada uyumsuzluk kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanım, kuzu satın almak ister. Nereden alabileceğini kasaba sorar:

“Kuzu alacağım da oğlum” deyince kasap sordu:

“Güveçlik mi, yemeklik mi, haşlamalık mı?”

“Yılmaz olacak Yılmaz.”

“Nerenin yemeği mi bu Yılmaz, teyzeciğim?” (Anneannemin Apartman Kuzusu, s.28)

Kasabın kuzu denilince aklına yiyecek olan kuzu etinin gelmesi ve Hikmet Hanım’a nasıl bir kuzu eti istediğini sorması, Hikmet Hanım’ın verdiği “Yılmaz olacak.” cevabı, kasabın zihninde uyumsuzluk yaratmıştır. İki tarafında birbirine verdiği cevaplar, okuyucunun zihninde uyumsuzluk yaratabilir. Burada uyumsuzluk kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım, apartmanın bahçesine sebze meyve ekmeye karar verir. Kızını ve damadını da ikna etmek için neler dikeceğinden, sebze ve meyve verdiklerinde nasıl lezzetli olacağından bahseder. Torunu Oya’ya canı istediğinde tazecik çtır ürünleri dalından koparıp anında yiyebileceğini anlatır. Oya, anneannesine neyi dalından koparıp yiyebileceğini sorar. Bu sorunu üzerine Hikmet Hanım kabak cevabını verir (Anneannemin Erikli Bahçesi, s.17-18). Herkes bu cevaba güler.

Kabak, dalından koparıldığı gibi yenebilecek bir sebze değildir. Bu yüzden Hikmet Hanım’ın Oya’ya verdiği cevap diğerlerinin zihninde uyumsuzluk yaratmış, gülme tepkisini ortaya çıkarmıştır. Burada uyumsuzluk kuramı bulunmaktadır.

Metin, okulda rahatsızlanıp eve gelir ve karşısında annesini gelinlikli görünce çok şaşırır ve gülmeye başlar (Anneannem Gelin Oldu, s.12). Aynı tepkiyi Fazlı Bey’de fotoğrafıda Hikmet Hanım’ın gelinlikli fotoğrafını gördüğünde verir (Anneannem Gelin Oldu, s.24).

Mizahın kültürel bir boyutu bulunmakta, içinde yaşanan kültür neye güldüğümüzü belirlemektedir. Doğu kültüründe gelinlik gençliği, saflığı ve temizliği simgelemektedir. Hikmet Hanım yetmiş küsur yaşındadır. Bu yaşta birinin gelinlik giymesi onu gören kişilerin zihninde uyumsuzluk yaratmakta, görüntünün kişinin oluşturduğu zihinsel şemalara uymaması gülme tepkisini ortaya çıkarmaktadır.

Tekir’i yaz tatiline götürmeyi planlayan Hikmet Hanım ona mayo alamayacaklarını, denizde çok uzağa açılmamasını, kıyıda kumla oynamasını, kendisini kuma gömmesini, yazları evde sıkıldığını bildiğini, ona deniz kıyısına gitmek istediğini söylediğini, bu yaz onu da deniz kıyısına götüreceğini söyler (Anneannem Cankurtaran, s.13-15).

Bir kedinin tatile gitmek istemesi, tatilde Hikmet Hanım’ın saydığı aktiviteleri yapması mümkün değildir. Hikmet Hanım’ı Tekir’den insan davranışları bekleyerek okuyucunun zihninde uyumsuzluk yaratmakta bu uyumsuzluk gülmeye sebebiyet vermektedir.

Metin ve arkadaşları Karanfil Sokağı’nda oturan çocuklarla maç yapma kararı alır. Karanfil Sokak’ta oturan çocukları Utku’nun dedesi çalıştırmaktadır. Metin ve arkadaşları kendilerini çalıştıracak birini bir türlü bulamazlar. Bakkal Mustafa Hikmet Hanım’ın onları çalıştırabileceğini söyler. Hikmet Hanım’ın adını duyduklarında şaşırarak çocuklar, yardım istemek için yanına giderler (Yaşasın Anneannespor, s.72).

Futbol, doğu kültüründe erkek oyunu olarak algılanmakta, futbol antrenörlüğünü bir erkek mesleği olarak nitelendirmektedir. Çocuklar bu yüzden Hikmet Hanım'ın ismini duyunca şaşırır ve yaşlı bir kadının kendilerini çalıştırma fikri ilk etapta zihinlerinde uyumsuzluk yaratır.

Fazlı Bey ve Nebahat Hanım araba almaya karar verir. Fazlı Bey, arabanın özelliklerini Hikmet Hanım ve çocuklara anlatır. Arabanın yaşının 15 olduğunu söyler. Arabanın yaşının on beş olduğunu duyan Hikmet Hanım arabanın gencecik olduğunu düşünür ve sevinir. Torunu Oya, arabanın yaşını insan gibi düşünmemesini on beş yaşındaki bir arabanın yaşlı olduğunu söyler. Hikmet Hanım yaşlı olmasına da sevinir. Yaşlıysa deneyimli ve akıllı olacağını, sokaklardan düşüne düşüne döneceğini söyler (Anneannem Sihirbaz, s.7).

Hikmet Hanım'ın arabayı insanmış gibi düşünmesi, arabanın yaşını da bu düşünceye göre değerlendirmesi okuyucunun zihninde uyumsuzluk yaratabilir ve gülme tepkisini ortaya çıkarabilir.

Hikmet Hanım, çok sevdiği, ona gençlik yıllarını hatırlatan güllü yorganı yırtıldığı için çok mutsuzdur. Yorganı dikmeye çalışır ancak kumaş çok eskidiği için dikilmez. Kızı Nebahat, ona kendi kullandıkları yorgandan alacağını söyler. Hikmet Hanım, naylon yorganda yatmayacağını söyler ve asker gibi dimdik kızının karşısında durur. Nebahat Hanım, annesinin ne yaptığını anlayamaz. Oya annesine, anneannesinin güllü yorganın altında hiç kıpırdamadan yatacağını yine de naylon yorgan altında yatmayacağını anlatmak istediğini söyler (Anneannemin Güllü Yorganı, s.18).

Bir insanın bütün gece hiç kıpırdamadan yatması imkânsızdır. Hikmet Hanım'ın kıpırdamadan yatma planı okuyucunun zihninde uyumsuzluk yaratır. Burada uyumsuzluk kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Üstünlük Kuramının İzlerine Dair Örnekler

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde en az bulunan kuram üstünlük kuramıdır. Seri içerisinde yalnızca 27 yerde üstünlük kuramı bulunmaktadır.

Tablo 4. *Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Üstünlük Kuramının Frekans Değerleri ve Sayfa Numaraları*

KİTAP ADI	FREKANS (f) DEĞERİ	SAYFA NUMARALARI
Anneannem Askere Gidiyor	4	25, 31-32, 52, 67
Anneannemin Gramafonu	2	12, 18
Yaşasın Kanal Anneanne	3	51, 61, 87
Anneannemin Apartman Kuzusu	1	37
Anneannemin Erikli Bahçesi	1	61

Anneannem Gelin Oldu	1	112
Anneannem Can Kurtaran	0	
Yaşasın Anneannespor	2	94, 99-100
Anneannem Dans Kraliçesi	2	39-41, 98
Anneannemin Bebeği	0	
Anneannem Süsleniyor	1	55
Anneannemin Kuyruklu Yıldızı	0	
Anneannemin Konuk Kedisi	0	
Anneannem Hayvanlar Arasında	1	78-80
Anneannem Sihirbaz	2	25, 47
Anneannem Bulutları Boyuyor	1	39
Anneannemin Cep Telefonu	1	78
Anneannemin Güllü Yorganı	4	19, 22, 26, 30
Anneannemin Kar Kızı	0	
Anneannemin Anı Defteri	1	9

Hikmet Hanım bir isim karışıklığından dolayı resmi kurumlarda asker kaçağı olarak görülür. Hikmet Hanım'ın asker kaçağı olarak görülmesi ailesi ve çevresinde alay konusu olur.

"Anneanne karacı mı olacaksın, yoksa havacı mı?" (Anneannem Askere Gidiyor, s.25)

"Anneannem çok iyi bir topçu olur." (Anneannem Askere Gidiyor, s.31)

"Kalk anneanne, şimdiden alış. Tüfek asss, tüfek çıkar!.." (Anneannem Askere Gidiyor, s.31)

"Aman anne, bize asker yolu gözletme, mektubunu sık yaz." (Anneannem Askere Gidiyor, s.31)

"Aman Metin, anneannen askere giderken bana allahımarladığa gelirse, ona iki paket filtreli sigara vereceğim." (Anneannem Askere Gidiyor, s.32)

"Ben de askerdeki anneanneme radyodan şarkı türkü isterim." (Anneannem Askere Gidiyor, s.31)

Yukarıda alıntı yapılan sayfalarda üstünlük kuramı görülmektedir. Metin, ablası, annesi, babası, bakkal Mustafa yaşlı bir kadının içine düştüğü absürt bir durumla dalga geçmekte onun askere

gitme korkusunu perçinlemektedirler. Hikmet Hanım'ın içine düştüğü durum ve kendilerinin böyle bir durum içerisinde olmayışları onları eğlendirmekte keyiflendirmektedir.

Hikmet Hanım, pazara alışverişe giderken ürünlerini pahalı bulduğu manavın önünden geçer. Manava;

“Sen böyle pahalı pahalı sat bakalım Kadri” dedi, “şimdi Pazar dönüşü göstereceğim sana domates kaç, salatalık kaç, biber kaç, pancar kaç. Ay ay baksana Metin şu Kadri'nin etiketlerine, ay ay havaya doğru fırlatmış fiyatları. A oğlum Kadri, bir apartman aldın, bir tane daha mı alacaksın ayol?” (Yaşasın Kanal Anneanne, s.51)

Hikmet Hanım ürünleri daha ucuza alacağı, ürünlerin daha ucuza alınabileceğini Manav Kadri'ye kanıtlayabileceği için ona karşı bir üstünlük hisseder. Burada üstünlük kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanım, maaşını alamaya bankaya gider. Bankaya gitmek için dolmuş binen Hikmet Hanım ve dolmuş şoförü arasında dolmuş şoförünün aracı hızlı kullanması üzerine şöyle bir konuşma geçer;

“Padişaha kelle mi götürüyorsun ha, yoksa yangına su mu götürüyorsun, bu ne hız?”

“Hızlı gitmiyorum hanım teyze!”

“Ay nasıl gitmiyorsun, başım döndü başım...”

“Yaşlısın hanım teyze senin başın ondan dönüyor.” (Anneannem Gelin Oldu, s.112)

Dolmuş şoförü, Hikmet Hanım'dan daha genç olmanın verdiği üstünlükle onun hız algısıyla alay etmiştir. Burada üstünlük kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım, Metin ve arkadaşlarını Karanfil Sokağı çocukları ile yapacakları maça hazırlamayı çocukların ısrarı üzerine kabul eder. Çocukları çalıştırmaya başlar. O sırada Utku, arkadaşları ve dedesi yanlarına gelir. Karanfil Sokağı çocukları Hikmet Hanım'ın antrenörlük yapmasını garipseler, alttan alta bu duruma küçümserler. Bunun üzerine Hikmet Hanım, bir takımı niçin bir kadının üstelik yaşlı bir kadının çalıştıramayacağını, takımların bunu daha önce deneyip denemediğini sorar. Bu cevap üzerine bütün çocuklar susar (Yaşasın Anneannem, s.99-100).

Hikmet Hanım, kadınların hatta yaşlı kadınların da antrenör olabileceğini çocuklara açıklayarak alay edilecek bir durumun olmadığını göstermiştir. Bu şekilde Metin ve arkadaşlarının alay konusu olmasının önüne geçmiş diğer takıma karşı bir üstünlük elde etmiştir. Burada üstünlük kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım yeni taşınacakları evlerinin perdelerini diker. Uygun bir fiyata perdeleri diken Hikmet Hanım, perdecilere girip perde fiyatlarını sormaktan keyif alır. Kendi diktiği perdelerin daha ucuz olduğunu duydukça mutlu olur (Anneannem Dans Kraliçesi, s.98).

Hikmet Hanım, kendi diktiği perdenin satın alacakları bir perdeden daha uygun fiyatlı olmasına mutlu olmakta perdecilere para kazandırmadığı için kendini üstün hissetmektedir. Bu üstünlükle gülme tepkisi ortaya çıkmaktadır.

Hikmet Hanım, araba aldıklarını mahallede kimi görse söyler. Metin ile beraber üç aylığını çekmek için bankaya giderken minibüse binerler. Hikmet Hanım sürücüye para uzatırken bir daha onun arabasına binmeyeceğini söyler. Sürücü şaşkın bir şekilde bir kusurunun mu

olduğunu sorar. Hikmet Hanım araba aldıklarını, damadının akşam kapının önüne koyacağını söyler (Anneannem Sihirbaz, s.25).

Hikmet Hanım, araba sahibi oldukları için çok mutludur. Araba sahibi olmanın ve artık toplu taşıma kullanmak zorunda olmamanın üstünlüğünü yaşayan Hikmet Hanım, hissettiği üstünlük duygusuyla sürücüye artık arabasına binmeyeceğini söyler. Burada üstünlük kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanım, uçağa bineceğini mahallede karşılaştığı herkese anlatır. Metin ile dolmuşa biner ve sürücüye çok yavaş gittiğini şimdi uçakla gitselerdi çoktan gidecekleri yere varmış olacaklarını söyler. Dolmuş sürücüsü o zaman uçakla giyseydiniz der. Bunun üzerine Hikmet Hanım, sürücüye; “Gideceğiz ayol, ne sandın.” (Anneannemin Cep Telefonu, s.78) diyerek karşılık verir.

Hikmet Hanım uçağa binmeyi bir ayrıcalık olarak görmektedir. Bu ayrıcalığa sahip olmanın vermiş olduğu üstünlükle uçak ile dolmuşu kıyaslar.

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Rahatlama Kuramının İzlerine Dair Örnekler

Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde 30 yerde rahatlama kuramına bağlı mizah yapılmıştır. Uyumsuzluk kuramından sonra seri içerisinde en çok kullanılan kuram rahatlama kuramıdır.

Tablo 4. Anneannemin Akıl Almaz Maceraları Serisinde Yer Alan Rahatlama Kuramının Frekans Değerleri ve Sayfa Numaraları

KİTABIN ADI	FREKANS (f) DEĞERİ	SAYFA NUMARALARI
Anneannem Askere Gidiyor	1	109
Anneannemin Gramafonu	5	49, 53, 95, 118, 132
Yaşasın Kanal Anneanne	2	34-35, 79
Anneannemin Apartman Kuzusu	2	68-76, 96
Anneannemin Erikli Bahçesi	2	21-22, 116-119
Anneannem Gelin Oldu	1	137-138
Anneannem Can Kurtaran	2	102, 127-129
Yaşasın Anneannespor	1	121-122
Anneannem Dans Kraliçesi	3	54-57, 95, 118-119
Anneannemin Bebeği	2	22, 39-41
Anneannem Süsleniyor	1	112-114

Anneannemin Kuyruklu Yıldızı	0	
Anneannemin Konuk Kedisi	3	28-29, 50-52, 80
Anneannem Hayvanlar Arasında	1	103-105
Anneannem Sihirbaz	1	59
Anneannem Bulutları Boyuyor	1	103
Anneannemin Cep Telefonu	1	59
Anneannemin Güllü Yorganı	1	44
Anneannemin Kar Kızı	0	
Anneannemin Anı Defteri	0	

Metin evde top oynarken babası Fazlı Bey'in en sevdiği vazosuyu kırar. Ceza almaktan çok korkan Metin, bütün bir gün korkuyla anne ve babasının gelmesini bekler. Fazlı Bey ve Nebahat Hanım eve gelir. Hikmet Hanım, Metin'in kırdığı vazoyu kedisi Tekir yüzünden kendisinin kırdığını söyler. Ceza almaktan kurtulan Metin rahatlar ve mutlu olur (Anneannem Asker Gidiyor, s.112). Burada rahatlama kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım çamaşırları kendi yaptığı deterjanla eliyle yıkamak ister. Yapacağı deterjanda kullanmak için kül aramaya başlar. Artık tüm fırınlar elektrikli fırın kullandığı için aradığı külü bir türlü bulamaz. En sonunda bir fırından kül bulmayı başarır. Kül bulduğuna çok sevinen Hikmet Hanım, gülerek evine gider (Anneannemin Apartman Kuzusu, s.96).

Hikâyenin başından beri Hikmet Hanım; damadı ve kızından kül istemektedir. Bir türlü küle ulaşamayan Hikmet Hanım sonunda onu bulmuştur. İsteğinin yerine gelmesi sonucu içinde biriken enerjinin boşalması ile gelen rahatlama sonucunda gülme gerçekleşmiştir.

Hikmet Hanım, Metin ve mahalledeki çocuklar bin bir emekle Metinlerin apartmanlarının bahçesine sebze ve meyve ekerler. Suların kesilmesi uzun süre gelmemesi üzerine ettikleri sebze ve meyveler kurumaya yüz tutar. Buna gönlü razı olmayan çocuklar yan mahalledeki çeşmeden bahçeye su taşırlar. Bu şekilde sebze ve meyveler kurumaktan kurtulur. Hikmet Hanım başta olmak üzere suyun gelmesi, ekilenlerin kurtulması herkesi rahatlatır ve mutlu eder (Anneannemin Erikli Bahçesi, s.116-119).

Hikmet Hanım, Tekir ile birlikte sahilde yürürken küçük bir kız çocuğunun boğulduğunu görür. Kendisi de yüzme bilmemesine rağmen çocuğu kurtarmayı başarır. Ne Hikmet Hanım'a ne de çocuğa bir şey olmamıştır (Anneannem Cankurtaran, s.127-129).

Hikmet Hanım, boğulmak üzere olan bir çocuğu kurtararak hikâye içerisinde oluşturulan gerilimi ortadan kaldırmıştır. Gerilimin ortadan kalkması okuyucu da rahatlama hissi yaratıp gülme tepkisini ortaya çıkarabilir. Burada rahatlama kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanım, Metin'in sınıfına gelerek tüm arkadaşlarını Metin'in doğum gününe davet eder. Metin doğum günü geldiğinde pastanın limonatanın arkadaşlarına yetmeyeceğini düşünerek kaygılanır. Ancak eve geldiğinde her şeyin yeterli sayıda olduğunu görür. Kaygıları boşa çıkan Metin rahatlar ve arkadaşları ile keyifli vakit geçirir (Anneannem Dans Kraliçesi, s. 54-57). Kaygının ortadan kalkması rahatlamayı sağlamış, gülme tepkisini ortaya çıkarmıştır.

Hikmet Hanım, gazetede ilanını gördüğü en güzel bebeğin seçileceği oyuncak bebek yarışmasına katılma kararı alır. Yarışma için tam 26 bebek diker ve tüm hikâye boyunca hangi bebeği seçeceğine karar veremez. En sonunda yarışma için Zeytin adını verdiği bebeği seçer. Bebek yarışmada üçüncü olur (Anneannemin Bebeği, s.22).

Tüm hikâye boyunca Hikmet Hanım bebek seçmek için uğraşmıştır. En sonunda Zeytin isimli bebeği seçmesi, kararsızlığın bitmesi okuyucuyu rahatlatıp gülme tepkisini ortaya çıkarabilir. Burada rahatlama kuramı bulunmaktadır.

Hikmet Hanım, Sokak Çocuklarını Koruma Derneğinin düzenlediği tiyatro oyununda rol alır. Günlerce bu oyun için hazırlanan Hikmet Hanım, oyun öncesi çok gergindir. Tiyatro oyunu sırasında başarılı bir iş çıkarır. Yalnızca tek bir yerde ne diyeceğini unuttur. Metin'in yardımıyla ne diyeceğini hatırlar ve rolünü çok iyi oynar (Anneannem Süsleniyor, s.112-114).

Hikmet Hanım, tiyatro oyununda çok iyi rol yapar. Günlerdir taşıdığı başarısız olma, insanlara rezil olma korkusundan kurtulur. Başarmanın vermiş olduğu rahatlama ile mutlu olur. Burada rahatlama kuramına bağlı mizah yapılmıştır.

Hikmet Hanım, komşusunun bakması için emanet ettiği kedi Minnoş'u evin içinde bir türlü bulamaz. Evden kaçmış olabileceğini düşünen Hikmet Hanım çok telaşlanır. Komşusuna ne söyleyeceğini düşünür. Metin, Minnoş'u banyo dolabının içinde bulunca rahatlar, Hikmet Hanım, Minnoş'un kaybolmamış olmasına çok sevinir (Anneannemin Konuk Kedisi, s.28-28).

Minnoş'un kaybolmamış olması, korkunun ortadan kalkması rahatlama hissini ortaya çıkarır. Burada rahatlama kuramı bulunmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Muzaffer İzgü'nün kaleme aldığı Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisi, 20 kitaptan oluşmakta olup içerisinde 3 roman, 17 hikâye kitabı bulunmaktadır. Seri içerisinde 80 hikâye yer almaktadır. Araştırmada seri içerisinde bulunan mizah kuramlarına bakılmıştır. Kitaplarda 279 yerde uyumsuzluk kuramı, 30 yerde rahatlama kuramı, 27 yerde üstünlük kuramına rastlanmıştır. En çok bulunan kuram uyumsuzluk kuramı iken en az bulunan kuram üstünlük kuramı olmuştur.

Muzaffer İzgü, Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde geçmiş ve bugünün karşılaştırılması üzerinden yitirilen değerlerin eleştirisini yapmıştır. Hikmet Hanım üzerinden insanın doğadan uzaklaşması, komşu olma, hayvan sevgisi, yardımlaşma, kuşak çatışması, yitirilen gelenek ve görenekler ve buna benzer birçok konu mizahî bir anlatım tarzı ile kitaplarda işlenmiş, mizah kuramları içerisine yerleştirilerek okuyucuya aktarılmıştır.

Kitaplarda en fazla bulunan mizah kuramı uyumsuzluk kuramıdır. Seri içerisinde 279 yerde uyumsuzluk mizah kuramı bulunmaktadır. Uyumsuzluk kuramına seri içerisinde daha çok Hikmet Hanım'ın değişen zamana ayak uyduramadığı, değişen şeyleri anlamlandıramadığı bölümlerde rastlanmıştır. Hikmet Hanım'ın anlamlandıramayışi üzerinden terk edilen

değerlerin, insanın doğadan uzaklaşmasının, yitirilen gelenek ve göreneklerin eleştirisi yapılmıştır.

Seri içerisinde en az rastlanılan kuram üstünlük kuramıdır. Kitaplarda daha çok Metin ve Oya'nın anneanneleri ile şakalaştıkları yerlerde üstünlük kuramının bulunduğu görülmektedir. Oya ve Metin'in anneanneleri ile şakalaşmaları; onu küçük düşürmek, üzme amacıyla yapılmamaktadır. Bunun dışında Hikmet Hanım'ın tecrübelerinin vermiş olduğu bir üstünlükle yer yer torunlarının, dediği şeyleri anlamayışlarıyla alay ettiği yerlerde, bir şeye sahip olmanın vermiş olduğu üstünlükle yapmış olduğu konuşmalarda üstünlük kuramına rastlanmaktadır. Üstünlük kuramının içerisinde barındırdığı negatif mizah, Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisi içerisinde görülmez. Küçük düşürme, alay etme, aşağılama gibi negatif mizaha dair unsurlar hikâyeler içerisinde yer almaz.

Seri içerisinde uyumsuzluk kuramından sonra en çok görülen kuram rahatlama kuramıdır. Kitaplarda 30 yerde rahatlama kuramına bağlı mizah yapılmıştır. Rahatlama kuramı, Hikmet Hanım'ın çok istediği bir şeyin gerçekleştiği ya da zor durumdan kurtulduğu bölümlerde görülmektedir.

Muzaffer İzgü, çalışmada incelenen çocuk kitaplarında eleştiri ve mizahı başarılı bir şekilde harmanlamıştır. Çocuğa görelilik ilkesini ihmâl etmeden, okuyucuya anlatmak istediklerini sezdirerek aktarmış, bunu yaparken mizahın eğlendirirken öğretene yönünden faydalanmıştır. İçerisinde birden fazla mizah kuramının yer aldığı bu kitaplar, içerisinde mizahî yönden zengin bir içerik barındırmaktadır.

Çocuk kitaplarında yer alan mizah kuramlarının, bu kuramların hangi olay ve durumlarda kullanıldığının tespit edilmesi, çocuğun mizah anlayışının kitaplar tarafından ne yönde beslendiğinin tespiti açısından önemlidir. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun mizah anlayışını pozitif yönde beslemeli, pozitif yönde bir mizah anlayışının oluşmasını sağlamalıdır. Muzaffer İzgü'nün kaleme almış olduğu Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisi içerisinde yer alan hikâyeler pozitif mizahın başarılı bir şekilde kullanıldığı, mizah yönünden zengin hikâyelerdir.

Mizah; çocuğun dört temel dil becerisini; eleştirel, yaratıcı, esnek düşünme, iletişim becerisini geliştirmekte, okuma alışkanlığı kazanmasını kolaylaştırmakta ve eğlendirirken öğretmektedir. Eğitimde kullanılan mizah, bilginin kalıcılığını sağlamanın yanı sıra, sınıf ve okul içerisinde pozitif bir havanın oluşmasını sağlamakta, kişiler arası ilişkileri olumlu yönde etkileyip sağlamlaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında içerisinde pozitif mizah bulunan eserlere, çocuğun rahatlıkla ulaşabileceği ders kitaplarında yer verilmelidir. Ders kitaplarında mizahın kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalardan biri olan, Aykaç (2018) tarafından yazılan "Eğitim Sürecinde Mizah ve Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Mizahi Unsurlar" isimli makalede, 2017 yılında MEB Yayınları tarafından basılan 5, 6 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabı ile 2017 yılında Ez-De Yayınları tarafından basılan 7. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda 5. Sınıf Türkçe ders kitabında beş adet mizahi unsur, 6. Sınıf Türkçe ders kitabında on adet mizahi unsur, 7. Sınıf Türkçe ders kitabında bir adet mizahi unsur, 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise iki adet mizahi unsur tespit edilmiştir. Aydoğmuş (2017) tarafından yazılan "İlkokul Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Mizahi Öğeler Bakımından İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi'ne ait 1, 2, 3 ve 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarını ve 4 özel yayınevinin ilkokullar için hazırladığı Türkçe kitapları, mizah unsurları açısından incelenmiştir. Araştırmada ilkokul Türkçe ders kitaplarının yazılı mizah yoğunluklarının %0,2-%0,7, ilkokul Türkçe öğrenci çalışma kitaplarının mizahi yoğunluklarının ise %0,01- %0,3 arasında olduğu

görülmüştür. Yapılan araştırmalara bakıldığında ders kitaplarının mizahi unsurlar yönünden yetersiz olduğu görülmektedir. Ders kitapları mizahi yönden zenginleştirilmelidir. Mizahi unsurları yönünden zengin olan, içerisinde pozitif mizahın bulunduğu Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisinde yer alan hikâyelere ders kitaplarında yer verilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2021 yılında basılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile Anıttepe Yayıncılık tarafından 2022 yılında basılan 5. Sınıf Türkçe ders kitabı, Ata Yayıncılık tarafından 2022 yılında basılan 6. sınıf Türkçe ders kitabı, Özgün Yayınları tarafından 2022 yılında basılan 7.sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiş olup bu ders kitapları arasından yalnızca Anıttepe Yayıncılık tarafından basılan 5. Sınıf Türkçe ders kitabında Muzaffer İzgü'ye ait "Yaşama Sevinci" adlı metin ile Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından basılan 8.sınıf Türkçe ders kitabında "Atatürk'ü Gördüm" isimli metin bulunmaktadır. Muzaffer İzgü tarafından yazılan mizah yönü güçlü olan eserlere ders kitaplarında daha fazla yer verilmelidir.

Çocuk edebiyatı eserleri içerisinde yer alan mizah kuramları ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında sayının yetersiz olduğu görülmektedir. Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarına yönelik yapılan çalışmalarda mizah kuramlarının ele alınmadığı görülmektedir. Çocuk edebiyatı açısından mizahın önemi düşünüldüğünde bu alanda yapılan çalışmalar artırılmalı, bu çalışmalardan hareketle çocuğa pozitif mizah anlayışı kazandıracak ve bu yönde gelişmesini sağlayacak eserler sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aykaç, N. (2018). Eğitim sürecinde mizah ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında mizahi unsurlar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 433-447.
- Aydoğmuş, M. (2017). *İlkokul Türkçe ders ve çalışma kitaplarının mizahi öğeler bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayrak, M. (2001). *Halk gülmecesi*. T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayraktar, Z. (2010). *Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasreddin Hoca fıkralarının tahlili*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bergson, H. (2021). *Gülme*. çev. Devrim Çetinkasap. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Bilge, E. (2008). Cem Yılmaz anlatıları üstünlük kuramı bağlamında. *Türkbilig*, 16, 16-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52801/697192>
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G., & Pastutmaz, M. (2021). *Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çarpraz Baran, Ş., & Diren, E. (2022). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Anıttepe Yayıncılık.
- Çiftçi, H. (1998). Klasik İslam edebiyatında hiciv ve mizah. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10, 139-162. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2850/39383>

- Eker, G. (2009). *İnsan kültür mizah eğlence endüstrisinde tüketim nesnesi olarak mizah*. Grafiker Yayınları.
- Erkal, H., & Erkal, M. (2022). *Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Özgün Yayınları.
- Eselioğlu, H., Set, S., & Yücel, A. (2021). *Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kır, T., Kırman, E., & Yağız, S. (2021). *Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. çev. Kubilay Arsever & Şenar Sayar. İris Yayınları.
- Nesin, A. (2001). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı*. Adam Yayınları.
- Öngören, F. (1998). *Cumhuriyet'in 75. yılında Türk mizahı ve hicvi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, Ö. (2002). *Türk edebiyatında hiciv ve mizah*. İnkılap Kitabevi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Öneren Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*. 4(1), 227-250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarıboyacı, M. O. (2022). *Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ata Yayıncılık.
- Sanders, B. (2019). *Kahkahanın zaferi yıkıcı tarih olarak gülme*. çev. Kemal Atakay. Ayrıntı Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.
- Türkmen, F. (1996). Mizahta üstünlük teorisi ve Nasreddin Hoca fıkraları . *Türk Kültürü Dergisi*, 403, 649-655.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi*. Akçağ Yayınları.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326/1485>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Rafadan Tayfa Çizgi Filminde Kültürel Unsurlar

Cultural Elements In Rafadan Tayfa Cartoon

Oğuzhan Yılmaz^{1*}

Doç. Dr. Talat Aytan²

* Sorumlu yazar Oğuzhan Yılmaz

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Yıldız Technical University, Turkey

oguzhan_7_213@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4847-4008>

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Dr. Yıldız Technical University, Turkey

talataytan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9778-8970>

Makale geliş tarihi / First received : 29.10.2022

Makale kabul tarihi / Accepted : 28.12.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Araştırmacıların katkı oranı beyanı eşittir.

2- Makale birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığındaki yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

3- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Atıf bilgisi / Citation:

Yılmaz, O., & Aytan, T. (2022). Rafadan Tayfa çizgi filminde kültürel unsurlar. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (1), 43-67.

ÖZ

Geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılan maddi ve manevi kültür unsurları halk anlatıları ve masallar ile günümüze kadar taşınmıştır. Günümüzde ise bu görev kitle iletişim araçlarına düşmektedir. Kitle iletişim araçları içerisinde en çok tercih edilen ve her evde kendine yer bulan televizyon ise ayrı bir öneme sahiptir. Televizyondaki yapımlar içerisinde çocukların dikkatini en çok çeken ise çizgi filmlerdir. Çizgi filmler ile çocuklara kültürel unsurların aktarımı gerçekleştirilir. Bu yolla hem kültür aktarımı gerçekleşir hem de millî kimliğimizi oluşturan kültürel unsurlar nesilden nesile aktarılır. Kültürel anlamda verilen her yanlış millî kimliğimize zarar vermektedir. Bu da geleceğin yetişkinleri olacak çocukların kimlik oluşumunda sorunlara yol açmaktadır. Bundan dolayı çizgi filmler ile çocuklara aktarılan kültür unsurlarının tespiti önem kazanmaktadır. Bu çalışmada TRT Çocuk kanalında yayınlanan Rafadan Tayfa çizgi filmindeki kültürel unsurların tespiti amaçlanmıştır. Rafadan Tayfa çizgi filminin ilk kırk bir bölümü incelenmiştir. Bu bağlamda belirlenen yedi ana başlık ve otuz üç alt başlık çerçevesinde veriler toplanmıştır. Bu çalışma nitel bir çalışmadır ve veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiş ve değerlendirme formuna işlenerek tespit edilen veriler grafik ve tablo hâline getirilerek aktarılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Rafadan Tayfa çizgi filminde sıkça aktarılan kültür unsurlarının olduğu kadar hiç aktarılmayan kültür unsurlarının da olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler

Kültür, kültürel unsur, çizgi film, televizyon, çocuk, Rafadan Tayfa

ABSTRACT

Material and spiritual cultural elements that transferred from past to present and generation to generation are carried to present day with folktales and tales. Today this mission falls to mass media. As for the television that is preferred the most from mass media and finds a place in every home has extra importance. Between the productions on the television that draws children's attention the most are cartoons. With cartoons transfer of cultural elements to children are carried out. This way both cultural transfer carried out and cultural elements that creates our national identity transferred from generation to generation. Every mistake that has been done in cultural meaning damages our natural identity. This causes problems for the children that will become future adults. Because of that detecting cultural elements which transferred to children via cartoons becomes important. In this research cultural elements in Rafadan Tayfa cartoon that is being broadcasted in TRT are aimed to be detected. First forty one episodes of Rafadan Tayfa cartoon were examined. In this context all the data gathered into seven main titles and thirty three subtitles. This study is a qualitative study and as a means of gathering data document analysis method has been used. Gathered data has been analysed with content analysis method and the data that was processed into the assessment form transferred by turning into graphic and table. As a result of conducted research as much as frequently transferred cultural elements there are also cultural elements that didn't transfer detected in Rafadan Tayfa cartoon.

Keywords

Culture, cultural element, cartoon, television, child, Rafadan Tayfa

GİRİŞ

İletişimin en önemli ve temel yapı taşlarından birisi dildir ve bundan dolayı dil, toplumların kültürel yönlerini öne çıkarmasının yanı sıra uygarlıkların anlatım gücünü, zenginliğini, yaşam biçimini gösteren güçlü bir araç (Tosuncuoğlu, Köksal, 2020, s. 45) konumundadır. Dil, insanların düşünce, duygu, istek, deneyim ve yaşantılarını birbirlerine aktarabilmelerini, dış dünyayı yorumlayarak kendi dünyalarına (İnanlı, 2009, s. 1) yansıtabilmelerini sağlar. İnsan toplumsal bir canlı olduğu için iletişim kurma gerekliliği duyar; bu iletişimi alıcı, verici ve mesaj unsurlarının yardımıyla birçok araç ile gerçekleştirir ama hiçbiri dilin sınırsız imkânlarını sağlayamaz (Okur, Yamaç, 2013, s. 1621).

Birey doğduğu toplumun bir parçasıdır. Bir çocuğun doğduğu, büyümeye başladığı, yaşadığı çevrede öğrendiği dile “ana dili” denilmektedir ve çocuk ana dilini öğrenirken zamanla çevreye açılmaya başlamasıyla birlikte ana dilini geliştirilmeye başlamaktadır (Barın, 2004, s. 19). Her ana dilin doğduğu ortam değişmektedir. Onu kullanan bireylerin eğitim seviyesi, yaş seviyesi değiştiği için dili yorumlama şekilleri de değişmektedir. Bu da dil tanımlarında çeşitliliğe neden olmaktadır. Bundan dolayı birden fazla dil tanımı bulunmaktadır. Dil tanımlarına bakıldığında Aksan (2000)’a göre dil “düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öge ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizge”dir. Ergin (2013) ise dili “insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, gizli anlaşmalar ve sözleşmeler sistemi” olarak tanımlamaktadır. Tanımlara bakıldığında dilin bir anlaşma, iletişim aracı ve kültür aktarımında kullanıldığı görülmektedir (Demir, Açık, 2011, s. 53).

Kültür kavramı da henüz çağdaş toplumbilim tarafından tam olarak açıklığa kavuşturulmamış konulardan birisidir (Yüksel, 1986, s. 29). Bölükbaş ve Keskin (2010, s. 222)’e göre “kültür, insan davranışlarının, bu davranışları etkileyen düşünce biçimlerinin, inançlarının, törenlerinin, dilinin ve tüm maddi ve manevi birikimlerinin oluşturduğu bir bütündür; kısaca, kültür bir toplumun yaşama tarzı” olarak yorumlanmaktadır. Develi (2015, s. 23-24)’ye göre ise kültür “insanların uzlaşmalara dayanarak birbirleriyle ilişki kurmaları sonucu ortaya çıkan durumlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu düşünceler ışığında kültür, bireylerin birbiriyle uzlaşma içerisinde ilişki kurabilmesini sağlayan ve millî düşüncenin, inançların, değerlerin ve yaşam biçiminin öğretilmesini sağlayan bir unsur olarak görülmektedir. Dil, millet olmanın öncelikli gereğidir. Kültür aktarımı da dil ile gerçekleşirken insanlığın bütün maddi ve manevi kazanımları dilin sunduğu imkânlar sayesinde geleceğe taşınabilmektedir (Aytan, 2011, s. 1).

Dilin sunduğu bu imkânlar ile kültür çocuklar aracılığıyla geleceğe aktarılmaktadır. Çocuk, renk tayfları arasında bizler için sonsuzluk elçisi ve hayatın merkezinde küçük ayaklarıyla yürümeyi göze alabilen büyük bir varlıktır (Albayrak 2013, s. 201). Günümüz çocuklarını birçok kitle iletişim aracı etkilemektedir. Ama çocukları etkileyen en önemli iletişim aracı televizyondur ve televizyon çocuklar için adeta dünyaya açılan bir pencere konumundadır, çocukların en çok tercih ettikleri televizyon programı ise çizgi filmlerdir (Özsevgeç, Saka, 2018, s. 725). Televizyon insanların toplumsallaşmasını sağlayan, çocuklara küçük yaşta bilgi veren ve ana babadan sonra gelen en önemli iletişim aracı olarak görülmektedir (Güler, 1992, s. 14). Kültür aktarımı görevini geçmişte halk hikâyeleri ve masallar gerçekleştirirken bu görevleri günümüzde ise çizgi filmler yerine getirmektedir (Alicenap, 2015, s. 16).

Çocuklar ilgilerini çeken varlıkları, çevrelerinde olup bitenleri merak eder, anlamlandırmaya çalışır, bilgi edinebilmek için sürekli çevrelerini gözlemler, araştırır (Fırat, 2018, s. 1008). Medyanın gücü karşısında çocuklar her türlü etkiye açık, savunmasız bir izleyici kitlesini oluşturmaktadır (Yakar, Yazar, 2021, s. 1567). Öğrenmenin ve gördüğünü taklit etmenin en yoğun yaşandığı dönem olan çocukluk döneminde televizyon, çocukların fiziksel, ruhsal ve bilişsel hâllerini etkilemekte dolayısıyla toplumsal yaşama dair imgeleri, değer yargıları ve davranış kalıplarını belirlemektedir (Yazıcı, 2011, s. 43). Televizyon çocuğun psikososyal ve ahlaki gelişimini etkilemekte; toplumsal ve evrensel birtakım değerlerin kazanılmasını (Akıncı, 2013, s. 29) sağlamaktadır. Çocuklar televizyon ile bir toplumun sıkıntılarını, özlemlerini, beklentilerini, alışkanlıklarını, önceliklerini, genel beğeni düzeyini ve yaşama bakışını görerek zaman içinde yaşadığı toplumun kültürel unsurlarını öğrenerek sosyal bir varlık hâline gelmektedir (MEB, 2008, s. 28). Televizyon çok etkin bir toplumsallaştırma ajanıdır ve üretilen kültür ürünlerini insanların yaşam alanlarının içlerine, evlerine kadar taşır (Günaydın, 2011, s. 2). Kültürlenme sürecinde çocuklar model olarak anne, baba, arkadaş ve öğretmenlerini, bunların yanı sıra çizgi film kahramanlarını görmektedir ve hatta bazen çizgi film kahramanları diğer modellerden daha çok taklit edilebilmektedir (Yorulmaz, 2013, s. 438). Eski tarihlerde çocuk, tamamen sosyal çevresinden edindiği kültürel kod ve alışkanlıkları tecrübe ederken, gelişen teknoloji ile birlikte kitle iletişim aletlerinden bilgi alışverişleri yapmaktadır (Çolak, 2019, s. 64). Çizgi filmler vasıtasıyla çocuklara millî kodların doğru aktarılması, mesajların çocuklar tarafından doğru algılanmasının sağlanması önemli görülmektedir (Şentürk, Keskin, 2018, s. 3). Bir millete ait kültürel kodların sadece belli bir halk grubundaki kesim tarafından yaşatılmaya çalışılması mümkün değildir; millî kültürün, varlığını uzun yıllar devam ettirebilmesi için kültürel unsurların 7'den 70'e herkese aktarılması gerekmektedir (Türkmen, 2018, s. 142) ve bundan dolayı yarının yetişkinlerine çizgi filmler ile kültürel unsurların aktarımı sağlanmalıdır.

Televizyonun çocuklar üzerindeki davranışsal, düşünsel ve duygusal etkilerinin güçlü olmasıyla birlikte bu dönemdeki çocuklar çok çabuk ve kolay etkilenmekte, karşılaştığı mesajları doğrudan almaktadır (Günaydın, 2011, s. 7). Herkesi farklı biçimlerde ve düzeylerde etkilerken en çok etkilenen grubun ise çocuklar olduğu bilinmektedir ve televizyon, öğrenmeye en açık oldukları dönemde çocuklar, gençler için önemli bir öğretim aracıdır (Dağ, 2005, s.5). Televizyon, bireylerin kendilerini tanıyabilmelerine, kişiliklerini geliştirebilmelerine ortam hazırlayan, zaman zaman izleyenlere düşünme ve eleştirme olanağı veren bir araçtır (Öztürk, G. Karayağız, 2007, s. 81).

Kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun çocuklar ve insanlar üstünde görsel ve işitsel bir materyal olarak birçok olumsuz etkisi olduğu da düşünülmektedir (Akca, 2019, s. 31). Beyinsel fonksiyonlarının zarar görmesinden başka çocuğun aşırı biçimde televizyon izlemesi onu okumaktan, sinema ve tiyatroya gitmekten, hatta arkadaşlarıyla oyun oynamaktan yoksun bırakmaktadır ve bütün bunların sonucunda çocuğun bedensel ve sosyal gelişimi olumsuz etkilenmekte, çocuklar yaşamaktan yoksun bırakılmaktadır (Akyüz, 2013, s.121). Ayrıca televizyon programlarının çoğu, programları izleyen çocuklarda ileriki yaşlarında dikkat eksikliği ortaya çıkarmakta; bilişsel ve davranışsal süreçlerinde olumsuz değişikliklere neden olmakta ve sonuçta olaylara karşı duyarsızlaşma başlamaktadır (MEB, 2008,s. 28). Televizyonun diğer en önemli olumsuz etkisi ise günümüzde şiddet olgusunu günlük yaşamın her alanında bireyin karşısına çıkarmasıdır. Özellikle iş yerlerinde, medyada ve arkadaş ilişkilerinde sıklıkla rastlanılan şiddet, insan yaşamı için önemli bir konudur. (Büyükbaykal 2007,s. 38-39). Kısacası, çocukların izledikleri her yapım onların gelişimini etkilemektedir ve bu olumsuz etkileri

ortadan kaldırabilmek için çocuklar için oluşturulan yapımların içeriği, niteliği ve sınırlarının belirlenmesi önemli görülmektedir. (Akyüz, 2013, s. 121).

Kültür unsurlarının aktarımı ailede başlar ve onu çevre takip eder. Bu aktarımı sağlayan en önemli çevresel faktör, televizyon ve bundan dolayı çizgi filmlerdir. Çizgi film yapımcılarına, televizyon kanallarına ve en önemlisi ailelere büyük sorumluluklar, görevler düşmektedir ve televizyonda yayınlanacak çizgi filmlerin yayımı öncesinde uzman kişilerce olası etkileri üzerinde saptamalarda bulunulması gerekmektedir (İnanlı, 2009, s. 20). Kültür unsurlarının aktarımında çizgi filmlerin önemi büyüktür ve özellikle kültür aktarımı dikkat edilmesi gereken, üstüne yoğunlaşılması ve çalışılması gereken önemli alanlardan (Çolak, 2019, s. 65) biridir. Bu amaçla araştırmanın temel problemi Rafadan Tayfa çizgi filmi “Türk kültürüne ait unsurları barındırıyor mu?” sorusu olarak görülmektedir. Bu temel problem çerçevesinde birçok alt kültür unsuruna bakılmıştır. Bu alt kültür unsurları şunlardır: Yiyecek ve içecekler, yemek zamanları ve sofrada adabı, resmî tatiller ve çalışma zamanları, boş zaman etkinlikleri ve hobiler, karşılıklı yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak sözler ve akrabalık adları, yeme-içme alışkanlıkları, oyun, spor, müzik, kişi, selamlaşma ifade ve davranışları, aile yapıları ve ilişkileri, konuk etme-ikram ve hediyeler, değerler, eğitim, dil ve tarih bilinci, edebiyat, sanat, gösteri sanatları, el sanatları, özel günler ve gelenekler, sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler, dinî kurallara dayalı davranışlar, doğum-evlilik gelenekleri, festivaller-törenler ve kutlamalar, dans, toplumsal uygulamalar-ritüeller-batıl inançlar, halk bilgisi evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, moda, yasaklar, alkış ve güzel hareketler, yer. Yapılan çalışmada bu alt kültür unsurlarının verileri toplanmış ve analizi yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın modeli ve araştırma nesnesine yönelik bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden tarama modelinde betimsel bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma “insana özgü bireysel özelliklerin farklı ve derin doğasına odaklanır ve bu kapsamda genellemelerden ziyade bilginin derinliği ve özgünlüğünün önemli olduğu iddiasını savunan nitel araştırma, büyük örneklem yerine daha küçük çalışma gruplarından elde edilen derin ve özellikli verilere” (Baltacı, 2019, s. 369) odaklanan bir yöntemdir. Veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir ve araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analiz” (Sak, Şendil, Nas, Sak, 2021, s. 228-230) edilmesine yarayan veri toplama aracıdır.

Yapılan çalışmada veriler Okur ve Keskin(2013, s. 1629)’in belirlediği yedi ana başlık, otuz üç alt kültür ögesine göre toplanmıştır ve analiz edilmiştir. Belirlenen otuz üç alt kültür unsurunun listesi şu şekildedir:

1. Günlük Yaşam
 - Yiyecek ve içecekler
 - Yemek zamanları, sofrada adabı
 - Resmî tatiller ve çalışma zamanı

- Boş zaman etkinlikleri, hobileri
 - Karşılıklı konuşmalarda yaşa, statüye göre kullanılacak sözler
 - Yeme ve içme alışkanlıkları
 - Oyunlar
 - Spor
 - Müzik
2. Kişiler Arası İlişkiler
- Kişiler
 - Selamlaşma ifade ve davranışları
 - Aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler
 - Politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler
 - Konuk etme, ikram ve hediyeler
3. Değer ve Eğitim
- Değerler
 - Eğitim
 - Dil ve tarih bilinci/sevgisi
4. Edebiyat, Sanat ve Müzik
- Edebiyat
 - Müzik
 - Sanat
 - Gösteri sanatları
 - El sanatları
5. Gelenekler ve Folklor
- Özel günler ve gelenekler
 - Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler
 - Dinî kurallara dayalı davranışlar
 - Doğum, evlilik gelenekleri
 - Festivaller, törenler, kutlamalar
 - Danslar
 - Toplumsal uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar
 - Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar
6. Sosyal Yaşam
- Moda
 - Yasaklar
 - Alkış ve güzel hareketler
7. Coğrafya ve Mekân
- Yer (iller)

Araştırma Nesnesi

Bu araştırmada Aralık 2014 yılında yayınlanmaya başlayan Rafadan Tayfa çizgi filminin ilk 41 bölümü incelenmiştir. Araştırma nesnesine “Youtube” uygulaması üzerinden ulaşılmıştır. İncelenen bölümlerin isimleri şu şekildedir: Ekmek Teknesi, Yaşlılara Yardım, Ufo Nöbeti, Evlere Servis, Bir-İki-Üç Tıp, Kazan Dairesi, Uçurtma Şenliği, Define, İp Yumağı, Telsiz, Rafadan TV, Kelebek Etkisi, Kamera-Motor, Voleybol, Çember ve Taş, Yumak'ın Kulübesi, Grup Rafadan, Kırık Sandalye, Köfte Tarifi, İcat Peşinde, Abra Kadabra, Uzay Yolculuğu, Günlük, Öykü Yarışması, Hıçkırık, Oyunbozan, İz Peşinde, Gurbetten Misafir, Esnaf Dediğin, Maket Ev, Trafik Haftası, Rafadan Taşımacılık, Dünya Rekoru, Tiyatro Kulübü, Anı Rozetleri, Rüya Peşinde, Çöl Sıcağı, Masa Tenisi, Çember Yarışı, Gezgin Ekibi, Muhteşem Yumak.

Verilerin Toplanması ve Analizi

“Rafadan Tayfa” çizgi filminin ilk 41 bölümünden toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu vasıta ile derinlemesine bir inceleme yapılması sağlanmıştır. İçerik analizi, belirli bir metinde açık veya gizli olabilecek anlamları, temaları ve kalıpları incelemek için yalnızca kelimeleri saymanın veya metinlerden nesnel içerik çıkarmanın ötesine geçer ve araştırmacıların sosyal gerçekliği öznel ama bilimsel bir şekilde anlamalarını sağlar (Gül, Nizam, 2021, s. 185).

BULGULAR

1.Günlük Yaşam

1.1. Yiyecekler ve içecekler

Tablo 1. Yiyecekler ve içecekler Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Yiyecek	Frekans	%
Kurutulmuş Kırmızı Biber	184	10,1%
Biber Turşusu	131	7,2%
Ekmek	124	6,8%
Kurutulmuş Dolmalık Biber	120	6,6%
Elma	100	5,5%
Vişne Reçeli /Kayısı Reçeli	98	5,4%
Köfte Ekmek	82	4,5%
Bisküvi	77	4,2%
Baklava	69	3,8%
Yağ	60	3,3%

Diğer	770	42,4%
Genel Toplam	1815	100,0%

Tablo 1’de toplamda 1815 kere yiyecek ögesinin geçtiği belirlenmiştir. En fazla geçen yiyecek ögesinin %10,1 ile “kurutulmuş kırmızı biber” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %3,3 ile “yağ” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı içerisinde: Domates, soğan, İnegöl köfte, tas kebabı, şiş kebab, dolma, börek, mantı, yoğurt, un, zeytin, yumurta, sucuk, salça, gofret, lahmacun, adana, menemen, pirinç, fasulye, kereviz, bulgur pilavı, sütlaç, pırasa, elmalı kurabiye, gevrek, gözleme, tulumba, patates, türlü, armut, tavuk, hamsi, lokum, dondurma, üzüm, kiraz, piyaz, balık, pekmez, pasta, karpuz, kayısı, tantuni, karnıyarık, nar, portakal, aşure yer almaktadır.

Tablo 2. İçecekler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

İçecekler	Frekans	%
Çay	58	47,5%
Süt	32	26,2%
Limonata	19	15,6%
Diğer (Gazoz, Türk kahvesi, Ayran)	13	10,7%
Genel Toplam	122	100,0%

Tablo 2’de en fazla geçen içecek ögesinin %47,5 ile “çay” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %10,7 ile “Diğer (gazoz, Türk kahvesi, ayran)” olarak belirlenmiştir.

1.2. Yemek Zamanları ve Sofra Adabı

Tablo 3. Yemek Zamanları ve Sofra Adabı Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Yemek Zamanları	Frekans	%
Akşam	6	66,7%
Öğle	3	33,3%
Genel Toplam	9	100,0%

Tablo 3’te en fazla geçen yemek zamanı ögesinin %66,7 ile “akşam” olduğu yansıtılmıştır. Verisi bulunmayan yemek zamanı ise sabah kahvaltısı olarak tespit edilmiştir.

1.3. Resmî Tatiller- Çalışma Zamanı

Tablo 4. Resmî Tatiller ve Çalışma Zamanı Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Resmî Tatiller-Çalışma Zamanı	Frekans	%
Çalışma Zamanı	13	86,7%
Resmî Tatiller	2	13,3%
Genel Toplam	15	100,0%

Tablo 4'te en fazla geçen resmî, tatiller ve çalışma zamanı ögesinin %86,7 ile "çalışma zamanı" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %13,3 ile "resmî tatiller" olarak belirlenmiştir.

1.4. Boş Zaman Etkinlikleri ve Hobileri

Tablo 5. Boş Zaman Etkinlikleri ve Hobiler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Boş Zaman Etkinlikleri	Frekans	%
Oyun Oynamak	31	43,1%
Sorumluluk almak	11	15,3%
Macera/Araştırma	7	9,7%
Yardım etmek	7	9,7%
Yarışma	7	9,7%
Arkadaş arası eğlence	3	4,2%
Boş oturmak	3	4,2%
Diğer	3	4,2%
Genel Toplam	72	100,0%

Tablo 5'te en fazla geçen boş zaman etkinliği ögesinin %43,1 ile "oyun oynamak" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %4,2 ile "diğer", "boş oturmak", "arkadaş arası eğlence" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı içerisinde: tarla işleriyle uğraşmak, araştırma yapma, dans etme, doğayla ilgilenme etkinliklerini yansıtmaktadır.

1.5. Karşılıklı Konuşmalarda Kullanılan Sözcükler ve Akrabalık Adları**Tablo 6.** Karşılıklı Konuşmalarda Kullanılacak Sözcükler ve Akrabalık Adları Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Yaşa Göre Hitaplar	Frekans	%
Hayri	374	16,3%
Basri Amca	224	9,8%
Akın	216	9,4%
Mert	196	8,6%
Kamil	195	8,5%
Ağabey	164	7,2%
Arkadaş	121	5,3%
Yumak	100	4,4%
Rüstem Ağabey	79	3,4%
Çocuk	73	3,2%
Hale	70	3,1%
Hayri Ağabey	56	2,4%
Kamil Ağabey	49	2,1%
Anne	32	1,4%
Sevim	29	1,3%
Amca	26	1,1%
Diğer	288	12,6%
Genel Toplam	2292	100,0%

Tablo 6’da en fazla geçen yaşa göre hitap ögesinin %16,3 ile “Hayri” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %1,1 ile “amca” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı “teyze, dede, nine, baba, adam, beyler, oğlum, kızlar, erkekler, delikanlı, kardeşim, yaşlı, öğretmen, başkan, yeğen, amcaoğlu, vatandaş, evlat, eskici, yüzbaşı, ustabaşı, komşu ve müdür” başlıklarından oluşmaktadır.

1.6. Yeme ve İçme Alışkanlıkları

Yapılan çalışmada Akın, Mert, Kamil, Hayri, Sevim, Hale, Basri Amca, Rüstem Ağabey'in geleneksel Türk yemeklerini tercih ettiği ve dile getirdiği tespit edilmiştir.

1.7. Oyunlar

Tablo 7. Oyunlar Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Oyunlar	Frekans	%
Futbol maçı	120	36,8%
Çember taş oyunu	50	15,3%
Uçurtma	29	8,9%
Tenis	18	5,5%
Uzun atlama	14	4,3%
Saklambaç	12	3,7%
Cirit	10	3,1%
Voleybol	10	3,1%
İp atlama	9	2,8%
Gazoz kapağı oyunu	8	2,5%
Tavla	8	2,5%
Para-kale	7	2,1%
Diğer	31	9,5%
Genel Toplam	326	100,0%

Tablo 7'de en fazla geçen oyun ögesinin %36,8 ile "futbol maçı" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %2,1 ile "para-kale oyunu" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı basketbolu, hentbolu, körebeyi, topaç çevirmeyi, satrancı, sessizli yarışmasını, misketi, taş-kağıt ve makas oyununu, yakar topu, isim şehir oyununu, beştaş oyununu ve pinpon oyununu yansıtmaktadır.

1.8. Spor

Tablo 8. Spor Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Spor	Frekans	%
Futbol	120	38,6%
Koşu	89	28,6%
Masa Tenisi	41	13,2%
Tenis	16	5,1%
Uzun Atlama	11	3,5%
Cirit	9	2,9%
Voleybol	9	2,9%
Isınma Hareketleri	7	2,3%
Basketbol	5	1,6%
Cambazlık	3	1,0%
Genel Toplam	311	100,0%

Tablo 8’de en fazla geçen spor ögesinin %38,6 ile “futbol” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %1,0 ile “cambazlık” olarak belirlenmiştir.

1.9. Müzik

Tablo 9. Müzik Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Müzik	Frekans	%
Hareketli	251	65,2%
Jenerik	82	21,3%
Duygusal	25	6,5%
Diğer	27	7,0%
Genel Toplam	385	100,0%

Tablo 9’da en fazla geçen müzik ögesinin %65,2 ile “hareketli müzik” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %6,5 ile “duygusal müzik” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı fon müziğini ve gerilim müziğini yansıtmaktadır.

2. Kişiler Arası İlişkiler

2.1. Kişiler

Rafadan Tayfa çizgi filminde çocukların özdeşim kurduğu ve kendilerini onların yerine koydukları karakterler şunlardır: Akın, Kamil, Hayri, Mert, Sevim, Hale, Rüstem Abi, Basri Amca, Yumak (Şentürk, Keskin, 2019, 6). Yapılan araştırmaya göre karakter analizi şu şekildedir:

Akın: Mert'in kardeşidir ve Rafadan Tayfa grubunun en küçük üyesidir. Problem çözücü, hayvansever, büyüklerine saygılı ve yardımseverdir. Ayrıca bir köpeği vardır ve adı da Yumak'tır.

Mert: Akın'ın ağabeyidir. Grubunun lideri olmasının yanı sıra yardımsever, saygılı, dürüst, disiplinli, kendini kontrol eden ve arkadaşlarını motive eden bir karakterdir.

Kamil: Grubun en sakar üyesidir. Her şeyi yanlış anlamaktadır ve grubun uykucu üyesidir. Bunların yanı sıra aile bakkalını işleten ve ailesine yardımcı olan, dürüst, büyüklerine saygılı bir karakterdir.

Sevim: Öksüz ve yetim büyüyen Sevim, çizgi filmin en feminist üyelerindedir. Akli başında, ağır başlı, saygılı, dürüst, yardımsever, disiplinli ve mantıklı hareket eden bir karakterdir. Ayrıca Hayri'nin kardeşi Hale'nin en yakın arkadaşıdır.

Hayri: Grubun en neşeli üyesidir. Hale adında bir kız kardeşi vardır. Genellikle doymak bilmeyen, karnı hep aç olan ve abartmayı seven bir karakterdir. Bunların yanı sıra saygılı, enerjik bir yapısı da vardır.

Hale: Hayri'nin kız kardeşidir. Ağabeyini dizginlemeye çalışan, akli başında, dürüst, saygılı, sorumluluk sahibi, ağabeyi ve ailesi arasında köprü görevini üstlenen bir karakterdir. Hayri'nin akıl hocasıdır.

Rüstem Ağabey: Mahallenin ağabeyidir. Geçimini köftecilikle sağlamaktadır. Yardımsever ve büyüklerine saygılıdır. Mahallenin büyükleri ve Rafadan Tayfa arasında ilişkilerin iyi olmasını sağlayan bir karakterdir. Mahallenin sorumluluk sahibi ağabeyidir. Ayrıca Fatma Nine'nin oğludur.

Basri Amca: Sert görünüşlü, çocukları anlamayan, huysuz ama bunların yanı sıra çocukların arkasında her zaman duran, yardımsever, iyi yürekli bir karakterdir. Rafadan Tayfa'nın uğraşmayı en sevdiği kişidir.

Yumak: Mert'in köpeğidir ve çizgi filmdeki tek hayvan karakterdir. Yaramazlık yapıp ortalığı karıştırmayı sevmektedir.

2.2. Selamlaşma İfade ve Davranışları

Tablo 10. Selamlaşma İfade ve Davranışları Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Selamlaşma İfadeleri	Frekans	%
Sağ ol	22	19,3%
Teşekkür ederim	17	15,0%
Merhaba	15	13,1%

Diğer	60	52,6%
Genel Toplam	114	100,0%

Tablo 10’da en fazla geçen selamlaşma ifadeleri ögesinin %19,3 ile “sağ ol” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %13,1 ile “merhaba” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı “iyi günler, selam, günaydın, hoş geldin, naber, nasılsın, iyi geceler, kal sağlıcakla, hoşça kal, görüşmek üzere, güle güle” selamlaşma ifadelerinden oluşmaktadır.

2.3. Aile Yapıları ve İlişkileri, Kuşaklar Arası İlişkiler

Çizgi film içerisinde geleneksel Türk aile yapısı izleyiciye aktarılmıştır. Çocukların ebeveynleriyle olan ilişkileri gösterilmeden karakterlerin konuşmaları ile izleyiciye aktarılmıştır. Çocukların büyüklerine saygıda kusur etmediği ama yer yer kuşak çatışmaları yaşadıkları tespit edilmiştir.

2.4. Politik ve Dinsel Gruplar Arası İlişkiler

“Rafadan Tayfa” çizgi filmi içerisinde politik düşünce ve fikirlere yer verilmediği belirlenmiştir. Dinsel gruplar arası ilişkilere ilişkin de herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2.5. Konuk Etme, İkrâm ve Hediyeler

Tablo 11. Konuk Etme, İkrâm ve Hediyeler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Konuk Etme, İkrâm ve Hediyeler	Frekans	%
İkrâm	40	42,1%
Konuk Etme/Misafirperverlik	33	34,7%
Hediye	22	23,2%
Genel Toplam	95	100,0%

Tablo 11’de en fazla geçen konuk etme, ikram ve hediyeler ögesinin %42,1 ile “ikram” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %23,2 ile “hediye” olarak belirlenmiştir.

3. Değerler ve Eğitim

3.1. Değerler

Tablo 12. Değerler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Değerler	Frekans	%
Yardıms severlik	148	21,6%
Dostluk	108	15,8%

Saygı	95	13,9%
Dürüstlük	91	13,3%
Sevgi	88	12,8%
Adalet	58	8,5%
Sorumluluk	38	5,5%
Öz Denetim	25	3,6%
Sabır	21	3,1%
Vatanseverlik	13	1,9%
Genel Toplam	685	100,0%

Tablo 12’de en fazla geçen değerler ögesinin %21,6 ile “yardımseverlik” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %1,9 ile “vatanseverlik” olarak belirlenmiştir.

3.2. Eğitim ve Tarih Bilinci/Sevgisi

Tablo 13. Eğitim ve Tarih Bilinci/Sevgisi Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Eğitim, Dil ve Tarih Sevgisi	Frekans	%
Sözcük Gösterimi	348	64,2%
Dil Sevgisi	117	21,6%
Eğitim	73	13,5%
Tarih Sevgisi	4	0,7%
Genel Toplam	542	100,0%

Tablo 13’te en fazla geçen eğitim, dil ve tarih sevgisi ögesinin %64,2 ile “sözcük gösterimi” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %0,7 ile “tarih sevgisi” olarak belirlenmiştir.

4. Edebiyat, Sanat ve Müzik

4.1. Müzik

Tablo 14. Müzik Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Müzik	Frekans	%
Halk Müziği	11	50,0%
Pop Müziği	7	31,8%

Diğer	4	18,2%
Genel Toplam	22	100,0%

Tablo 14'te en fazla geçen müzik ögesinin %50,0 ile "halk müziği" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %18,2 ile "Diğer" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı rap müziğini, rock müziğini, serbest müziği ve elektronik müziği yansıtmaktadır.

4.2. Sanat ve Edebiyat

Tablo 15. Sanat ve Edebiyat Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Sanat ve Edebiyat	Frekans	%
Müzik aletleri	64	26,8%
Fotoğrafçılık	51	21,3%
Resim/Heykel	44	18,4%
Tiyatro	31	13,0%
Dans	27	11,3%
Edebiyat	17	7,1%
Sinema	5	2,1%
Genel Toplam	239	100,0%

Tablo 15'te en fazla geçen sanat ve edebiyat ögesinin %26,8 ile "müzik" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %2,1 ile "sinema" olarak belirlenmiştir.

4.3. Gösteri Sanatları

Tablo 16. Gösteri Sanatları Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Gösteri Sanatları	Frekans	%
Taklit	20	48,8%
Kukla	14	34,1%
Diğer	7	17,1%
Genel Toplam	41	100,0%

Tablo 16'da en fazla geçen gösteri sanatları ögesinin %48,8 ile "taklit" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %17,1 ile "Diğer" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı meddahlığı, karagöz ve hacivat oyununu, orta oyununu, köy seyirlik oyununu yansıtmaktadır.

4.4. El Sanatları Geleneği

Tablo 17. El Sanatları Geleneği Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

El Sanatları	Frekans	%
İğne Oyası	6	100,0%
Genel Toplam	6	100,0%

Tablo 17’de en fazla geçen el sanatları öğesinin %100 ile “ iğne oyası” olduğu tespit edilmiştir. Türk el sanatlarından minyatür, hat sanatı, ebru sanatı, çinicilik, halı dokuma, seramik ve çömlekçilik, kanaviçe vb. unsurlara yer verilmediği tespit edilmiştir.

5. Gelenekler ve Folklor

5.1 Özel Günler ve Gelenekler

Tablo 18. Özel Günler ve Folklor Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Özel Günler ve Folklor	Frekans	%
Düğün	1	50,0%
Yaşlılara Yardım Haftası	1	50,0%
Genel Toplam	2	100,0%

Tablo 18’de geçen özel günler ve gelenekler öğelerinin oranlarının eşit olduğu tespit edilmiştir. Düğün %50 ve yaşlılara yardım haftası %50 olarak belirlenmiştir.

5.2. Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Gelenekler

Tablo 19. Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Gelenekler Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Gelenekler	Frekans	%
Deyimler	223	89,9%
Bilmece	16	6,5%
Diğer	9	3,6%
Genel Toplam	248	100,0%

Tablo 19’da en fazla geçen sözlü anlatımlar ve sözlüm gelenekler öğesinin %89,9 ile “deyimler” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %3,6 ile “Diğer” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı atasözlerini, manileri, ninnileri, bulmacaları ve tekerlemeleri yansıtmaktadır.

5.3. Dinî Kurallara Dayalı Davranışlar

Tablo 20. Dinî Kurallara Dayalı Davranışlar Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Dinî Kurallara Dayalı Davranışlar/Sözler	Frekans	%
Aşure Dağıtımı	15	46,9%
Dinî sözler/sözcükler	13	40,6%
Diğer	4	12,5%
Genel Toplam	32	100,0%

Tablo 20’de en fazla geçen dinî kurallara dayalı davranışlar/sözler ögesinin %46,9 ile “aşure dağıtımı” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %12,5 ile “Diğer” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı ziyan etmemegi, dua etmeyi, şükür etmeyi, sünnet düğününü yansıtmaktadır.

5.4. Doğum, Evlilik Gelenekleri ve Festivaller, Törenler, Kutlamalar

Tablo 21. Doğum, Evlilik Gelenekleri ve Festivaller, Törenler, Kutlamalar Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Gelenekler-Kutlamalar	Frekans	%
Festivaller, törenler, kutlamalar	7	87,5%
Doğum, evlilik gelenekleri	1	12,5%
Genel Toplam	8	100,0%

Tablo 21’de en fazla geçen gelenekler-kutlamalar ögesinin %87,5 ile “festivaller, törenler, kutlamalar” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %12,5 ile “doğum, evlilik gelenekleri” olarak belirlenmiştir.

5.5. Dans

Tablo 22. Dans Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Dans	Frekans	%
Serbest Dans	20	74,1%
Halay	2	7,4%
Zeybek	2	7,4%
Diğer	3	11,1%

Genel Toplam	27	100,0%
---------------------	-----------	---------------

Tablo 22’de en fazla geçen dans öğelerinin %74,1 ile serbest dans olduğu belirlenmiştir. En az veri ise %7,4 ile halay ve zeybek dans öğeleri olarak tespit edilmiştir. Diğer başlığı ise elektronik dans, çiftetelli ve göbek danslarından oluşmaktadır.

5.6. Toplumsal Uygulamalar ve Halk Bilgisi

Tablo 23. Toplumsal Uygulamalar ve Halk Bilgisi Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Toplumsal Uygulamalar ve Halk Bilgisi	Frekans	%
Toplumsal Uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar	246	88,8%
Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar	31	11,2%
Genel Toplam	277	100,0%

Tablo 23’te en fazla geçen toplumsal uygulamalar ve halk bilgisi öğesinin %88,8 ile “toplumsal uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öğe ise %11,2 ile “halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar” olarak belirlenmiştir.

6. Sosyal Yaşam

6.1. Moda

Tablo 24. Moda Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Moda	Frekans	%
Forma	8	14,5%
Sihirbaz kostümü	8	14,5%
Dantelli işlemeli tül/işlemeler	7	12,7%
Polis Kıyafetleri	7	12,7%
Sünnet Kıyafetleri	5	9,1%
Astronot kıyafetleri	3	5,5%
Aşçı kıyafetleri	3	5,5%
Osmanlı kıyafetleri	3	5,5%
Pilot Kıyafetleri	3	5,5%

Diğer	8	14,5%
Genel Toplam	55	100,0%

Tablo 24’te en fazla geçen moda öğelerinin %14,5 ile “forma” ve “sihirbaz kostümü” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %5,5 ile “pilot kıyafetleri”, “astronot kıyafetler”, “aşçı kıyafetleri”, “Osmanlı kıyafetleri” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı balıkçı kıyafetlerini, bahçıvan kıyafetlerini, spor kıyafetlerini, gezgin kıyafetlerin yansıtmaktadır.

6.2. Toplumsal ve İnsani Yasaklar

Tablo 25. Toplumsal ve İnsani Yasaklar Öğelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Toplumsal ve İnsani Yasaklar	Frekans	%
Dalga geçmek	89	17,2%
Bağırma	46	8,9%
Dinlememek/Yorum yapma	41	7,9%
Şiddet Belirtisi (İhtimali)/Zarar verme	37	7,2%
Yalan	36	7,0%
Küçük görme	29	5,6%
Emir verme	23	4,5%
Kızmak	23	4,5%
Rahatsız etmek	23	4,5%
Başkasının bahçesine izinsiz girmek/terasına girmek/gözetlemek	22	4,3%
Suç atmak	22	4,3%
İzinsiz izlemek/takip etmek	18	3,5%
Korkutmak	14	2,7%
Diğer	93	18,0%
Genel Toplam	516	100,0%

Tablo 25'te en fazla geçen toplumsal ve insani yasaklar ögesinin %17,2 ile "dalga geçmek" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %2,7 ile "korkutmak" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı içerisinde taklit etmek, başkasının malına zarar vermek, misafire uygun olmayan davranışlar, cinsiyetçilik, başkasının yerini işgal etme, sorumsuzluk, ön yargılı olmak, heves kırmak, ikramda bulunmamak, çıkarıcılık yapmak, hayvanlara kötü davranmak, baskı yapmak, olayı büyütme kötü davranışları yer almaktadır.

6.3. Alkış ve Güzel Hareketler

Tablo 26. Alkış ve Güzel Hareketler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Alkış ve Güzel Hareketler	Frekans	%
Yardım Etmek	87	27%
Başkasının iyiliğini düşünmek	48	14,9%
Destek olmak	47	14,6%
Hayvan sevgisi	35	10,9%
Sorumluluk sahibi olmak	27	8,4%
İyi dilek belirtmek/iyi sözler	24	7,4%
Öğüt vermek/Ders çıkarmak	18	5,6%
Diğer	36	11,2%
Genel Toplam	322	100,0%

Tablo 26'da en fazla geçen alkış ve güzel hareket ögesinin %27 ile "yardım etmek" olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %5,6 ile "öğüt vermek" olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı ikramda bulunmak, hediye vermek, destek olmak, iş birliği içerisinde çalışmak, doğa sevgisi, kitap okuma sevgisinden oluşmaktadır.

7. Coğrafya ve Mekân

7.1. Yerler

Tablo 27. Yerler Ögelerinin Sıklıklarına Göre Dağılımı

Coğrafya ve Mekân	Frekans	%
Ayasofya Camii	167	25,0%
15 Temmuz Şehitler ve Demokrasi Köprüsü	129	19,3%
Topkapı Sarayı	118	17,7%

Sultanahmet Camii	93	13,9%
Deniz/Boğaz	65	9,7%
Galata Kulesi	52	7,8%
Diğer	43	6,4%
Genel Toplam	667	100,0%

Tablo 27’de en fazla geçen coğrafya ve mekân ögesinin %25,0 ile “Ayasofya Camii” olduğu tespit edilmiştir. En az geçen öge ise %6,4 ile “Diğer” olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı içerisinde Adana, Kahramanmaraş, Kars, Van, Malatya, Mardin, Kastamonu, Çorum, Ardahan illeri yer almaktadır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Çalışma kapsamında Aralık 2014 yılından itibaren yayınlanan “Rafadan Tayfa” çizgi filminin ilk kırk bir bölümü incelenmiştir. Yapılan araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır ve içerik analizi ile çözümlenerek Türk kültürüne ait izlere rastlanılmıştır. Yapılan çalışmada yedi ana başlık ve otuz üç alt başlık incelenmiştir. Bu alt başlıklardan yiyecek ve içecekler, resmî tatiller ve çalışma zamanı, oyunlar, yeme içme alışkanlıkları, boş zaman etkinlikleri, karşılıklı konuşmalarda kullanılan sözler, yeme-içme alışkanlıkları, oyunlar, spor, müzik, kişiler, selamlaşma ifadeleri, aile yapıları ve kuşaklar arası ilişkiler, politik ve dinsel gruplar arası ilişkiler, konuk etme, değer, eğitim sevgisi, sanat ve edebiyat, gösteri sanatları, sözlü anlatımlar, dinî kurallara dayalı davranışlar, doğum, evlilik gelenekleri ve festivaller, dans, moda, toplumsal ve insani yasaklar, alkış ve güzel hareketler ve yerler Rafadan Tayfa çizgi film içerisinde yoğun olarak verilmektedir. Yemek zamanları ve sofrada adabı, tarih sevgisi, el sanatları, özel günler ve gelenekler unsurlarına ise yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Rafadan Tayfa çizgi filmi içerisinde yeterince yer verilmeyen alt kültür unsurlarına gereken önemin verilmesi gelecek nesiller açısından önem arz etmektedir.

Kültür unsurlarının gelecek nesillere aktarımında çizgi filmlerden yararlanılması birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Bundan dolayı çizgi film ve kültür alanında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan araştırma ile daha önce yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında Şahin (2019) ’in değerler üzerine yaptığı çalışmada en fazla verinin öz denetim değerine ait olduğu, en az verinin ise vatanseverlik değerine ait olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalarda en az veriye sahip verilerin benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada en fazla veri yardımseverlik değerine ait olduğu için çalışmalar arasında farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca Karaca (2019) ve Çimen (2019)’in değerler üzerine yapmış oldukları çalışmalarda en az veriye vatanseverlik değeri, en fazla veriye ise yardımseverlik değeri olarak belirlemişlerdir. Yapılan çalışmalarda en az veriye sahip değer ve en fazla veriye sahip değer arasında benzerlik göstermektedir.

Milletleri millet yapan yegâne unsur kültürdür. Kültürel unsurlar geçmişten günümüze halk anlatıları ve masallar ile taşınmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte artık bu görev kitle iletişim araçlarına düşmektedir. Kitle iletişim araçları içerisinde her evde kendine yer bulan televizyon ise ayrı bir öneme sahiptir. Televizyon bireylerin her

dakikasında her saniyesinde yer almaktadır. Televizyonda kendine yer bulan çizgi filmler ise çocuklar tarafından ilgiyle izlenmektedir. Çizgi filmler çocukların dikkatini çekmektedir ve bundan dolayı verilmek istenen mesajlar karşı tarafa başarılı bir şekilde ulaşmaktadır. Çizgi filmler ile kültürel unsurların aktarımı kolaylıkla gerçekleşmektedir. Bugünün çocukları yarının yetişkinleri olacakları için günümüzde çizgi filmler tarafından aktarılan kültür unsurlarının doğru aktarılıp aktarılmadığının tespit edilmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda incelenen çizgi filmde kültürel anlamda herhangi bir olumsuz aktarımın gerçekleşmediği belirlenmiştir. Ayrıca tüm kültür unsurlarının aynı önem derecesinde aktarılmadığı ve kimi unsura hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Yerli yapım çizgi filmlerde kültürel anlamda herhangi bir olumsuz durumun yaşanmaması adına yapımcılar, pedagoglar, uzmanlar ve akademisyenler ile ortak bir çalışma yapılarak kültür unsurlarının çocuklara doğru aktarımının sağlanması için bir yol haritası belirlenmelidir. İncelenen “Rafadan Tayfa” çizgi filminde ise yoğun olarak Türk kültür unsurlarına rastlanılmıştır. Bundan dolayı çizgi film tercih edilmeli, desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akca, N.(2019). *Televizyon reklamlarının çocuklar üzerine etkisi: yiyecek reklamları üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akıncı, A. (2013). *Okul öncesi döneme yönelik hazırlanan çizgi filmlerde değerlerin sunumu: TRT Çocuk kanalı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuğun bilgi edinme ve zararlı yayınlara karşı korunma hakkı*.1.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı 1. Kasım 2013. Ufuk Üniversitesi, 2013, 115-132.
- Albayrak, A. (2013). *Çocuğa saygılı medya anlayışı (psiko-teolojik eleştirel yaklaşım)*. 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı 1. Kasım 2013. Uludağ Üniversitesi, 2013, 199-206.
- Alicenap Taş Ç. (2015). Kültürel mirasın çizgi film senaryolarında kullanılması. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 37, 11-26. <https://doi.org/10.17133/tba.63303>
- Aytan, T. (2011). *Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>

- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 19-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16660/329608>
- Bölükbaş, F., & Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies*, 5(4), 221-235. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1632>
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 31-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22861/244105>
- Çimen, M. F. (2019). *Kamu yayıncısı TRT Çocuk kanalında yayınlanan Rafadan Tayfa çizgi filminin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çolak, A. (2019). *Popüler kültür bağlamında çizgi filmlerin kültür aktarımındaki yeri: "İstanbul Muhafızları" incelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, A., & Açıık, F. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30, 51-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16971/177327>
- Develi, H. (2015). *Dil doktoru dile ve türkçeye dair yazılar*. 9. b.s. Kesit Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınevi.
- Fırat, H. (2019). Çizgi filmlerde çocuk gerçekliği: Niloya örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 1007-1033.
- Güler, D. (1992). Çizgi filmlerin kültürel işlevleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 14-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atad/issue/53160/705077>
- Gül, S.S., Kahya Nizam, Ö. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 181-198.
- Günaydın, B. (2011). *Çocuklara yönelik programlarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu: TRT Çocuk ve Yumurcak TV*. Uzmanlık Tezi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- İnanlı, M.S. (2009). *Televizyondaki çocuk programlarının beş-altı yaş çocukları için sözel şiddet ve antisosyal sözcükler içerme durumunun incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karaca, S.S. (2019). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED). *Öğrencilerin televizyon izleme alışkanlıkları*. 2008.
- Özsevgeç Cerrah, L., & Saka, A. (2018). Çocukların izledikleri çizgi filmler ve bu tercihlerinin karakterleri ile ilişkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 725-734. <https://doi.org/10.21733/ibad.452142>

- Öztürk, C., & Karayağız, G. (2007). Çocuk ve televizyon. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(2), 81-85.
- Okur, A. & Keskin, F. (2013). Yabancılara türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1619-1640.
- Sak, İ., Şahin, T., Sak, R., Öneren Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Şahin, S. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı'nda yer alan kök değerler açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Şentürk, Ş., Keskin, A. (2019). Rafadan Tayfa çizgi filminin millî ve evrensel değerler açısından değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 143-157. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548307>
- Tosuncuoğlu, İ. (2020). Yabancı dil öğretimi ve kültür: Anadil kültürü mü? Hedef dil kültürü mü? 1.b.s. Onur Köksal (Ed.). *Yabancı dil öğretimi ve kültür* (ss. 39-57). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 139-158. <http://cujos.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/4347/59453>
- Yakar, Y. M., & Yazar, S. (2021). Çizgi filmlerde yetişkin-çocuk ilişkileri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4), 1566-1579. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/67281/1049609>
- Yazıcı, E. (2011). *Televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler*. Uzmanlık Tezi. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Yüksel, A. H. (1986). *Atatürkçü düşünce sisteminde kültürel iletişimin modele dayalı boyutları*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yorulmaz, B. (2013). Pepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(24), 438-448.

Kitap Tanıtımı:

Gündüz, Mustafa (2022). *Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Zeynep Ebrar Küçük^{1*}

* Sorumlu yazar
Corresponding author

¹YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
MA Student, Yıldız Technical University, Türkiye
zeynepebrarkck@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2668-1476>

Makale geliş tarihi / First received : 10.10.2022
Makale kabul tarihi / Accepted : 19.11.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- 2- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Atıf bilgisi / Citation:

Küçük, Z. E., (2022). Kitap Tanıtımı: Gündüz, Mustafa (2022). *Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (1), 68-76.

ÖZ

Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü, eğitim tarihi alanında seçkin eserleriyle öne çıkan Prof. Dr. Mustafa Gündüz tarafından yazılmış ve 2022 yılında basılmıştır. Eğitim ve eğitim tarihi alanında hazırlanmış bir ansiklopedi ihtiyacı bu eserin yazılmasında etkili olmuştur. Ansiklopedik sözlük şeklindeki eser, konuları bir sözlükten daha uzun, ansiklopediden daha kısa biçimde ele almıştır. Sözlükteki maddeler beş kategoriye ayrılarak eğitim tarihi ile ilgili kurumlar, kişiler, kavramlar, konular, eserler ve araç-gereçler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışmada eserin tanıtımı yapılmıştır.

Anahtar kelimeler

Eğitim, eğitim tarihi, Türk eğitim tarihi, ansiklopedik sözlük

ABSTRACT

The encyclopedic Dictionary of Turkish Educational History was written by Prof. Dr. Mustafa Gündüz, who stands out with his distinguished works in the field of educational history, and published in 2022. The need for an encyclopedia prepared in the field of education and educational history was effective in the writing of this work. In the form of an encyclopedic dictionary, the work dealt with topics in a longer form than a dictionary and in a shorter form than an encyclopedia. The articles in the dictionary are divided into five categories and information is given about institutions, people, concepts, subjects, works and tools related to the history of education. In this study, the work was introduced.

Keywords

Education, history of education, history of Turkish education, encyclopedic dictionary

Kitap Tanıtımı

Gündüz, Mustafa (2022). *Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Eğitim tarihi alanında ortaya konan çalışmaların başlangıcının çok da eskilere dayanmadığı bilinmektedir. Dünya genelinde daha kapsamlı çalışmalar yapılmış olsa da Türkiye’de eğitim tarihinin yeteri kadar ele alındığı söylenemez. Özellikle konu ile alakalı bilimsel nitelikli ansiklopedik eserlere rastlamanın pek mümkün olmayışı bunun bir göstergesidir.

Eğitim Tarihi alanında *Eğitim Tarihinin Peşinde*, *Kurum, Kavram ve Zihniyet*, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitimde Dönüşümler*, *Modern Türkiye’de Eğitim*, *İstanbul’un Yüz Eğitimcisi*, *Osmanlı Eğitim Mirası Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler* gibi öne çıkan özgün eserleriyle tanınan Yıldız Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Gündüz’ün hazırladığı *Ansiklopedik Türk Eğitim Tarihi Sözlüğü* Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından 2022’de yayınlanmıştır. Gündüz, Türkiye’de yapılması gereken başlıca işlerden birinin eğitim ve eğitim tarihi ansiklopedisi hazırlamak olduğunu fakat bunu tam manasıyla yerine getirmek zor olacağından hiç değilse ansiklopedik sözlüğünü hazırlamak gerektiğini savunmuştur. Ansiklopedik sözlükler, ele alınan konu hakkındaki unsurları sözlüklerden daha uzun, ansiklopedilerden daha kısa ve daha az detaylı olarak ortaya koyar. Daha öncesinde Türk eğitim tarihini ele alan eserlerin bütünlüklü bir şekilde isteneni sunmaması bu eserin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Eserin başında Türkiye’de Eğitimin Kısa Tarihi adlı yazı yer almaktadır. Bu kısımda İslamiyet öncesinde Türk devletlerinde ve toplumlarında eğitim hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında Göktürkler ve Uygurlarda eğitim ele alınmıştır. İslamiyet sonrasında Türklere eğitim bahsine gelindiğinde ise Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklular döneminde eğitim hakkında bilgi verilip Osmanlı klasik döneminde eğitim kısmına geçilmiştir. Mahalle ve sıbyan mektepleri, medreseler, Enderun mektebi, askeri okullar, azınlık ve yabancı okullar bu dönemde öne çıkan kurumlardır. Osmanlı-Türk Modernleşme Döneminde Eğitim, I. Meşrutiyet ve II. Abdülhamid Döneminde Eğitim, 2. Meşrutiyet Döneminde Eğitim, İstiklal Savaşı Döneminde Eğitim, Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve 2000’li Yıllar Sonrası Eğitim başlıkları sırasıyla ele alınmış ve açıklanmıştır.

Yöntemi ve kategorik yaklaşımı açısından alanında ilk olan eserde maddeleri beş kısma ayırmak mümkündür: *Kurumlar*, *Kişiler*, *Kavramlar*, *Konular*, *Eserler ve Araç-Gereçler*.

Eğitim ve öğretim faaliyetleri yapma amacıyla kurulmuş ya da dolaylı olarak bu amaca hizmet eden yapılar “kurumlar” başlığı altında ele alınmıştır. Eserde öne çıkan bazı kurumlardan kısaca bahsetmek gerekirse bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Dârü’l-erkam: Hz. Muhammed’e (SAV) peygamberliğin geldiği ilk yıllarda Mekke’de İslâmiyet’in tebliğ edildiği evdir. Dârü’l-İslâm diye de bilinen bu ev, ilk Müslümanlardan Erkam b. Ebu’l-erkam el-Mahzûmî’ye aittir. Burası İslâm’a davetin yapıldığı yer olmasının yanında İslâm dininin ilk eğitim mekânı olarak da görülmektedir.

Gureba Mektebi: 1839’da rüştiye mekteplerinin açılması planlandığında, sokaklarda boş gezen, öksüz ve yetim çocukları toplayıp okutmak niyetiyle açılması planlanan mekteptir fakat gerçekleştirilmemiştir.

Encümen-i Dâniş: açılmasına 1846’da karar verilen Dârü’l-fünûn’un ders programı, laboratuvar, kitap, kütüphane ve personel gibi alt yapı ihtiyaçlarının hazırlanması için 11 Şubat

1851 tarihinde açılışı yapılan bilim kuruludur. Divanyolu'nda Sultan II. Mahmud Türbesi yakınındaki Dârü'l-ma'ârif Mektebi'nin binasında (bugün Cağaloğlu Anadolu Lisesi) açılmıştır. Dâhili ve harici üyelerden oluşmaktadır ve üye sayısı zamanla değişim göstermiştir. Encümen öncelikle yayın işlerine ağırlık vermiş ve birçok telif tercüme eser yayımlamaya başlamıştır. 1862'den sonraki devlet salnamelerinde üyelerin adlarına rastlanmadığından Encümen-i Dâniş'in ömrünün on yıl kadar sürdüğü ve bu tarihten sonra faaliyetlerinin sona ermiş olduğu tahmin edilmektedir.

Dârü'l-ma'ârif (Valide/Valde Mektebi): Batılı tarzda eğitim vermek amacıyla devlet desteğiyle 21 Mart 1850'de Cağaloğlu Sultan Mahmud Türbesi yanında, Sultan Abdülmecid'in annesi Bezm-i Âlem Valide Sultan tarafından yaptırılan mekteptir. Kısa sürede sıbyan mektebi haline geldiyse de sonradan rüştiye statüsüne geçmiştir. Mekâtib-i Umûmiye Nâzırı Kemal Efendi'nin Dârü'l-ma'ârif'in açılmasında önemli hizmetleri olmuş, zamanın eğitim ve öğretimine uygun mektepler açarak Türk ma'ârif tarihinde önemli başarıları görülen, daha sonra Ma'ârif nâzırlığı da yapan Kemal Efendi yeni mektebe müdür olarak tayin edilmiştir. Dârü'l-ma'ârif bi nası 1851'da Encümen-i dâniş'in çalışmalarına da ev sahipliği yapmıştır. Mektebin talebe miktarı değişmekle birlikte 200'ün üzerinde olmuştur. 1869'dan sonra idâdî kısmı da açılmıştır. 1914'te adı İstanbul Selçuk Sultânîsi olduktan sonra ilk kız orta öğretim müessesesi olan bu liseye Bezmiâlem Sultânîsi adı verilmiştir. Okul binası I. Dünya Savaşı sırasında hastane hizmeti vermiştir. 1924'te İstanbul Kız Lisesi adını almış, bu arada farklı yerlere taşınmıştır. 1933'te yeniden eski mevkiine gelen okul 1983'te Anadolu Lisesi statüsüne geçerek karma eğitim vermeye devam etmektedir.

Merzifon Amerikan Koleji: Amerikalı misyonerler tarafından 1860'lardan sonra açılmış olan farklı türlerdeki okullardan biridir. Diğer bir adıyla Anadolu Koleji olan bu eğitim kurumu ilk, orta ve yüksek düzeyde eğitim vermiş ve I. Dünya Savaşı'na kadar etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür.

Çoban Mektebi: Ziraat ve tarımı hem teorik hem de pratik olarak geliştirebilmek amacıyla Ankara Numune Tarlası ve Çoban Mektebi adıyla 6 Mayıs 1895'te temeli atılan ve Kasım 1898'de eğitime başlayan mekteptir. Mektebe ayrılan geniş arazide hem yeni tarım teknikleri denenmiş hem de ürünler hâsıl edilerek satılmıştır. Bunun yanında hayvancılık da yapılmış yeni türlerin geliştirilmesine çalışılmış, Ankara tiftik keçisinin ıslahı üzerine çalışmalar yapılmıştır.

Cemiyet-i İlmiye: ilim ve tekniği geliştirmek ve yaymak amacıyla kurulan ve Mecmu'a-i Ulûm adında bir dergi yayımlayan cemiyettir. Kurucuları arasında Hoca Tahsin Efendi, Ahmed Hamdi Efendi ve Şükrü Efendi vardır. Sekiz-dokuz ay kadar faaliyette bulunmuştur.

İnas Dârü'l-fünûnu (Dârü'l-inas): 12 Eylül 1914'te kadın talebeler için açılan, Edebiyat, Riyaziyat ve Tabiiyât şubelerinden oluşan üniversitedir. Beyazıt'ta Zeynep Hanım Konağı'nda açılmıştır. Üç yıl sürelidir, 16-25 yaş arası kadınları kabul etmektedir. 1920'ye kadar 53 kişiyi mezun etmiş ve ardından Dârü'l-fünûn ile birleşerek resmen kapatılmıştır. 1921'den Edebiyat ve Fen Fakültelerinde, ardından da Hukuk Fakültesi ile Tıp Fakültesi'nde birer yıl ara ile karma itibaren önce öğretime geçilmiştir.

Amelî Hayat Mektepleri: II. Meşrutiyet döneminde altı yıllık ilk ve ortaokulu birlikte okutan ve ortaokul kısmında Fransızca öğretim yapan okulların yerine Cumhuriyet döneminde (1925) açılan ilköğretim okullarıdır. 1932'den sonra iki sınıf eklenerek İktisat Lisesi adını almış ancak bu statüde bir okulu vilayetin desteklemesi mümkün olmayınca 1936'da kapatılmıştır.

Köy Enstitüleri: köye yönelik öğretmen yetiştirmek amacıyla 17 Nisan 1940'ta yurdun farklı bölgelerinde açılan öğretmen okullarıdır. Kuruluşunda başta İsmail Hakkı Tonguç olmak üzere, Hasan Ali Yücel, Mehmet Emin Soysal ve Rauf İnan etkili olmuştur. Köy Enstitüleri bir ilköğretim öğretmeni yetiştirme projesinin ötesinde anlamlara ve öneme sahiptir. Türkiye'nin modernleşme sürecinin tartışmalı girişimlerinden biridir. Toplamda 21 enstitü açılmıştır ve buradan yaklaşık 17 bin öğretmen, dört bin kadar da tarım ve sağlık görevlisi yetiştirilmiştir. İlkokuldan sonra sınavla öğrenci kabul eden ve beş yıllık süresi olan enstitülerde derslerin dağılımı köy şartları düşünülerek belirlenmiş ve bölgelere göre farklılık göstermiştir. Köy Enstitüleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin doğrudan kontrol ettiği ve merkezî değerlerin çevreye yaygınlaşmasını umduğu bir kurumdur. 1945'ten sonra siyasî konjonktürün değişmesiyle enstitülere yönelik eleştiriler artmış ve 1947'de varoluşsal nitelikleri değişmiştir. Programında ciddi tadilata gidilmiş, üst bir kurum olan Hasanoğlu Köy Enstitüsü kapatılmıştır. 1954'te adı Köy İlköğretmen Okulu'na dönüştürülmüştür. Köy Enstitüleri pedagojik, sosyolojik ve politik olarak değerlendirilebilir. Öğretmen yetiştirme düzeni içinde özerk bir yapıya sahip olması, yapımında köylülerin zorla çalıştırılması, öğretmenlerin yirmi yıl köyde zorunlu hizmetinin olması vb. sebeplerle eleştirilmiştir. Bunun yanında, köye yönelik öğretmen, tarım ve hayvancılığı özendirme vb. yönüyle desteklenmiştir. Türkiye'de Köy Enstitüleri savunma ve tenkit alanı olma özelliğini korumaktadır ve hakkında yapılan bilimsel, nitelikli araştırmalar son derece azdır.

Ma'arif kolejleri: 1955'te devlet tarafından açılan ve yabancı dille eğitim yapan, yabancı öğretmenler çalıştıran kolejdir. Eğitimde fırsat eşitsizliğine sebep olduğu, memleketin bütün okullarının nitelikli olması gerektiği gibi sebeplerle 1975'te önce adı Anadolu Lisesi'ne çevrilmiş, sonra da onlarcası açılarak sonu gelmiştir.

Eserin kişiler kategorisini Türk eğitim tarihi alanında adından söz ettirmiş, eserleri ve düşünceleri ile iz bırakmış şahıslar oluşturmaktadır. Yaklaşık 450 kişinin biyografisine kısaca yer verilip daha çok alana sağladıkları katkılar üzerinde durulmuştur.

Abdurrauf Abdurrahimoğlu Fıtrat: Türkistan Millî Mücadelesi'nin öncülerinden, eğitimci, siyasetçi, gazeteci, aktivist. Buhara'da Özbek bir anne ve Tacik bir babadan dünyaya gelmiştir. Buhara'nın meşhur Mir-Arap Medresesi'nde eğitim almıştır. Buharalı milliyetçilerin kurduğu Terbiye-i Etfal Cemiyeti tarafından 1910'da eğitim almak üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Burada cemiyetin bir şubesini kurmuş ve ilk eserlerini (Münazara, Beyanat-ı Seyyah-ı Hind) yayımlamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Sırat-ı Müstakim dergisi çevresiyle irtibat kurmuştur. 1913'te Buhara'ya dönmüş ve eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Yaş (Genç) Buharalılar Cemiyeti'nde faaliyetlerde bulunmuş, 1917'ye kadar cemiyetin başkanlığını yapmıştır. Buhara Milli Devleti'ni kurmak için çalışmalar yapmıştır. 1917 Şubatı'nda Komünist Parti'ye üye olmuştur. 1918'den sonra takip edilmeye başlandıysa da neşir faaliyetlerine devam etmiştir. Taşkent'te dernek ve yayıncılık faaliyetlerine devam etmişse de 1922'de Ruslar tarafından engellenmiştir. 1921'de kurulan Buhara Halk Sovyet Cumhuriyeti'nde aktif görev almış, eğitim ve dış işleri bakanlıklarını yürütmüştür. Bu cumhuriyet 1924'te Ruslar tarafından dağıtılınca Fıtrat, farklı yerlere sürülmüştür. Bundan sonra açık ve gizli toplumunu bilinçlendirme ve eğitime faaliyetleriyle daha çok ilgilenmiştir. Farklı dillerde birçok kitap yazmış, çeviriler yapmış, dergiler yayımlamıştır. Ruslar tarafından daima takip edilen ve şüphe ile bakılan Fıtrat, 1937-1938 "halk düşmanlarını kitle halinde yok etme" harekâtında devrim karşıtlığı suçlamasıyla 4 Ekim 1938'de idam edilmiştir.

Andreas M. Kazamias: Kıbrıs Rum kökenli Yunanistanlı eğitimci ve Türk eğitim tarihçisidir. Amerikan vatandaşı olduktan sonra Harvard Üniversitesi'nde eğitim almıştır. Karşılaştırmalı eğitimin dünyadaki önemli isimlerindedir. *Education and the Quest for Modernity in Turkey* (1966), *Potential Elites in Turkey: The Social Origins of Lise Youth* (1966) ve *The Turkish Sisyphus: Atatürk, Islam and the Quest for European Modernity* (2006) başlıklı eserlerinde Türkiye'de eğitim ve modernleşme konusunu işlemiştir.

Benjamin C. Fortna: İngiliz Osmanlı eğitim tarihçisidir. New York'ta doğmuştur. Doktora tezinde II. Abdülhamid döneminde eğitim, İslâmîleşme, kimlik ve disiplin gibi konuları araştırmıştır. Son dönem Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi eğitimi ve kişileri üzerine birçok araştırma yapmıştır. Osmanlı'da çocukluk, okumayı öğrenmek, alfabe reformu, eğitim ve otobiyografi, son dönem Osmanlı okullarında seküler ahlâk konularında önemli çalışmaları vardır. İngiltere SOAS'ta ve University of Arizona'da görev yapmaktadır.

Faik Sabri Duran: Cumhuriyet dönemi önde gelen coğrafya eğitimcilerindedir. Üsküdar'da doğmuş, 1808'den sonra Fransa'da eğitim almış 1912'de İstanbul'a dönmüştür. Faik Sabri İstanbul ve Vefa Sultânîleri, Yüksek Ticaret Mektebi, Maliye Mektebi, Dârülmü'allimin ve Dârülmü'allimât ve Darülfünun'da coğrafya dersleri okutmuştur. İlk ve orta öğretim için hazırladığı coğrafya ders kitapları, atlaslar ve diğer kaynaklarla Türkiye'de modern coğrafya eğitiminin öncülerinden olmuştur. 1920'de Dârü'l-fünun'daki görevinden istifa etmiş, Paris ve Londra'ya giderek ticaretle uğraşmıştır. 1926'da tekrar yurda dönmüş Ma'arif Vekâleti, Talim Terbiye Dairesi'nde tercüme işleri (1926-1928), İstanbul'da Devlet Matbaası Müdürlüğü (1928-1930), Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü (1930-1931), son olarak da Haydarpaşa ve Galatasaray Lisesi coğrafya öğretmenliği görevlerini yapmıştır. İstanbul'da vefat etmiştir. Faik Sabri'nin iz bırakan bir coğrafya eğitimcisi olarak anılmasında en büyük faaliyeti Dârü'l-fünun Edebiyat Fakültesi'nde coğrafya bölümünün açılmasına ve İstanbul Coğrafya Enstitüsü'nün kurulmasına öncülük etmesi olmuştur. 1941'de I. Coğrafya Kongresi'nin çalışmalarına katılmış ve Türk Coğrafya Kurumu'nun kurucuları arasında yer almıştır. Coğrafyanın farklı konularıyla ilgili onlarca eser yayımlamıştır.

Fatma Varış: eğitim programcısıdır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdikten sonra Amerika'da eğitim programları üzerine doktora yapmıştır. 1964'ten sonra pedagoji bölümünde ve eğitim fakültelerinde eğitim programları başta olmak üzere eğitim bilimleri ile ilgili dersler vermiştir. Türkiye'de eğitim programları ve karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının gelişmesine katkısı olmuş bu alanda eserler yazmış, çeviriler yapmıştır.

Jules Ferry: Fransız devlet adamı, başbakanıdır. Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet döneminde eğitimin zorunlu, parasız ve laik olması için mücadele etmiş ve başarmıştır. Ferry'nin eğitim görüşleri ve politikaları Türkiye'de II. Meşrutiyet ve özellikle de Cumhuriyet döneminde örnek alınmıştır. Türkiye eğitim sisteminin felsefi ve bürokratik yapısının oluşturulmasında Ferry'nin etkisi söz konusudur.

Kadri Yörükoğlu: eğitimci, bürokrattır. Asıl adı Mehmet Zeki olan Kadri, İstanbul'da doğmuş, Ayasofya Rüştîyesi ve Mercan İdadisi'nden sonra İstanbul Dârü'l-fünun Edebiyat Fakültesi'ni 1922'de bitirmiştir. Kısa süreli öğretmenlikten sonra bakanlık merkez teşkilatında ve üst düzey bürokraside çalışmaya başlayan Yörükoğlu, 1939'da Talim ve Terbiye Kurulu üyesi olmuştur. Bir yıl sonra aynı kuruma başkan olan Yörükoğlu 1962'de emekliliğine kadar Talim ve Terbiye Kurulu'nun en uzun süreli başkanlığını yapmıştır. Gizemli şahsî bir hayatı ve sıra dışı meslek

yaşamı olan Yörükoğlu'nun bakanlık müfettişliği ve özellikle Talim ve Terbiye Kurulu başkanlığı görevinde oldukça etkili olduğuna dair bilgiler olmasına karşın hayatı, eserleri ve etkileri üzerine müstakil bir araştırma yapılmamıştır.

Mine Göğüş Tan: Eğitim sosyoloğudur. Gaziantep'te doğmuş, Amerika'da lise mezuniyetinden sonra Washington State University'de yüksek lisans, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora yapmıştır. 1968'de girdiği Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Eğitim Sosyolojisi alanında doçent ve profesör olmuştur. Emekli olduğu 2010'a kadar bu alanda çalışmalar yapmıştır.

Nakiye Elgün: Cumhuriyet dönemi öncü kadın eğitimcilerinden ve ilk millet vekillerindedir. Dârü'l-mu'allimât'tan mezun olmuş ve 1900'de aynı kurumda mu'allim muavini olarak göreve başlamıştır. Gençlik yıllarından itibaren okul yöneticiliği de yapmıştır. II. Meşrutiyet dönemi kadın hareketlerine etkin biçimde katılmış, Te'âli-i Nisvân Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır. Aynı zamanda Türk Ocağı'nın etkin üyelerindedir. Satı Bey'in açtığı Fevziye Mektebi'ne 1917'de müdür tayin edilmiştir. 1919'da Mu'allimler Cemiyeti başkanlığına getirilmiştir. Cemiyetin 13 Ocak 1920'de İzmir'in işgalini protesto programında konuşmuştur. İstiklal Savaşı'na etkin biçimde destek vermiştir. 1929'da İstanbul Kız Lisesi Müdürlüğü'ne atanmış, bir yıl sonra istifa ederek Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ilk kadın belediye meclis üyesi olmuştur. 8 Şubat 1935'te Erzurum mebusu seçilerek ilk defa Meclis'e giren 17 kadından biri olmuştur. TBMM kürsüsünde konuşan ilk kadındır. Siyasî hayatında da en çok üzerinde durduğu konu eğitim olmuştur. 1946'dan sonrası siyaseti bırakmış ve yardım cemiyetleri için çalışmıştır. 22 Mart 1954'te İstanbul'da ölmüştür.

Refia Şemin Uğurel: İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü'nün önde gelen öğretim üyelerindedir. İstanbul'da doğmuş, 1927'de İstanbul Kız Mu'allim Mektebi'nden mezun olmuştur. Yüksek lisansını Cenevre Üniversitesi Institut des Sciences de l'Education'da (Eğitim Bilimleri Enstitüsü), doktorasını 1936'da Cenevre Üniversitesi Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nden yapmıştır. Pierre Bovet, E. Claparede ve Jean Piaget gibi dönemin önde gelen bilim adamları gözetiminde deneysel psikoloji, deneysel eğitim, çocuk psikolojisi ve "çocukta sayı kavramının doğuşu" konularını çalışmıştır. Jean Piaget'nin referans verdiği akademisyenlerden biridir. 1942'de Ordu-Alfa Testlerini Türkçeye çevirip uyarlamış ve bu testleri İstanbul Üniversitesi'nde ve liselerde uygulamıştır. 1972'de 6 yaş öncesi çocuklar için kullanılabilecek tek zekâ testi olan Stanford-Binet'i tercüme edip kültürümüze uyarlayarak standardize etmiştir. Ayrıca "Wechsler çocuklar için zekâ ölçeğini (WISC)" 1970'te tercüme etmiş ve standartlaştırmıştır. Sadrettin Celal Antel'in 1951-53 arasında üniversiteye öğrenci seçmek için ilk defa bilginin dışında zihinsel yeteneklerin de ölçülmesine dayalı iki bölümlü testlerin düzenlenmesi ve geliştirilmesi projesini, 1960'a kadar yürütmüştür. Bu, Türkiye'de liseden üniversiteye geçiş sınavlarının başlangıcı olmuştur. Ayrıca 1957'de üniversitelerde öğrenci servislerinin (Rehberlik ve psikolojik danışma büroları) kurulmasına öncülük etmiştir.

Eğitim tarihi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili kavramları ele alan kategori çalışmanın önemli bir kısmını kapsamaktadır. Eserler kategorisini ise eğitim tarihi konusunda kaynaklık edebilecek kitap, dergi, ders kitabı, risale gibi yayınlar oluşturmuştur. Eser ismi olan madde başlıkları italik şekilde ele alınmıştır. Böylelikle 400'den fazla eseri diğer madde başlıklarından kolaylıkla ayırt etmek mümkündür.

Anadolu Mecmu'ası: İlk TBMM mebuslarından Hüseyin Avni (Ulaş) tarafından 1924'te İstanbul'da toplamda 12 sayı yayımlanan eğitim, edebiyat ve kültür dergisidir. Tarih, coğrafya,

felsefe, sosyoloji yanında gençliğin ve toplumun eğitim sorunlarıyla ilgili de pek çok yazı yayımlanmıştır.

Bizim Mecmu'a: 1922'de yayımlanan çocuk dergisidir. Yayımlanmasının ilk döneminde 28 sayı çıkmıştır. Yayınına kısa bir süre sonra ara vermiş, 1925'te 58 sayı daha yayımlanmıştır. 1927'de yeniden yayımlanmaya başlanmış ve bu tarihte de 37msayı çıkmıştır. Böylece toplamda 123 sayı yayımlanmıştır.

Çocuk Davamız: İstiklal Harbi komutanlarından siyasetçi, asker ve eğitimci Kazım Karabekir'in (1882-1948) Çocuk Davamız isimli dosyasındaki farklı tür belge ve yazıların bir araya getirilmesiyle teşekkül etmiş kitaptır. Eserde Karabekir'in yurdun farklı bölgelerindeki askerlik hizmetleri sırasında gerek askeri gerek sivil alanda yaptığı eğitim hizmetleri, kurumları ve uygulamaları anlatılmıştır. Çocuk Davamız daha çok militarist zihniyet ve donanımda gerçekleştirilmek istenen bir eğitim sistemi ve modelini anlatmaktadır.

Çocuklara Ta'lim: hayatını çocuk eğitimine ve çocuk yayıncılığına adanmış olan ve daha önce Arkadaş ve Çocuklara Arkadaş adlı dergileri yayımlayan Mehmed Şemseddin Bey tarafından 1887'de çıkarılan üçüncü çocuk dergisidir. Derginin 9 sayı yayımlandığı bilinmektedir.

Köy ve Eğitim: 1954'te Ankara'da çıkmaya başlayan, köye ve köylüye yönelik bilgi, kültür ve beceri geliştirmeyi amaçlayan süreli yayındır. Millî Kütüphane kayıtlarına göre 124 sayı yayımlanmıştır.

Ma'arif ve Medeniyet: 1924'te yayımlanmış eğitim dergisidir. HTU Koleksiyonunda 1 sayısı bulunmaktadır. Bütün yazılar eğitim ve kültür konularıyla ilgilidir. Derginin Azerbaycan'da çıktığı anlaşılmaktadır.

Mecmu'a-i Ma'arif: 1874-1877 arasında toplamda 100 sayı yayımlanmış genel kültür ve bilgi dergisidir. Başta siyasî hadiseler olmak üzere dönemin diğer olgu ve olayları hakkında bilgiler verilmiştir.

Mu'allim Mecmu'ası: II. Meşrutiyet döneminde, 1916-1918 arasında toplam 25 sayı yayımlanmış, teorik ve pratik konulardaki tartışmaları ile önemli eğitim dergilerinden biridir. Dergide Ziya Gökalp, İsmayıl Hakkı, Şakir Ahmed, Nafi Atuf, Necmeddin Sadak, İbrahim Alâeddin (Gövsâ) gibi dönemin önde gelen pek çok eğitimcisi yazmıştır. Milli terbiye, asri terbiye, ahlaki terbiye, eğitimde mükâfat-mücazat, ma'ârifte yeni nazariyeler, derslerin öğretiminde yeni usuller, terbiye mefkûresi gibi pek çok konu üst düzey kavramsallaştırma ile tartışılmıştır.

Muallim Sesi: 1929'da yayımlanmaya başlanan eğitim ve meslek dergisidir. Dergi, Kasım 1935'te adını Öğretmen Sesi olarak değiştirmiştir. İlk başlarda on beş günde bir çıkan dergi 1935'ten sonra aylık yayımlanmıştır. Dergi Ekim 1940'ta yayınına ekonomik sebeplerle ara vermiştir. Derginin 1949'a kadar yayımlandığı tespit edilmiş ancak toplamda kaç sayı yayımlandığı bilinmemektedir. Muallim Sesi dergisinde Selim Siret, Emine Nuri, Makbule Mehmet, Hikmet Galip, Baha Soysal, Kemal Demiray, İ. Hakkı Sunat, Perran Nazım, Saffet Zarif, Hasip Aytuna ve İbrahim N. Özgür gibi eğitimci ve yazarlar yer almıştır.

Genel itibarıyla eserde yer alan maddeler kısa ve anlaşılır biçimdedir. Daha önce herhangi bir yerde bahsedilmemiş olan maddeler daha uzun tutulmuştur. Bazı kişi, eser, kavram ve kurumlara ilk defa yer verilmesi, eğitim tarihi ile ilgili var olan bilgi birikimini en kapsamlı şekilde içermesi bu eseri oldukça önemli kılacak özelliklerdir.

Eserin sonunda ek olarak listelere yer verilmiştir. Bunlardan ilki *Türk Eğitim Tarihinde Kişiler Listesidir*. Sonrasında meşhur, önemli kitaplar ve dergilerin yer aldığı *Türk Eğitim Tarihinde Eserler Listesi* vardır. Son olarak azınlık ve yabancı okullar dahil olmak üzere meşhur, önemli eğitim kurumları ve okulları içeren *Türk Eğitim Tarihinde Kurumlar Listesi* yer alır.

Titiz bir çalışmanın sonucu olarak ortaya konan bu eser Türk eğitim tarihi ile ilgili akla gelebilecek çoğu madde hakkında bilgi sahibi olabilme imkânı sunmaktadır. İçerdiği kapsamlı bilgiler ve aranan konuya ulaşmada sağladığı kolaylık, eseri Türk eğitim tarihi alanında başvurulacak kaynaklar arasında ilk sıralara yerleştirecek niteliktedir.